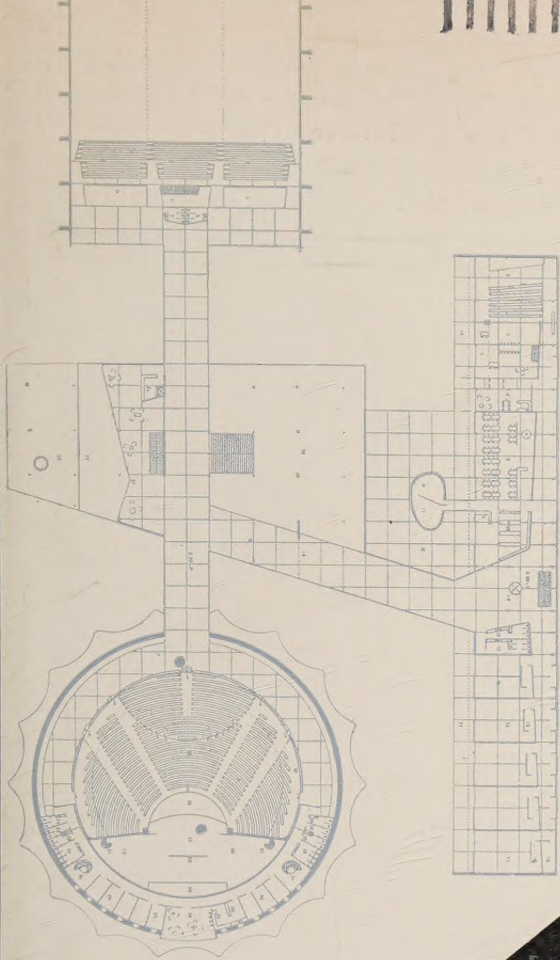
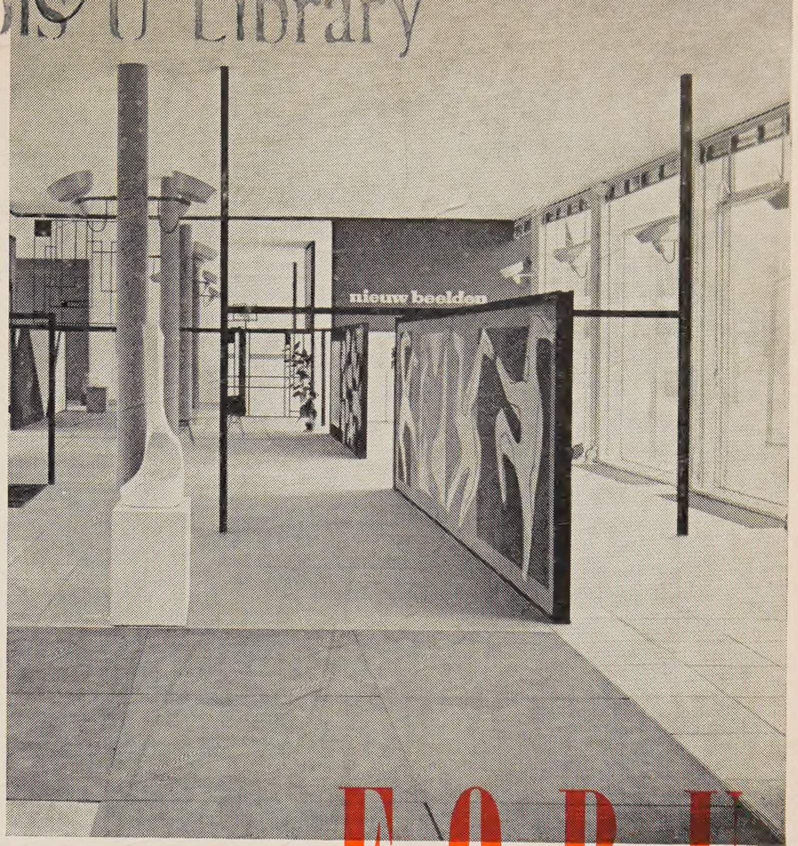

FORUM

English Summary

The exhibition of "Nieuw Beelden" at the Municipal Museum of Amsterdam

by J. J. Vriend

page 203

To say that there is "nothing new under the sun" is a platitude. A game or a toy, however old, is always "new" to the child who loves it. One's subjective experience determines wether a thing is old or not. During the "Stijl" period people talked about a "new" conception of space. The "newness" consisted of a certain combination of spatial relations and the conscious application of colours, both of which are timeless.

To say that modern architecture is dynamic, when compared to the architecture of former periods, is also a platitude. XVIIIth century baroque architecture was probably more dynamic than anything we have thusfar achieved. The importance of the "Nieuw Beelden" exhibition is due to the fact that it is held in 1955. It is unthinkable without the "Stijl" movement which was considered to be no longer "alive" after the romantic movements since 1925 and especially during the recent war. During the past five years, however, it has become evident that the "Stijl" movement has been more than a mere "fashion", that it was based on a new *experience of Space*. The artists contributing to the ,,Nieuw Beelden" exhibition continued where the "Stijl-group" left off. Although it did not admit it, the "Stijl-group" gradually changed from a small isolated group into something of a "l'art pour l'art" movement. The "Nieuw Beelden" members strive to do away with this isolation and to co-operate with people who are concerned with hard facts, with ideals, success and failure. It is not a mere coincidence that poetry, sculpture, music and painting are simultaneously engaged in "experiments". May be a "solution" will never be found, but it is this which makes it all the more interesting.

The exhibition in question is the cristalization of a great number of experiments. Its aim is to demonstrate that presentday art is breaking through its isolation.

Lecture, held by Prof. A. M. Hammacher on June 18th, 1955, at the opening of the exhibitions "Wijkcentrum Amsterdam-Noord" and "Nieuw Beelden" at the Municipal Museum of Amsterdam

page 154

Both exhibitions pose the same problem in a different manner: one is concerned with the contest for a civic centre, the other with the interior aspects of such a centre, from the point of view of the sculptor and the painter.

The public in confronted with the age-old problem of combining art and architecture: can art and architecture be combined into a spatial unity in time?

Unity - Time - Space. Together they form the essence of the problem. We talk about "our time". Only some 60 years ago did "our time" begin to consider the necessity of a unity of art and architecture. We tried to achieve this unity by falling back on antiquity, on the Middle Ages, on the Church or on Socialism, but eventually we came to the conclusion that the cultural period in which we were living lacked the life-bringing force to unite its own characteristic aspects in the above mentioned manner. Architecture was seen as something belonging to the realm of Space. Art in relation to architecture was considered to be "Monumentality". The schism between art and architecture was caused by the erroneous idea that Time and Space were separately existing realities, that Time was dynamic, changing, and that Space was static and eternal. Twentieth century science has proved that Space

Résumé français

L'exposition de „Nieuw Beelden" dans le Musée Municipal d'Amsterdam

par J. J. Vriend

page 203

C'est une platitude de constater qu'il n'y a rien de nouveau ici bas. Un jeu, un jouet est toujours neuf pour l'enfant qui l'aime. Notre expérience subjective détermine si quelque chose est neuve ou non. Pendant la période du "Stijl" on parlait d'une "nouvelle conception d'Espace". Les conceptions du "Stijl" étaient basées sur une combinaison de certaines relations spatiales et l'application consciente de couleurs.

C'est aussi une platitude de constater que l'architecture d'aujourd'hui est "dynamique" en contradiction aux styles d'autan. Le style baroque du XVIII-ième siècle est beaucoup plus dynamique que le style de nos jours n'avait jamais été.

Ce qui est important c'est que l'exposition "Nieuw Beelden" est tenue en 1955. Elle est inimaginable sans le mouvement du "Stijl", qu'on considérait "défunt" depuis les mouvements romantiques de 1925 et surtout pendant la guerre de 1940—1945. Pendant les derniers 5 ans cependant, c'est evident que le mouvement du "Stijl" a été beaucoup plus qu'un "mode" et qu'il est basé sur une nouvelle *expérience d'Espace*. Les artistes qui contribuent à l'exposition de "Nieuw Beelden" continuent la tradition du "Stijl". Sans l'admettre, ce style changeait imperceptiblement d'un mouvement isolé en un mouvement qui pratiquait l'art pour l'art.

Les membres de "Nieuw Beelden" essayaient de se libérer de cet état d'isolement en de coopérer avec des gens qui s'occupent de faits durs. Ce n'est pas un hasard que les arts d'aujourd'hui s'occupent d'expérimentations.

C'est bien possible qu'on ne trouvera jamais la "solution idéale", mais c'est exactement pourquoi not efforts restent si intéressants.

L'exposition en question est la cristalisation d'un grand nombre d'expérimentations. Son but est de prouver que l'art d'aujourd'hui se libère de son isolation.

Discours, prononcé par le Professeur A. M. Hammacher au 18me Juin 1955, à l'occasion de l'ouverture des expositions „Wijkcentrum Amsterdam-Noord" et „Nieuw Beelden" dans le Musée Municipal à Amsterdam

page 154

Les deux expositions s'occupent d'une façon différente des mêmes problèmes: l'une s'occupe de la compétition pour un centre municipal, l'autre s'occupe des aspects intérieurs d'un tel centre, d'un point de vue artistique.

Le public est confronté avec l'ancien problème de l'unité de l'art et de l'architecture; est-ce possible d'unir l'art et l'architecture dans le Temps et dans l'Espace?

Unité - Temps - Espace sont les éléments essentiels de notre problème. Nous parlons de "notre époque". Il n'y a que 60 ans que "notre époque" commencait à considérer la nécessité d'unir l'architecture aux arts. Nous avons essayé de créer cette unité par nous laisser inspirer par l'Antiquité, le Moyen-Age, l'Eglise ou le Socialisme. Mais la conclusion était qu'il manquait à notre époque la vitalité nécessaire pour unir ces propres aspects dans le sens mentionné ci-dessus. Au début de notre siècle on était d'avis que l'Architecture était une question d'Espace. L'Art en relation avec l'Architecture était de la "Monumentalité". Le schisme entre l'art et l'architecture résultait de la fausse conception que le Temps et l'Espace fussent des choses séparées, que le Temps fût quelque chose de dynamique, changeante et que l'Espace fût statique et éternelle.

Zusammenfassung

Die Ausstellung „Nieuw Beelden" im Städt. Museum in Amsterdam

von J. J. Vriend

Seite 203

Es ist eine Platitüde um zu behaupten, dass es nichts Neues unter der Sonne gibt. Ein Spiel oder ein Spielzeug, so alt es auch ist, ist immer neu für ein Kind, das sich daran erfreut. Unsere persönliche Erfahrung bestimmt das Neu- oder Altsein einer Sache. In der Zeit der "Stijl" Bewegung sprach man von einem "neuen" Raumbegriff. Diese Neuheit bestand aus einer Verbindung von räumlichen Verhältnissen mit der bewussten Anwendung von Farben, die ja zeitlos sind.

Die Behauptung, dass die moderne Architektur dynamisch sei, ist ebenfalls eine Platitüde. Die Barokarchitektur des 18. Jahrhunderts war viel dynamischer als alles, das bis jetzt von uns erbaut wurde.

Die Bedeutung der "Nieuw Beelden" Ausstellung liegt eigentlich in der Tatsache, dass sie im Jahre 1955 gehalten wird. Man kann sich diese Ausstellung ohne die "Stijl" Bewegung nicht vorstellen, obwohl diese Bewegung von vielen für "tot" gehalten wurde. Letzteres ist erklärlich, da seit 1925 und vor allem während des letzten Weltkrieges die moderne Romantik grossen Einfluss erlangte. Jedoch während der letzten 5 Jahre wurde es deutlich, dass die "Stijl" Bewegung mehr war als nur eine "Modebewegung". Man erkannte, dass sie sich auf ein neues Raumgefühl gründete. Die Künstler, die einen Beitrag zur Ausstellung lieferten, setzten die Tradition der "Stijl" Bewegung fort. Trotz aller Behauptungen war die in einer kleinen Gruppe isolierte "Stijl" Bewegung zu einer Kunst der "l'art pour l'art" geworden.

Die Teilnehmer an "Nieuw Beelden" machen den Versuch sich aus dieser Isolierung zu lösen um sich unter die Menschen mit ihrer Fantasie, ihren Erfolgen und Misserfolgen sowie ihrer harten Sachlichkeit zu begeben.

Es ist ja kein Zufall, dass das "Experiment" die Dichtkunst, die bildende Kunst, die Musik alle zugleich in Bewegung bringt. Es ist sehr gut möglich, dass man nie die ideale Lösung finden wird, aber gerade darum bleiben unsere Bemühungen so interessant.

Diese Ausstellung ist eine Kristallisierung von vielen Experimenten. Sie will uns zeigen, dass die moderne Kunst sich aus ihrer Isolierung befreien will.

Rede von Prof. A. M. Hammacher am 18. Juni 1955 bei der Eröffnung der beiden Ausstellungen: „Wijkcentrum Amsterdam-Noord" und „Nieuw Beelden" im Städt. Museum Amsterdam

Seite 154

Die beiden Ausstellungen beschäftigen sich mit ein und demselben Problem, sei es auch auf ganz verschiedene Art und Weise. Die eine konzentriert sich auf das Preisausschreiben für ein neues Stadtteilzentrum, die andere beschäftigt sich mit dessen künstlerischer Innenausstattung.

Bei beiden aber wird der Besucher mit einem sehr alten Problem konfrontiert: ist es möglich, dass Architekt und bildender Künstler zusammen die "Einheit in der Zeit" "plastisch" zum Ausdruck bringen können?

Einheit - Zeit - Raum, diese drei bilden den Kern unseres Problems. Wir sprechen von "unserem" Zeitalter. Aber erst seit 60 Jahren sieht dieses "unser" Zeitalter die Notwendigkeit der Einheit und Zusammenarbeit von Architektur und Kunst ein. Wir versuchten diese Einheit durch ein Zurückgreifen auf das Altertum, das Mittelalter, die Kirche oder den Sozialismus zu erreichen. Aber letzten Endes begriffen wir, dass unserer Kulturperiode die

and Time really consisted of Space-Time. Cubism and Futurism began to introduce the element of Time into the art of painting. This revolution is still continuing. The mass of a building and the masses of sculpture are no longer seen as objects situated in an empty, abstract space. They are no longer considered to be self-existing, enclosed realities, but as elements of an ever evolving time-space. Their very existance is based on *relation*. They are inter-related. This means that it has again become possible for the artist to co-operate with architecture. Old dictatorial architecture has outlived itself.

The exhibition in question has united sculptors, architects and painters in an effort to create a civic centre. The aim was to create an organic and musical trinity of space, colour and form.

The basic idea of such a creation should be the common experience of space-time as something dynamic, ever changing and inter-relative.

According to Mr. Hamacher, the artist seems to find it more difficult to adapt himself to this dynamic conception of life than the architect i.e. in his relation to architecture. The artist is still trying to form his own dynamic alphabet, an alphabet which will harmonize with the language of presentday architecture. Some fall back on mythology or prehistoric art, others seek to retain something of the vitality and spontaneity of the child, but their activities are as a rule not wholly satisfying. The author ends his article by warning us for the "success" of such co-operative exhibitions. "L'Art pour l'Art", seems to have been replaced by "exposer pour exposer".

After all, what we seek is the *practical* realization of a new experience of life. Our ideal is not limited to the realization of more or less successful manifestation of this common experience in the form of "exhibitions".

A municipal centre at North-Amsterdam

by C. van Eesteren

page 156

The terrain is an "enclave" resulting from the remnants of the old "Buiksloterhampolder".

The population of this region (55.000) badly needs a cultural centre. The centre in question will consist of a large meeting-hall (900 pers.), a café-restaurant, a cinema and a shopping-centre.

La science de notre siècle a démontrée que l'Espace et le Temps ne peuvent être séparés.

Le Cubisme et le Futurisme ont introduit un élément de temps dans la peinture. Cette conception révolutionnaire n'a jamais cessé son influence. La masse d'un bâtiment et la masse d'une sculpture ne sont plus des objets situés dans une espace vide et abstraite. Pour nous, se ne sont plus des entités séparées, isolées. Leur existance dépend toujours de leur *relation*. Conséquemment c'est de nouveau devenu possible pour l'artiste de coopérer avec l'architecte.

L'exposition en question, révèle la coopération entre les sculpteurs, les peintres et les architectes. Leur but était la création d'un centre municipal, une trinité organique et musicale d'Espace, de Couleur et de Forme.

Le "point de départ" d'une telle création devrait être l'experience commun de l'unité d'Espace et de Temps, une unité dynamique et changeante.

D'après M. Hammacher, il semble qu'il est beaucoup plus difficile pour l'artiste de s'adapter à cette conception dynamique qu'à l'architecte.

L'artiste est toujours en train de composer son propre alphabet dynamique, un alphabet qui doit s'accorder à celui de l'architecte contemporain. Il y en a qui retombent sur la mythologie ou sur l'art préhistorique et ceux qui essayent de retrouver quelque chose de la spontanéité et de l'innocence de l'enfant. Cependant de tels efforts n'ont pas toujours des résultats très satisfaisants.

L'auteur termine son article par nous avertir contre le succès de telles expositions. Il semble que "l'Art pour l'Art" à été remplacé par "Exposer pour Exposer".

Après tout, ce que nous cherchons, c'est une solution pratique, basée sur une nouvelle expérience de la vie et notre idéal aspère à un but plus élévé que la création d'une exposition modèle.

Un centre municipal à Amsterdam-Nord

par C. van Eesteren

page 156

Le terrain en question est une enclave, qui résulte des restes du "Buiksloterhampolder".

La population d'Amsterdam-Nord (55.000) à besoin d'un tel centre culturel. Il se composera d'un "meeting-hall" (900 pers.), d'un café-restaurant, d'un cinéma et d'un centre de commerce (boutiques etc.).

schöpferische Kraft um ihre eigenen charakteristischen Aspekte im soeben erwähnten Sinne zu verbinden, fehlt. Am Anfang unseres Jahrhunderts glaubte man, dass die Architektur zur Raumkunst gehöre. Die Verbindung Kunst - Architektur sah man nur "monumental". Die Spaltung Kunst-Architektur wurde von der irrtümlichen Auffassung, dass Zeit und Raum zwei getrennte Grössen seien, verursacht. Man sah die Zeit dynamisch und vergänglich, den Raum statisch und unvergänglich. Aber die Wissenschaft des 20. Jahrhunderts entdeckte, dass Zeit und Raum eine Einheit bilden. Kubismus und Futurismus haben das Zeitelement in die Malkunst gebracht. Die Entwicklung dieser revolutionären Auffassung schreitet noch weiter fort. Man sieht die Masse eines Gebäudes und die Masse einer Bildhauerarbeit nicht mehr als Objekte, die man in einem leeren und abstrakten Raum stellt. Sie sind für uns keine isolierte und geschlossene Einheiten mehr, nein, ihre künstlerische und baukünstlerische Form sehen wir als Unterteil einer Einheit von Zeit und Raum. Ihre Existenz gründet sich auf *Verhältnis*. Hieraus folgt, dass es wieder möglich geworden ist, dass Architekt und Künstler zusammenarbeiten.

Die erwähnte Ausstellung hat Maler, Architekten und Bildhauer in dem Streben vereinigt, ein Stadtzentrum zu erschaffen, das eine organische und musikalische Drei-Einheit von Raum, Farbe und Form bildet. Die Basis solch einer Schöpfung müsste das gemeinschaftliche Erleben der Einheit von Zeit und Raum sein, einer dynamischen und wechselnden Einheit.

Prof. Hammacher meint, dass sich der Künstler schwerer als der Architekt an diese dynamische Auffassung anpassen kann. Der Künstler versucht noch sein eigenes dynamisches Alphabet zu bilden, das mit der Sprache der modernen Architektur harmoniert. Mancher Künstler versucht auf die griechische Mythologie oder auf die prähistorische Kunst zurückzugreifen, andere machen den Versuch die Spontaneität und die Unbefangenheit des Kindes zurückzufinden. In der Regel führten diese Bemühungen zu keinem befriedigenden Resultat.

Prof. Hammacher schliesst seine Rede mit einer Warnung vor dem Erfolg solcher gemeinschaftlichen Ausstellungen. "L'art pour l'art" is scheinbar durch "exposer pour exposer" verdrungen. Das, was wir suchen, ist die *praktische* Verwirklichung eines neuen Lebensgefühls. Die Verwirklichung unseres Ideals ist nicht abhängig von der mehr oder weniger erfolgreichen Manifestation — in der Form einer Ausstellung — dieses gemeinschaftlichen Erlebens.

Zentrum des Stadtteils Amsterdam-Nord

von C. van Eesteren

Seite 156

Das Gelände befindet sich inmitten des ehemaligen "Buiksloterhampolder".

Die Bevölkerung von Amsterdam-Nord (55.000 E.) braucht ein kulturelles Zentrum. Der Entwurf plant eine Festhalle für 900 Personen, ein Café-Restaurant, ein Kino und ein Geschäftszentrum.

Iaandblad, opgericht door het Genootschap ,,Architectura
t Amicitia" in samenwerking met de Maatschappij tot Bevor-
ering der Bouwkunst, Bond van Nederlandsche Architecten,
3. N. A. Orgaan van het Genootschap A. et A.

Redactie Secretariaat: Mej. I. D. Foest, Keizersgracht 476,
Amsterdam-C., tel. 35375, aan wie alle voor de redactie
bestemde stukken moeten worden gezonden

Uitgave en Administratie: G. VAN SAANE, Herengracht 406
Amsterdam-C. - Telefoon 36186 - Postrekening 681.31.

FORUM

maandblad voor architectuur en gebonden kunst

6
1955

Tiende jaargang No 6 Juli-Aug. 1955

Inhoud van dit nummer:

Alle foto's in dit nummer, behalve op pag. 207, zijn van Jaap d'Oliveira

„FORUM" verschijnt met 12 nummers per jaar

Abonnementsprijs *f* 24.— per jaar
franco per post bij vooruitbetaling te voldoen
Voor België Frs. 400.—

Prijs van dit nummer *f* 4.—/B.frs. 65.—

Rede van Prof. A. M. Hammacher op 18 Juni 1955 bij de opening van de tentoonstellingen „Wijkcentrum Amsterdam-Noord" en „nieuw beelden" in het Stedelijk Museum te Amsterdam.

Het samentreffen in dit gebouw, en op dit ogenblik, van twee onafhankelijk van elkaar tot stand gekomen tentoonstellingen van architectonische en beeldende kunst, opent zo veel vergezichten en zoveel critische beschouwingslust ten aanzien van het heden, dat de inleider in een moeilijke positie is geraakt. De in de uitnodiging gestelde — en verstandige — eis van „kortheid" zou echter een veel langere tijd van voorbereiding nodig hebben gemaakt dan mij gegeven was. Voor een dreigend „te lang" echter hoop ik op Uw aller medewerking om dat door Uw onrust kenbaar te maken.

Beide tentoonstellingen stellen een eender probleem op andere wijze. Die van de prijsvraag voor een wijkcentrum bekijkt het meer van de duurzame, principiële, van de voluit bouwende, binnenste en buitenste kant. Die van de groep of liga „nieuw beelden" beperkt zich tot het interieur en dan vooral van de zijde der beeldende kunstenaars, van een bepaalde opvatting uit gezien. Aan beide kanten echter wordt de beschouwer geplaatst voor het aloude probleem: hoe kunnen de bouwkunstenaar en de beeldende kunstenaar tezamen de *„eenheid in de tijd" „beeldend ruimtelijk"* tot *uitdrukking* brengen.

Eenheid — Tijd — Ruimte — ziedaar drie begrippen, alle drie even moeilijk te omschrijven — en die toch de kern aangeven van het vraagstuk.

Laten we beginnen met de tijd en van de tijd de tijdsduur bezien. Sedert wanneer is wat wij „onze tijd" noemen bezig met het aan de orde stellen van samengaan en samenwerken van bouwende en beeldende kunsten? Niet langer dan 60 jaar sedert de 19e eeuw. Een kenteringsprobleem, „fin de siècle". Als wij dan beseffen dat de kunst in het leven der mensheid sedert de praehistorie op ca 40.000 jaren kan worden gesteld, wat zijn dan die 60 jaar van onze generaties? Ze zijn niet meer dan de korte spanne tijds die nodig is voor de mensheid om haar hand op te heffen om een of ander uitdrukkingsmiddel te grijpen of om het menselijk bezige hoofd luisterend te heffen omdat ze ergens, wie weet waar, een onbestemd maar zeker muzikaal gerucht hoorde, dat van de eenheid in de tijd op klare en eenvoudige maar in klanken zwevende wijze scheen te weten.

Meer is er eigenlijk niet gebeurd, sedert het late 19e eeuwse heimwee naar een nieuwe middeleeuwen de kunsten decoratief droomde in een monumentale eenheid, onder leiding van de architectuur. Van toen af aan keek men op om te luisteren. Soms naar de kerk en haar oude mogelijkheden, soms naar het socialisme, dat beloften deed opengaan. Zo ontstond een architectonisch gedroomde eenheid, een ethisch gedroomde eenheid, een op oude cultuurstijlen gebouwde eenheid en zelfs een op de machine gebaseerde eenheid.

Toen de middeleeuwse droom, de Assyrische, de Egyptische, ontoereikend waren gebleken om aan de eigen tijd een wezenlijk monumentale stijl te geven, zag men wel in, met teleurgestelde maar critische zin, dat de cultuur zelf het grote vruchtbare beginsel ontbeerde, dat haar uitingen kon binden en het samengaan der kunsten in monumenten, kon maken tot een rijke expressie van samenleven. Een algemeen menselijke expressie van samenleven, die niet een kaste, een partij, een groep, niet een menselijk of goddelijk gezag zou verheerlijken, scheen onbereikbaar, illusoir. „Eenheid in de tijd' werd als een objectief en abstract gegeven gezien, iets dat van buitenaf werd gegeven, of opgelegd door een gezag. Monumentaliteit had een eeuwige abstracte klank, vastheid en objectiviteit was er in het ruimste beeld. Maar de mens was daarbij toeschouwer en zijn subjectiviteit werd daarin niet geteld. De tijd werd gezien als het tijdelijke en het tijdelijke was het in wezen vergankelijke en eigenlijk verachtelijke. De mode behoorde bij het tijdelijke en het modieuze, vooral in de kunsten, was het verachtelijke. De „eenheid in de tijd" bleef een grote droom, die de eigen tijd vooral als chaotisch, onvruchtbaar en de slechtste bleef zien. (Zijn er slechtste tijden zonder glans?) Verworden leek de tijd, of, naar een ander modewoord: in voortdurende crisistoestanden onmachtig tot stijl, onvruchtbaar voor vormbesef. Ontoereikend dus de inhoud van de droom, maar ontoereikend ook de als chaotisch gebrandmerkte tijd waarin niemand geloofde.

Er ontstond toen uit dit ontoereikendheidsbesef, dat ook de altijd cultureel tekortschietende sociale stelsels betrof, een middelpuntvliedende kracht, die de kunsten uit enig centrum dreef naar de randgebieden der kunsten, waar de eenzaamheid of de chaos tot cultus werd.

De middelpuntvliedende kunsten waren schuw ten opzichte van elke toenadering, die monumentaal of decoratief was bedoeld. De oude monumentalen echter werden de vijand van de vrije moderne kunstontwikkeling, overtuigd als zij waren dat deze te dicht aan of in de chaotische wereld leefde. De vijand ook van het op zichzelf levende en aan zichzelf overgelaten functionele bouwen. De middelpuntvliedenden en de monumentalen, elk van een andere kant uit, veroorzaakten gezamenlijk een wantrouwen in de potenties van de tijd ten aanzien van het aesthetische beelden. Schoonheid, die als begrip zo lang en zo goed was meegegaan om uiting te geven aan hoogste gevoelens, gedachten en gezichten, werd een prijsgegeven begrip, onhoudbaar bij zoveel verdeeldheid en onzekerheid. Genoeg om somber te worden bij zoveel aftakeling.

Het leven in zijn volheid en structuur was echter noch bij de grote dromers van een verleden „eenheid in de tijd", noch bij de middelpuntvliedenden, die de chaos als expressieve werkelijkheid zagen. De kunsten, die zich ruimtelijk beeldend uitdrukken, moesten a f s t a n d leren doen van de *oude idee dat ruimte en tijd gescheiden grootheden waren* en dat de ruimte het durende, het blijvende, het eeuwige was en de tijd het vlietende. De wetenschap ging hierin voor. Tijd en ruimte werden wetenschappelijk één onverbreekbaar probleem. Het verband natuurwetenschappelijk tussen tijd en ruimte gelegd, bleek ook langs intuïtieve weg in enkele beeldende kunstenaars te leven. Het cubisme en het futurisme hebben de tijd, statisch of dynamisch, in het ruimtelijk beeldende element gebracht. Deze revolutie werkt nog altijd door. De massa van het bouwwerk en de massa van het beeldhouwwerk werden niet meer gezien als objecten geplaatst in een lege, abstracte, absolute, onaandoenlijke ruimte. Het zijn niet meer objecten geheel in zichzelf bestaand en berustend en daarom gesloten eenzame eenheden, heimelijk gesloten ook van contour. Neen, de bouwkunstige en de beeldhouwkunstige vorm worden ervaren en beleefd als bestanddelen van een eigen tijd-ruimte. Het zijn onderdelen van een denkbare en verbeeldbare eenheid van tijd en ruimte, die zij zelf scheppend zichtbaar maken.

Zij zijn niet meer gesloten onafhankelijken. Zij bestaan niet meer alleen uit en in zichzelf, maar ten opzichte van iets anders of anderen. En dat „iets anders" is zo concreet mogelijk gezien, b.v. voor het wijkcentrum de wijk, en voor de wijk de grote stad. Het is ook het object — het ding dat bestaat — ten aanzien van het subject — de mens; het is ook de opperste visie, waartoe de menselijke inspanning kan komen en waartoe de genade van het leven hem in staat stelt en ten aanzien waarvan de werk-vorm bestaat als het mindere, dat nooit geheel het meerdere kan uitdrukken. Wij zien meer de betrekkingen der dingen en mensen en hun gedachten. Wij zien en leven in betrekkingen en dat komt uit in het karakter der vormgevingen. Alleen de belevenis van de mens, *de subjectieve ervaring dus in de tijd zelf, kan de ruimtelijke beelding bezielen.*

Zelfs de mode en het modieuze krijgen daardoor een andere zin dan die van verachtelijk en speels ijdelheidsgedoe. De mode immers schept aan de oppervlakte een sfeer, in het tijdelijke, het vluchtige en wisselende leven, door iets gemeenschappelijks in de menselijke verschijning uit te drukken, dat tegelijk van een positieve levenswaardering getuigt. De mode schept een beweeglijk milieu, dat een begin van beelding in zich heeft.

Het samengaan van de kunsten in deze tijd is een duidelijke kentering op de voorafgaande, de middelpuntvliedende periode. Niemand van de oude meesters der moderne vrije kunsten, een kwart eeuw geleden nog buiten de architectonische orde levende, onttrekt zich meer aan de architectonische opdracht. De

oude meesters van de Stijlperiode blijken dieper en verder te hebben gezien dan men tien jaar geleden ooit had toegegeven. Ook de veel gesmade monumentalen hebben vooral cultureel inzichten gehad, die nog niet beter geformuleerd zijn. Maar de oude dictatoriale architectonische idee is overleefd. Het oude begrip „maître de l'oeuvre" herkrijgt zijn kansen, menselijker, eenvoudiger, rijker en waardiger dan de centrale overheersingsgedachte, die zo menig goedwillend kunstenaarshart heeft verbitterd of bevroren.

Zijn wij nu in de middelpunt*zoekende* periode gekomen? Het lijkt er op. Uit de bouwkunstige hoek komen stimulerende opdrachten, zoals voor huizen der provincie. Uit de stedebouwkundige hoek komen typische impulsen, zoals de prijsvraag voor een wijkcentrum. De centraliteit van de wijk is een betrekkelijke centraliteit. Er is geen besturend, van bovenaf regulerend centrum van werkzaamheid. Het lot van het centrum zal worden bepaald door de lust of de onlust van de mensen van de wijk zelf. Al deze schijnbaar abstracte overwegingen bepalen tenslotte de realiteit van de bouw.

Schilders, beeldhouwers en architecten hadden voor de prijsvraag de taak, met elkander, ruimtelijk beeldend de tijdelijke activiteiten van de mensen, na hun dagtaak, de talloze schakeringen van het menselijk spel, hun kader, hun beeldende verschijning te geven in een milieu van vormen en kleuren. Het werk van schilder en beeldhouwer zou niet zijn de toevoeging, de veer op de hoed, de bloem in het knoopsgat. Er moest een organische en muzikale drie-eenheid ontstaan. Het ruimtelijke verschijnen moest een totaliteit zijn, waaraan schilder, beeldhouwer, tuinarchitect en architect, orchestraal deelnamen en waarin de architect niet de dictator, maar maître de l'oeuvre zou zijn.

In de middeleeuwse periode was het beeldende en de menselijke figuur onscheidbaar van het bouwelement, van de constructie. Toen die onscheidbaarheid in de renaissance verzwakte, overwoekerde de menselijke figuur met zijn sculpturale of picturale vormen de bouwstructuur. In de 19e eeuw ging bovendien de tuinarchitect met zijn groen de architectuur nog eens verbergen. Het een noch het ander kan in deze tijd van een functioneel gerichte, heldere bouwtechniek aanvaard worden. En toch moet de ruimtelijke en beeldende belevenis tot eenheid kunnen komen. De opgaaf ligt in de mogelijke „eenheid in de tijd", in een verbindend, verdiept levensgevoel, in een gemeenschappelijk en muzikaal ervaren van het leven zelf, zodat de ruimte niet langer een abstracte objectiviteit is, waarin de beeldende kunstenaar alleen maar iets mag ophangen of mag neerzetten, maar die als ruimte feitelijk *ondenkbaar* moet zijn zonder deze subjectieve beeldende belevenis.

Dit is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Het is oneindig moeilijk. En daarom is de luchtigheid of slordigheid waarmee enkelen bij de prijsvraag zich meenden te kunnen afmaken van deze dingen, begrijpelijk als gebaar van onzekeren, maar even teleurstellend ten opzichte van hun inzicht in het vraagstuk. De beeldende kunstenaar heeft blijkbaar meer moeite zijn houding te vinden in de tijd en ruimte dan de architect, die verder is gekomen. En dat is geen wonder. Veel moet nog gedaan worden en de kunstenaar komt uit een eenzaamheid aan de peripherie, die hem ook innerlijk nog schuw doet zijn. Ik zal een aantal vragen stellen.

Uit welke motieven kan de kunstenaar putten? Is er soms een nieuwe symboliek ontstaan, zijn er tekens die gelezen worden? Groeit een schriftuur in de beeldende kunst, die beeldende waarde heeft voor het gebouw? Ontstaat langs deze weg op den duur een nieuwe ornamentiek?

Er is niets aan te doen, dat er nog onzekerheid is over de tekens, over de symboliek, die niettemin met haar uit het onderbewustzijn komende gestalte, toch een kans heeft gemeenschappelijk verstaanbaar te worden. Maar wie nu uit nood teruggrijpt naar de Griekse mythologie en probeert deze hedendaagse adem in te blazen, kan zich zeker verontschuldigen en als hij talent heeft komt hij een eind in de richting, maar een wezenlijke bijdrage zal hij toch niet leveren. Wie mythologie bedrijft moet toch teveel in boekjes kijken.
Iets dergelijks doet degeen, die de praehistorische taal of latere symbolische styleringen naderbij brengt, al doet hij zeker goed dit verband op te roepen.
Ten derde zijn er de volwassenen, die hun infantiele frisheid en onbevangenheid willen in stand houden met hun vitaliteit. Zij verrichten krachttoeren, die met kind en dier, de rijpe menswording onderdrukken, vrolijk en speels en bruut. Maar de mens krimpeert en kreunt er in.

In ons land is voorts een openheid te constateren voor hetgeen in en buiten Europa op het terrein van bouwen en beelden is geprobeerd. Dat is vooral bij „Nieuw Beelden", maar ook bij de prijsvraag, te zien. Modieus zal men zeggen, maar geeft U dan toe, dat dit modieuze toch open is naar het toekomende, dat het de aandacht spant en een sfeer wekt, die mogelijk vruchtbaar voor anderen is. Het is beter dan de zure afkeer.

Uiterst bedenkelijk zou het echter zijn, als het bij deze vlagen, bij deze verwaaiende geruchten zou moeten blijven. En dat lijkt niet nodig. Wij behoeven ons niet meer als 50 jaar geleden te forceren tot pseudo-kathedralen, die we niet met ons leven waar kunnen maken. Wij behoeven niet meer in monumentaliteit menselijk subjectief te stikken, omdat we uit zijn op en uit zien naar een nieuw samengaan, een nieuwe samenklank, berustend op de realiteit van de menselijke ruimtelijke ervaring.

Typerend voor ons tegenwoordige leven is het welslagen van een tijdelijk samengaan voor tentoonstellingsdoeleinden. Daarin schuilt tot nu toe blijkbaar organisatorisch en beeldend onze grootste kracht. Het leven dreigt zelfs overstag te gaan onder de druk der tentoonstellingsactiviteiten. Niet „l'art pour l'art" bedreigt ons leven, maar „exposer pour exposer". Wij leven dus beeldend—ruimtelijk in nauw verband met de „tent"sfeer. Wij zijn geoefend, meer dan goed is, in het tijdelijke, omdat wij er te gauw genoegen mee nemen. De machtigste beeldende uiting van menselijk protest gebaseerd op de levenswerkelijkheid van de eigen tijd, is de Guernica van Picasso geweest. Ook deze ontstond niet voor een echte architectuur, maar voor de tent, voor de tentoonstelling. Picasso kwam ver uit boven dit doel. Maar het werk was dakloos en het lot, ironisch, wilde dat Europa het niet vasthield, het Rusland niet paste en Amerika het tot zich trok.

Met de tent doel ik ook op de meest eenvoudige vorm, de kermistent. Beter vaak dan de quasi-artistieke krampen voor tentoonstellingen, zijn de beschilderingen op kermistenten en kramen. Zonder pretentie, direct, doeltreffend, soms bijna beeldend, vervullen ze hun functie in oprechtheid en met vreugde.

Het is echter niet genoeg, dat we plezier hebben in de tent en wat daarbij behoort. Niet genoeg, bij verre na niet genoeg, dat we voor tentoonstellingen tot boeiende prestaties komen bestemd voor een publiek. Met de best geformuleerde inzichten en regelen zijn we nog maar voor de helft op weg als er niet uit ons tijdelijke leven zelf een gemeenschappelijke bron van bezieling en bevlogenheid komt, waar architect, schilder en beeldhouwer ruimtelijk uit kunnen leven. Uit het leven zelf, dat keihard is, of ontdooiend als vroege zon na de winter, reinigend van klaarte of angstig gespannen. De enorme mozaïken in San Paolo, in Rome, de kleinere en geheimzinnige in Galla Placidia in Ravenna, de blauwe mysterieuze verstillingen in Torcello, ze zijn niet alleen geweest talentrijke versieringen in objectieve ruimten van bouwmeesters. De ruimten zijn zelfs *ondenkbaar* geworden zonder die subjectieve belevenis daarvan, zonder die mysterieuze ervaringen van beeldende kunstenaars, die de abstractie van hemel en hel en paradijzen en vagevuren tot ruimtelijke belevenissen maakten. De tijden waren niet beter of slechter dan nu, de eendracht was waarlijk niet groter. Het leven in de tijd kan zich ook nu ruimtelijk en beeldend uitdrukken, als in en door de bouwende en beeldende kunstenaars ruimte en tijd zich maar verenigen tot een gezamenlijke ervaring.

Nog zijn we niet veel verder dan dat we luisterend opzien. Maar wie weet, vandaag of morgen al, nu zij weer dicht bij elkaar staan, de schilders, de beeldhouwers, de bouwers, begint het muzikale wonder te leven van eenheid uit de tijd geput, tot beeldende belevenis geworden.

Aan de Laanweg Amsterdam-Noord 1955

De betekenis van het Laanwegkwartier als wijkcentrum voor Noord

C. van Eesteren
Hoofd van de Afd. Stadsontwikkeling Amsterdam

Het gebied rond de Laanweg maakte in het begin van deze eeuw deel uit van de Buiksloterhampolder. Langs de Laanweg ontwikkelde zich in die tijd een woonbebouwing van een min of meer stedelijk karakter. Dit is de reden geweest, om bij de latere ophoging van de Buiksloterhampolder, voor de uitvoering van de plannen tot het stichten van industrie- en woonwijken, de terreinen, gelegen langs de Laanweg, buiten die ophoging te laten.

Het aspect van deze enclave, te midden van de ontstane nieuwe woonwijken, is steeds minder aanvaardbaar geworden, wat nog is verergerd door de vestiging van werkplaatsen en dergelijke te midden van de woonbebouwing.

Een voor de hand liggende oplossing om in deze onbevredigende toestand verbetering te brengen, kan worden gevonden in de ophoging, na sloping van de bestaande bebouwing, tot het peil van de aangrenzende terreinen. De gunstige verkeersligging, nabij het zwaartepunt van de bestaande wijken aan beide zijden van het Noord-Hollandskanaal, maakt het terrein uitermate geschikt om het als wijkcentrum te doen inrichten.

Een dergelijk centrum moet van groot belang worden geacht voor het stadsdeel benoorden het Y met zijn rond 55.000 inwoners. Voortdurend blijkt behoefte te bestaan aan terreinen, waarop bebouwing voor openbare-, culturele-, sociale- en ontspanningsdoeleinden kan worden gesticht, en het prijsvraagprogramma is dan ook aan de hand van de gebleken behoeften opgesteld.

Het bestaande wegenstelsel ter plaatse ondergaat wijziging, waardoor de bereikbaarheid vanuit de bestaande woonwijken nog wordt verbeterd en bovendien maakt de ligging van het wijkcentrum nabij het tunneltracé, dat de noodzakelijke verbindingen met de verder af gelegen delen van Noord, zoals Oostzaan en Nieuwendam, op eenvoudige wijze te verwezenlijken zijn.

Vat zal nu de functie zijn van het Laanwegkwartier n het geheel van Noord, als het huidige ratjetoe van ouwsels zal hebben plaatsgemaakt voor een verantvoorde stedebouwkundige conceptie, als het „hart" van Noord gaat kloppen? Ten dele geeft het programma van eisen, opgesteld in het kader van de prijsvraag, ier een antwoord op: het aldaar genoemde wijkgebouw, het leeszaalfiliaal, het restaurant, de bioscoop n het winkelcentrum zullen ruimte bieden aan een veelsoortige reeks activiteiten van burgerij en overheid. Uiteraard ligt aan deze diversiteit van objecten de algemene gedachte ten grondslag dat één wijkcentrum haar taak pas naar behoren kan vervullen als het is toegerust met op de gehele wijk gerichte voorzieningen op sociaal, cultureel en economisch terrein, waarvan samenvoeging tot één complex zowel aan de doelmatigheid o.m. in de winkeldistributie en andere voorzieningen als aan het sociaal-culturele leven in de wijk een goede komt. Maar uitgaande van deze algemene gedachte beslist toch de concrete stedebouwkundige en sociale situatie over de soort en de urgentie der in het wijkcentrum onder te brengen objecten. Dit geldt in het bijzonder voor een stadsdeel als Noord, waar de woon- en bedrijfsbebouwing grotendeels al voor de tweede wereldoorlog werd gebouwd en waar dientengevolge reeds fragmentarisch allerlei voorzieningen, met name op sociaal-cultureel terrein, werden getroffen, zodat op enkele gebieden een outillage groeide, waarvan het opnieuw projecteren in het te bouwen wijkcentrum een nutteloze doublure zou betekenen.

Mede onder dit aspect dient de schijnbaar enigszins willekeurige lijst van objecten, die voorlopig in het wijkcentrum gedacht zijn, te worden beschouwd. Een volledig „civic centre" annex „community centre", respectievelijk als brandpunt van overheidsactiviteiten en als verzamelpunt voor alle uitingen op sociaalcultureel terrein, al of niet in verenigingsverband, waaromheen zich dan de winkels met een betekenis voor de gehele wijk kunnen groeperen, zal men dan ook in Noord niet zien ontstaan. Maar wat er wel reeds op het programma staat schijnt ruimschoots voldoende om het komende wijkcentrum in de hoofden der Noordelijke Amsterdammers een ruime plaats te geven.

Dit „rompprogramma" is niet uit de lucht gegrepen: Het is goeddeels gebaseerd op in Noord duidelijk gevoelde behoeften, waaraan tot dusverre niet of op gebrekkige wijze kon worden tegemoetgekomen.

Het geprojecteerde wijk(verenigings)-gebouw met zijn toneelzaal voor 900 personen, zijn clubruimten, zijn vergaderlokaliteiten, repetitielokaal voor muziekcorpsen en zangkoren, en de sport- en gymnastiekzalen niet te vergeten, is daarvan wel een duidelijk voorbeeld. In Noord deed zich de laatste jaren steeds dringender de behoefte voelen aan dit soort ruimten en vele initiatieven liepen dood op het ontbreken hiervan. En het verenigingswerk dat wel tot ontplooiing kwam speelde zich goeddeels af in daarvoor ongeschikte ruimten, waarvan de scholen in vele gevallen als welkomehulpen-in-nood moeten worden genoemd. Het lijdt dan ook geen twijfel of het wijkgebouw met zijn voor alle bevolkingsgroepen huurbare en dus toegankelijke lokaliteiten zal een aanmerkelijk soulaas bieden in deze stand van zaken en sterk stimulerend kunnen werken op het ontwikkelings- en ontspanningswerk in Noord.

Een ander voorbeeld van een dringend nodige voorziening is het in het programma opgenomen café-restaurant, dat onder meer de talrijke in Noord gevestigde industrieën gelegenheid zal moeten bieden zo nodig haar bezoekers op acceptabele wijze te ontvangen en andere evenementen, die buiten de sfeer van het wijkgebouw vallen, te organiseren.

Maar boven deze direct in Noord gevoelde behoeften uit zal het wijkcentrum een bredere, ideële taak toebedeeld krijgen en zal o.m. de verbondenheid van Noord met de gehele stad en van de burgerij met de overheid er tot uitdrukking moeten komen. Te dien einde is naast de vergaderkamer voor de wijkraad, als vertegenwoordiging der wijk, tevens in het wijkgebouw ruimte voor een enkele gemeentedienst, die uit hoofde van haar arbeid veel contacten met het publiek onderhoudt, gedacht. Dat de vormgeving van het gebouw daarbij kan meespelen, in die zin dat de bedoelde ruimten ook de nodige distinctieven moeten verkrijgen — om met collega Oud te spreken — schijnt duidelijk.

De opname van een bioscoop in de plannen behoeft geen verwondering te wekken indien men bedenkt welk een symbiose er meestal ontstaat tussen dit soort ontspanningsgelegenheden en bijv. de café-restaurants, die van de bijkomende drukte een goed deel van hun bestaansmogelijkheden ontlenen. Een bioscoop zal, naast het wijkgebouw, er voor zorgen dat de trek zich ook 's avonds naar het wijkcentrum richt, daar die levendige gezelligheid brengend, die het genot van het uitgaan verhoogt omdat het mede de mens tijdelijk wegtrekt uit zijn dagelijkse beslommeringen en deel doet hebben aan een groter geheel.

Reeds kwam in het voorgaande het streven naar doelmatigheid ter sprake als medebepalende factor bij de inrichting van het wijkcentrum. Dit komt o.m. tot uiting in de projectie van het winkelcentrum, dat de detailzaken met een groter actieradius dan de eigenlijke buurtwinkels zal moeten herbergen en uit de opname van de spaarbank in het programma. Juist samenvoeging van dit soort winkels in het centrum van Noord verhoogt de aantrekkelijkheid en de levensvatbaarheid ervan. Indien men de huisvrouw zou dwingen deze soort zaken in geheel Noord „bijelkaar te zoeken" zou zij thuis blijven of...... de pont nemen naar Zuidelijker contreien.

Men kan, na de afzonderlijke objecten summier de revue te hebben laten passeren, echter stellen, dat het geheel meer is dan de som van de delen en dat een reeks gebouwen op zich zelf nog geen „hart" schept. Dat dit pas het resultaat kan zijn van een gelukkige stedebouwkundige conceptie behoeft in dit tijdschrift niet te worden betoogd. Deze conceptie zal zowel rekening moeten houden met de „ideële" taak van het centrum, met haar functie van gastvrouwe en hoedster van het „derde milieu" (waaronder het verenigingsleven, naast gezin en school, valt te verstaan) zowel in zijn georganiseerde als spontane vormen, en ook met de eisen die het economische leven aan een wijkcentrum stelt. Zowel het hoofd van een bedrijf als de jongen, die aan de „pantoffelparade" wil deelnemen, zal er iets van zijn gading moeten kunnen vinden, het zal zich moeten lenen zowel voor manifestaties van ernstige allure als voor „gesangh ende spele". En door al deze ten dele zowel klassen als leeftijdsgroepen overkoepelende contacten en activiteiten zal het wijkcentrum *als geheel* tevens een sociaal-harmoniërende invloed kunnen hebben.

Het behoeft geen betoog dat als het wijkcentrum eenmaal gebouwd zal zijn, er toch een zekere spanning zal blijven bestaan of opnieuw zal groeien tussen de dan gegroeide en groeiende levensvormen en de nu eenmaal in steen en hout gefixeerde ruimtelijke en bouwkundige conceptie van heden.

Wat het Laanwegkwartier betreft zal er vermoedelijk voorlopig genoeg ruimtelijke speling zijn om eventuële aanvullende wensen op te vangen en zo het wijkcentrum uit te bouwen. Dat er dan spanningen zouden blijven bestaan behoeft niet verontrustend te zijn, mits de maatschappij zelve genoeg stabiliserende krachten en genoeg aanpassing weet op te brengen om ze te overwinnen. En wie weet, misschien benaderen we met het wijkcentrum voor Noord een oplossing, waarin een tijdelijk-menselijke conceptie zo dicht het menselijk-eeuwig-geldige nabij komt, dat de nog opduikende spanningen ons niet meer zullen verontrusten maar begroet zullen worden als een welkome prikkel het geheel nog meer te vervolmaken.

Programma van de Studieprijsvraag voor een Wijkcentrum Amsterdam-Noord

= PRIJSVRAAGTERREIN

wordt opgehoogd tot gemiddeld 1.00 m +

PROFIEL A-B SCHAAL 1:600

Inleiding

Het Genootschap Architectura et Amicitia beoogt met deze prijsvraag in de eerste plaats de samenhang van de stedebouw, de architectuur, de beeldhouwkunst, de toegepaste monumentale kunsten en de tuinarchitectuur tot uitdrukking te brengen.

Het begrip voor deze samenhang is noch in de huidige maatschappij in haar geheel, noch bij de kunstenaars voldoende ontwikkeld. In de maatschappij niet, omdat ze niet in staat is, of meent niet in staat te zijn een opdracht te verstrekken waarvan de materiële, de sociale en de culturele aspecten gelijkwaardige aandacht wordt geschonken.

Bij de kunstenaars niet, hoofdzakelijk omdat ze te weinig kansen krijgen, maar misschien ook omdat hun belangstelling en aandacht te eenzijdig gericht zijn.

Om deze samenhang duidelijk te doen spreken is een innig samenspel der kunsten noodzakelijk, dus een zeer nauwe samenwerking der kunstenaars.

Deze samenwerking in groot verband gezien, moet een bouwwerk zijn ruimtelijke expressie, plastiek en kleur geven, zij moet de sociaal-culturele waarde van het object bepalen.

Het genootschap meent de mogelijkheden tot een schoon samenspel der kunsten te zien in deze prijsvraag voor een wijkcentrum in Amsterdam-Noord.

De opgave zelf vraagt om deze samenwerking en het reglement van de prijsvraag eist deze daarom zeer nadrukkelijk.

Het bestuur is dankbaar voor de medewerking van het Gemeentebestuur van Amsterdam, dat deze prijsvraag financiëel mogelijk heeft gemaakt en waarvoor het programma in overleg met de Dienst van Publieke Werken is opgemaakt, op grond van onderzoek en in overleg met betrokkenen.

Dat sommige delen uitvoerig in het programma zijn omschreven, wijst naar de bedoelde verwezenlijking binnen afzienbare tijd. Het doet aan het karakter van de prijsvraag niet af.

Omschrijving van de Prijsvraag

Amsterdam-Noord is een zeer zelfstandig stadsdeel met een nogal eenzijdige samenstelling van de bevolking. Er wonen weinig middenstanders en weinig leidende figuren van de industrie.

Het stadsdeel valt in tamelijk zelfstandige woonkernen uiteen. Juist in Amsterdam-Noord wordt de behoefte gevoeld aan een element, dat zowel stedebouwkundig als sociaal-cultureel, een bindende kracht kan uitoefenen.

Het voorgestelde terrein is ten aanzien van de oostelijk en westelijk gelegen wijkgedeelten centraal gelegen en biedt de mogelijkheden er een werkelijk wijkcentrum tot stand te brengen.

Wel zal dit stadsdeel in de naaste toekomst door de uitvoering van de tunnelplannen structurele wijzigingen ondergaan, doch deze staan slechts in zijdelings verband tot dit centrum. Zoals de drie bijgevoegde kaarten aangeven zal de eigenlijke tunnelroute nl. geheel op de oostelijke oever van het Noordhollands kanaal gelegen zijn. De brug over het kanaal bij het Kraaienplein zal te enigertijd door een nieuwe bredere brug worden vervangen. Voorts zullen volgens het Alg. Uitbreidingsplan in de toekomst twee nieuwe bruggen over het kanaal worden gemaakt n.l. een ter hoogte van het Mosveld-Meeuwenplein en een nabij de sluizen in de door te trekken weg Meeuwenlaan-v. d. Peckplein.

Van de deelnemers aan de prijsvraag wordt gevraagd studieontwerpen voor:

a een groepering van de hierna te noemen gebouwen;

b ontwerpen voor de verrijking van het wijkcentrum door schilder(s), beeldhouwer(s) en eventueel tuinarchitect.

Het ter beschikking gestelde terrein is meer dan voldoende om deze bebouwing op te nemen.

De deelnemers zijn vrij suggesties te doen voor het resterende (zuidelijke) gedeelte.

Van het wijkgebouw wordt een volledig programma verstrekt omdat verwacht mag worden, dat de samenwerking der kunstenaars zich het duidelijkst in het ontwerp hiervoor kan manifesteren.

Voor de leeszaal-bibliotheek is eveneens een volledig programma gegeven voor het geval men dit onderdeel meer of minder in het wijkgebouw wil opnemen.

Jury

A. Komter, voorzitter
Prof. C. van Eesteren, hoofd afd. Stadsontwikkeling Publieke Werken, Amsterdam
Prof. Wieger Bruin, architect-stedebouwkundige
P. Elling, architect
Prof. V. P. Semeyn Esser, beeldhouwer
B. Hendriks, wandschilder
Prof. A. M. Hammacher, directeur Rijksmuseum Kröller-Müller
Secretariaat: A. et A., Herengracht 276, Amsterdam.

Reglement voor de wedstrijd

De mededinging aan deze prijsvraag staat open voor de architecten n beeldende kunstenaars van Nederlandse nationaliteit.

Het genootschap A. et A. looft de volgende prijzen uit:

e prijs: de zilveren erepenning van het genootschap voor de eden van de werkgroep, welker inzending in totaal het hoogste vordt gewaardeerd;

e prijs: de bronzen erepenning van het genootschap voor de eden van de werkgroep, welker inzending in totaal als tweede vordt geklasseerd.

Aan ieder der 12 werkgroepen, die naar het inzicht van de jury p de beste wijze aan de programma-eisen zullen hebben voldaan, al een vergoeding van minimaal ƒ 1200.— worden gegeven, de ekroonde inbegrepen. De verdeling van de vergoeding wordt aan e leden der werkgroep overgelaten.

Programma van eisen

Terrein

Het terrein, dat door de prijsvraag wordt bestreken, is het noord-oostelijk gedeelte van de Laanweg-buurt, op de hierbij gevoegde kaarten aangegeven.

De leeszaal op het Meidoornplein mag gesloopt worden. Het bankgebouw aan het begin van de Meidoornweg bij het van der Peckplein moet behouden blijven. De geprojecteerde zweminrichting met badhuis valt er buiten.

Op het terrein moet parkeergelegenheid voor circa 40 auto's worden geprojecteerd.

Verwacht wordt, dat de ontwerpers van de hoogteverschillen gebruik zullen maken.

Het ontwerp voor de aanleg van het groen strekke zich uit tot het Noord-Hollands kanaal.

Bebouwing

Op het terrein moeten worden gesitueerd:

A een wijkgebouw

B een filiaal van de Openbare Leeszaal en Bibliotheek

C een spaarbank-filiaal

D een café-restaurant voor 100 bezoekers, met een eetzaaltje voornamelijk ten gerieve van de directies van de in Amsterdam-Noord gevestigde grote bedrijven en hun bezoekers. Het gebouwtje mag buiten het gearceerd aangegeven gebied worden geprojecteerd

E een bioscoop met 500 zitplaatsen

F een aantal winkels met bovenwoningen met een frontlengte van ongeveer 100 meter

De onder C, D, E en F genoemde gebouwen kunnen zowel wat betreft plan-indeling als verschijningsvorm summier worden aangegeven. Zij zijn voorshands slechts van belang als elementen van de compositie van het geheel.

A Het wijkgebouw

In het wijkgebouw wordt tot uitdrukking gebracht zowel de saamhorigheid van de wijkbewoners als de verbondenheid van de wijk met het geheel van de stad Amsterdam.

Het dient het centrale punt te zijn van het culturele- en gezelligheidsleven in dit stadsdeel, zoals dit vorm heeft gekregen in de wijkverenigingen. Ook bij incidentele en spontane manifestaties zal het wijkgebouw een functie moeten kunnen vervullen.

Daarnaast zal dit centrale wijkgebouw een ontmoetingspunt zijn van wijkbewoners en stedelijke overheid.

Het wijkgebouw zal aldus kunnen bijdragen tot het versterken van het bewustzijn, dat burgerij en overheid aspecten zijn van een zelfde gemeenschap, overeenkomstig de beginselen van de democratie. Daarom zal in het wijkgebouw c.a. ook plaats moeten zijn voor één of meer activiteiten van de overheid, waarbij de gedachten in de eerste plaats uitgaan naar de overheidstaken op cultureel en sociaal gebied.

Uitgaande van deze gedachten dient een gebouw te worden ontworpen, dat in alle opzichten dienstbaar moet zijn voor de stadswijk aan de overzijde van het IJ van 55.000 inwoners (het landelijke gebied niet meegerekend).

Dit gebouw zal dienen te bevatten:

1. **een toneelzaal** met 900 zitplaatsen (zaal A).

Deze zaal zal bruikbaar moeten zijn voor beroepstoneel en dient ingericht te worden zowel voor toneel- en muziekuitvoeringen als voor filmvoorstellingen en moet bovendien geschikt zijn voor het houden van feesten, b.v. als balzaal gebruikt moeten kunnen worden.

Deze zaal moet geoutilleerd worden voor het projecteren van normaalfilms. Er moet een filmcabine en een brandscherm zijn. Ten behoeve van de toneeluitvoeringen moeten de nodige bijruimten in voldoende mate worden ontworpen, zoals kleedkamers en bergruimten voor requisieten.

De zaal moet verkleind kunnen worden tot een zaal met 550 zitplaatsen (zaal A 1).

Het af te scheiden gedeelte (groot ongeveer 300 zitplaatsen), zaal A 2) moet afzonderlijk bruikbaar zijn voor het houden van vergaderingen e.d.

Met het oog hierop is een verplaatsbaar podium gewenst. Het gebruik van de zalen A, A 1 en A 2 brengt mede, dat de stoelen snel verwijderd moeten kunnen worden, zo mogelijk langs mechanische weg en dat de vloeren geheel of ten dele zowel hellend als vlak gesteld moeten kunnen worden.

2 **twee gymnastiekzalen en één sportzaal,**

ieder groot 13 x 24 m. Eén gymnastiekzaal moet met de sportzaal gecombineerd kunnen worden.

De sportzaal dient voor zaalspelen (basketbal, volleybal, badminton) en de gecombineerde zalen voor sportwedstrijden met een beperkt publiek.

Er moeten dus tribunes aangebracht worden, waaronder gedeeltelijk kleedkamers, douches en toestelberging kunnen worden geprojecteerd.

3 **een repetitiezaal voor muziekcorpsen**

van circa 100 m^2.

4 **ruimten voor ontwikkelingswerk t.w.:**

a 2 lokalen voor naaicursus en huishoudelijke voorlichting (pl.m. 7 x 8 m).

b 1 lokaal voor kooklessen (pl.m. 20 pers.).

c 3 lokalen voor handenarbeid (overdag voor bejaarden, 's avonds voor rijpere jeugd), met bergruimten.

d 2 vergaderkamers van pl.m. 20 m^2.

5 **ruimten voor ontspanningswerk**

a 1 kleine zaal met pl.m. 100 zitplaatsen (zaal B).

b 5 clubkamers, elk voor 50 personen,
4 clubkamers, elk voor 30 personen,
2 clubkamers, elk voor 10 personen.

6 **ruimten voor administratie en technische dienst**

a. Een spreek- en betaalkantoor voor de Dienst van Sociale Zaken, omvattende een betaalruimte waar gelijktijdig vier personen bediend kunnen worden en 8 spreekkamers van 6 m^2.

b kamer voor de administrateur van het wijkcentrum (12 m^2).

c archief- en bergruimte.

d een wachtkamer.

e een woning en een dagverblijf voor de concierge.

7 **hulp- en nevenruimten**

Het gebouw moet voorzien zijn van koffiekamer en buffetten met spoelkeukens.

Voorts van de nodige toiletten, van bergruimten voor schoonmaakmateriaal en van een fietsenbergplaats voor 300 personen. De spoelkeukens moeten zodanig zijn geplaatst, dat het geluid zo min mogelijk hinder oplevert.

Wenselijk is een hoofdtoegang, van waaruit de verschillende lokalen bereikt kunnen worden. De grotere zalen kunnen een eigen toegang hebben.

In het algemeen moeten de verkeersruimten in het wijkgebouw ook het karakter hebben van ontmoetingsruimten (foyer-functie) waarin, zij het op bescheiden schaal, gelegenheid is voor het houden van tentoonstellingen.

B een filiaal van de Openbare Leeszaal en Bibliotheek

Dit gebouw mag zelfstandig zijn, doch mag ook verbonden worden met het wijkgebouw of daarin worden opgenomen.

Wat de indeling betreft is nodig:

a **een uitleenruimte voor volwassenen**

Er is ruimte nodig voor 11.000 boeken. Verder moet gerekend worden op een catalogusapparaat (met 33 laden), een bureau voor de assistenten.

De toegang en de uitgang moeten leiden langs een uitleenbureau met drie werkplaatsen en ruimte voor administratie. Voor het publiek moet er een tafeltje zijn met enkele stoelen.

b **een leeszaal voor volwassenen**

Er moet een tafelruimte zijn voor 20 lezers, verder een tijdschriftenrek voor pl.m. 40 tijdschriften, een kastruimte voor 1000 naslagboeken en een vestiaire voor het publiek. Door een glasafscheiding moet uit het uitleenbureau toezicht gehouden kunnen worden op de leeszaal.

c **een uitleenruimte voor de jeugd**

Er is een planklengte van 90 m nodig.

d **een jeugdleeszaal.** Er moeten 80 zitplaatsen zijn voor de jeugd. Een min of meer er van af te scheiden ruimte moeten gebruikt kunnen worden voor het dramatiseren van boeken.

In deze zaal een garderobe en een gelegenheid om handen te wassen. Alles moet uit een centraal punt gemakkelijk te overzien zijn.

e **een kamer voor het personeel**

bedoeld als werk-, zit- en eetkamer met kasten en keukentje.

f **een tentoonstellings- en lezingenzaaltje**

voor 80 à 100 personen en enkele kleinere kamers voor discussie en lesgroepen.

Indien de leeszaal-bibliotheek in nauw verband wordt gebracht met het wijkgebouw of hierin gedeeltelijk wordt opgenomen, kunnen voor dit doel zaal B en andere van de sub A-5 genoemde ruimten worden gebruikt. Een eis is dan, dat in het bijzonder zaal B direct uit de leeszaal toegankelijk is en kan worden afgesloten van de rest van het gebouw, om bij tentoonstellingen en lezingen geheel in de sfeer van de leeszaal te worden betrokken. Bij de ingang is ruimte voor een uitstalkastje wenselijk.

g **garderobe, toiletten, enz.**

C. Een spaarbank-filiaal

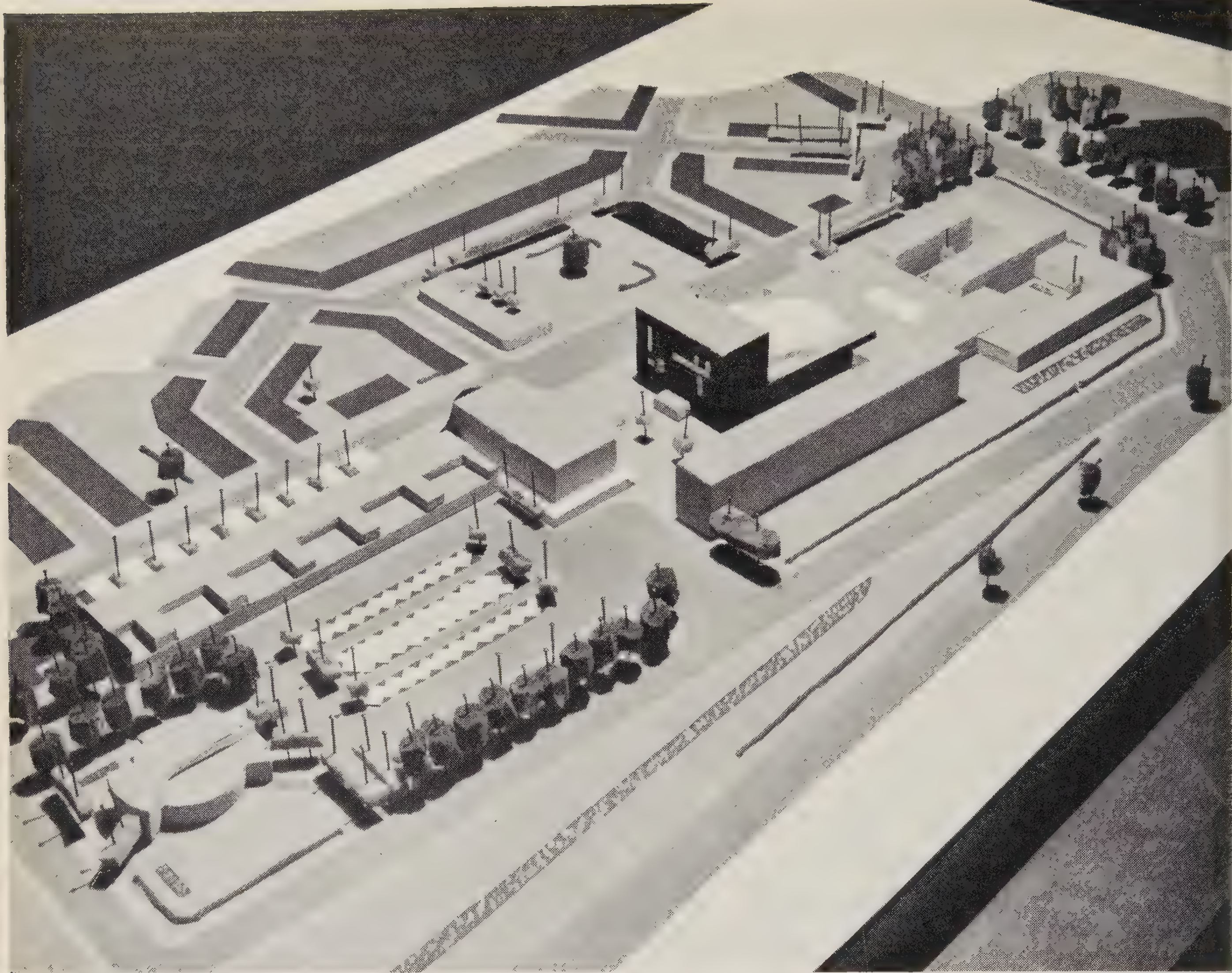
De ingang van de spaarbank moet dicht bij de winkels liggen.

Nodig zijn:

a een wachtruimte van 25 m^2

b een kantoorlokaal van 25 m^2

c een bergruimte van 20 m^2

Motto: "2 + 2" (zwart)

De inzenders wensten onbekend te blijven

Commentaar van de jury:

Afwijkingen van het programma: o.m. de rijwielbergplaats ontbreekt; de spaarbank is verwaarloosd. Situatie en maquette kloppen onderling, maar niet met de tekening 1 : 100, voornamelijk wat de verhoudingen betreft (lichthoven).

De distributie van de belangrijkste elementen is ongunstig. Het gehele complex mist vastheid en een klare drie-dimensionale vormgeving.

Van tuinarchitectuur kan niet worden gesproken.

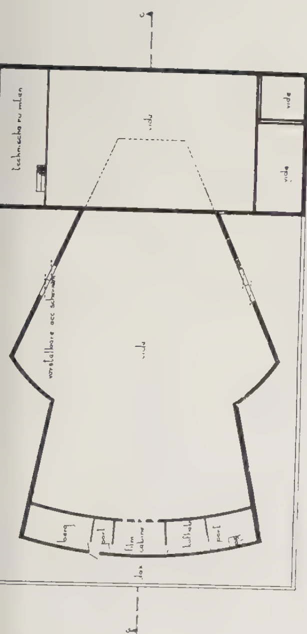
De hoofdindeling van het gebouw; de distributie van elementen rond een centrale hal, is goed gedacht en er is een serieuze poging gedaan om het gecompliceerde schouwburg-vraagstuk op te lossen. De toegangen tot de zaal zijn echter uiterst zwak, de restruimten ongenietbaar. Wezenlijke ruimtewerking is nergens te vinden. Het sportzalen-complex (in de lengte aaneengerijd) is onbruikbaar. De woning en ook de Dienst van Sociale Zaken zijn onmiddellijk naast de hoofdingang, minder juist gesitueerd. Ook de verschijningsvorm is onder de maat. Ontwerpers weifelen tussen verschillende opvattingen; architectonische eenheid van het geheel wordt niet bereikt.

De plastiek is slecht geplaatst op een onbelangrijk pleintje tussen toneelwand en bioscoop, en is als „voorstel voor beeld" wel bijzonder dilettanterig voorgedragen. De twee-slachtigheid van het figurale gedeelte en de overhuiving hiervan door een paar stukjes blik is zo evident dat de jury weinig geloof kan hebben in dit „voorstel".

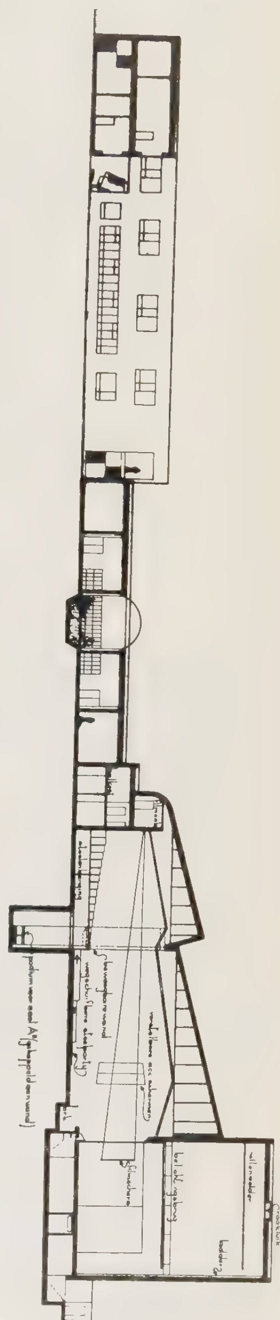
Het aanbrengen van de wandschildering op de hoge toneelwand aan het benauwde pleintje is ongemotiveerd.

Doorsnede b-b

Plattegrond beganegrond
Wijkgebouw

erdieping

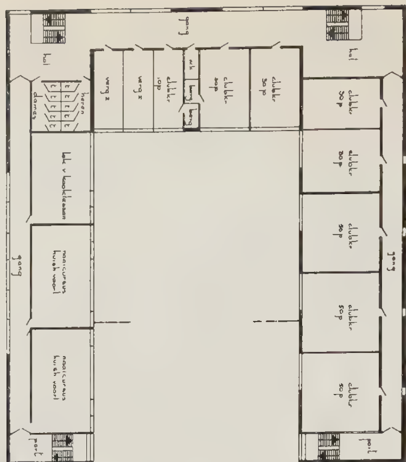
Doorsnede a-a

Kelder

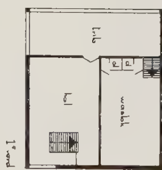
Doorsnede c-c

Noordgevel

Plattegrond 1e verdieping Wijkgebouw

Gevel Wijkgebouw

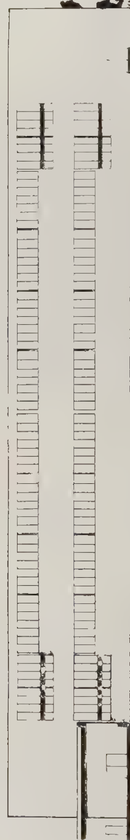
Oostgevel

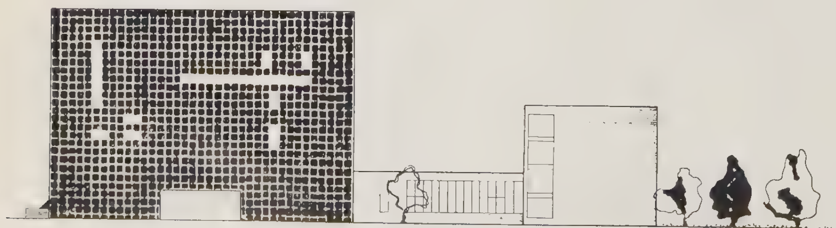
Zuidgevel

Noordgevel gymzalen

Westgevel

Motto: "2 + 2" (zwart)

Gevel bodewoning

Gevel muziekzaal

Motto: Quartier

Th. Wijnalda	architect
Ben Guntenaar	beeldhouwer
Lex Metz	schilder

Commentaar van de jury:

Afwijkingen van het programma: er ontbreken een lokaal voor handenarbeid, twee vergaderlokalen, drie werkplaatsen, een jeugdleeszaal en uitleenbureaux.

Het complex leeft, maar is verbrokkeld. De bioscoop, de winkels en het wijkgebouw vormen onvoldoende één wijkcentrum. Dat voor de brug ruimte wordt gemaakt, is te prijzen maar beheerst is de ruimtewerking met hoogteverschillen niet.

Bedenkelijk is dat niet voorgereden kan worden bij het zalencomplex.

Het inplanten van het bestaande bankgebouwtje en het hervormen van de Meidoornweg tot een dreef zijn te waarderen evenals het invoegen van een kinderspeeltuin. De toevoeging van een openlucht-theater lijkt aanvaardbaar. Overigens is van de tuinaanleg weinig gemaakt.

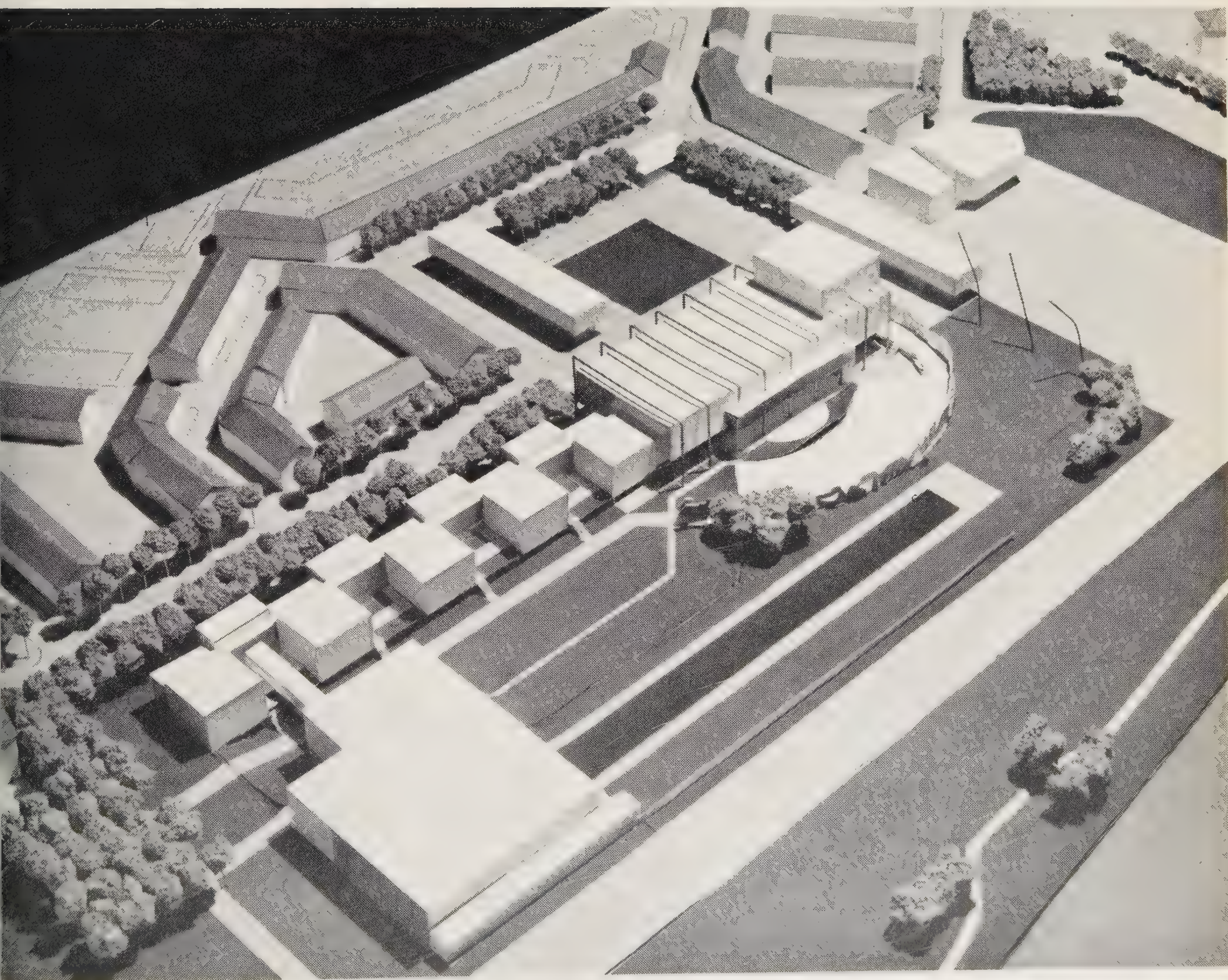
Het ,,wijkgebouw'' is de vorm gegeven van een gebouwencomplex samengesteld uit min of meer zelfstandige bouwdelen. Dit heeft het voordeel dat alle ruimten goed kunnen worden verlicht en dat de verschillende activiteiten zich kunnen afwikkelen in eigen sfeer. De samenhang wordt evenwel verzwakt.

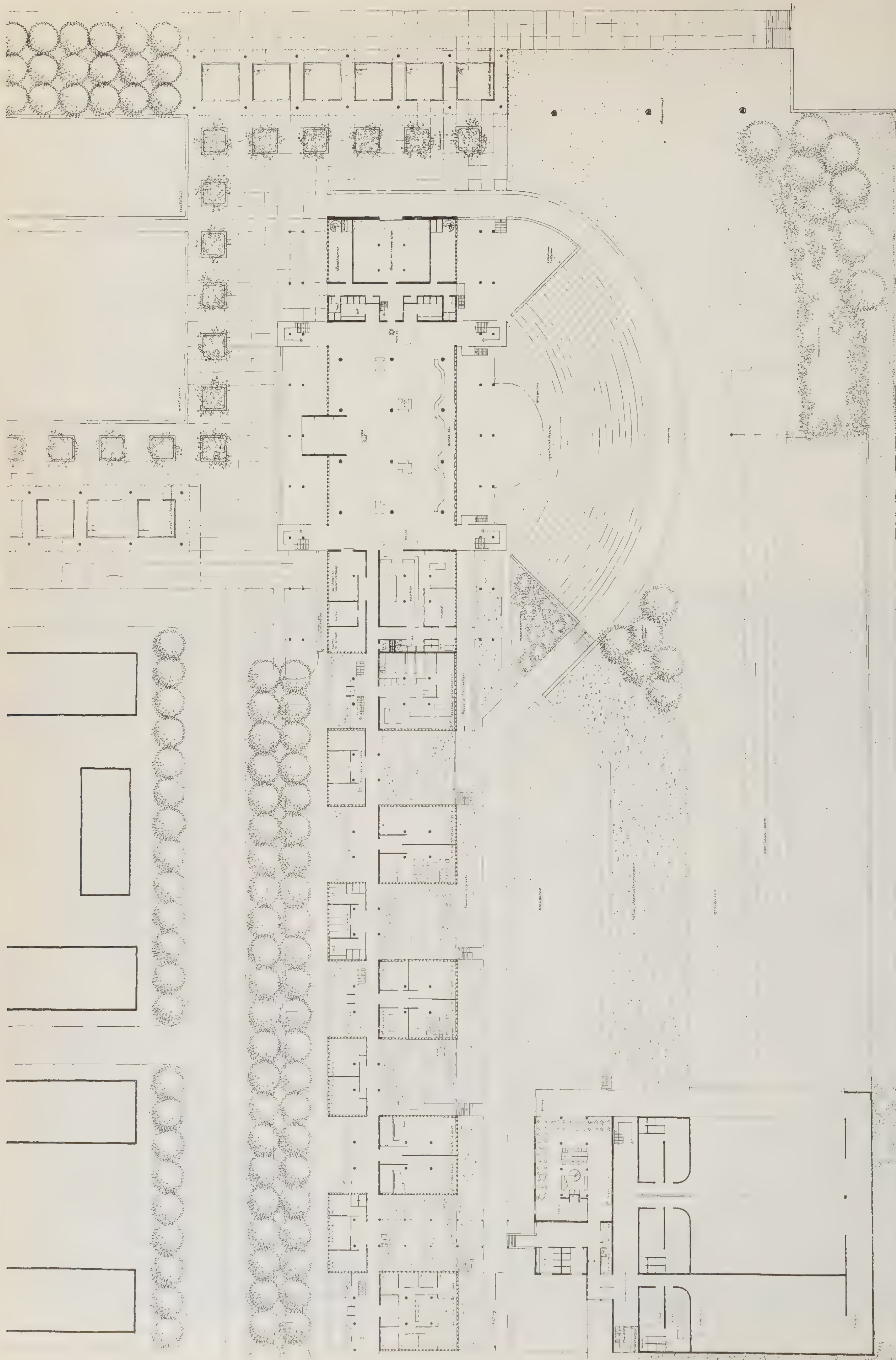
De grote zaal is kennelijk gericht op veelzijdig gebruik maar is te lang om goed besproken te kunnen worden. Het gedeelte van het complex tussen de schouwburg en het sportgebouw is in interieur en exterieur ruimtelijk fraai gedacht (en voorgedragen). Het schouwburggedeelte staat bij lange na niet op dit peil.

De omsluitende sculpturale ajour-wand van het openlucht-theater doet barbaars aan in zijn verhouding tot de architectuur en hij verliest zijn zin in de nauwe ruimte tussen toneel en winkels. Het bij de inzending gevoegde detail van de ajour-wand heeft plastische kwaliteiten maar ziet er meer uit als een ontwerp voor steen dan voor beton.

De onbeduidende wandschildering op de achterwand van het toneel is volkomen misplaatst. De wandschilderingen in de schouwburgzaal zijn niet meer dan een decoratie en die is te groot van schaal. Bovendien is de bovenhelft vrijwel onzichtbaar uit de zaal. Wat er met het achterste deel van de rode wanden gebeurt, wordt niet onthuld.

Een werkelijke samenhang tussen bouwkunst en beeldende kunst blijkt niet.

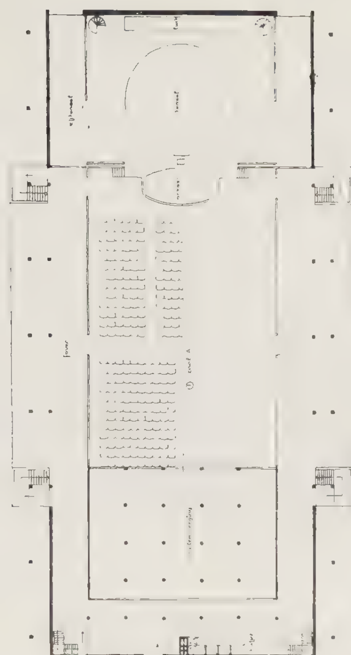

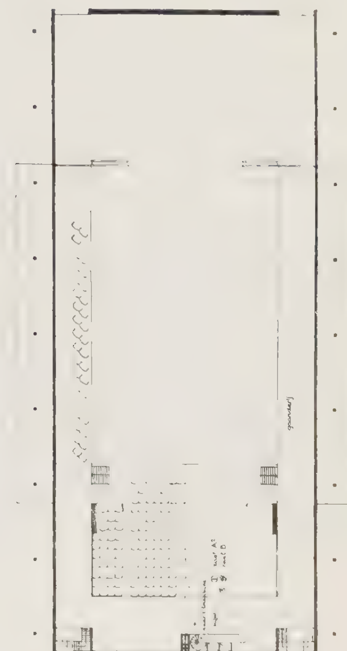

Doorsnede G

Doorsnede H

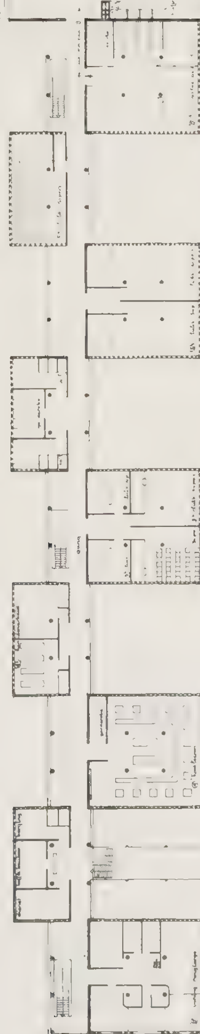

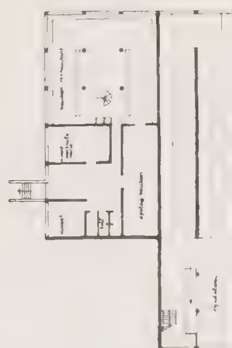

Gaanderij

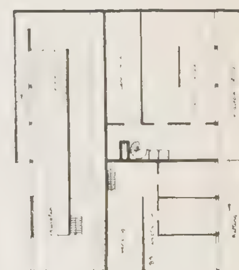
Motto: Quartier

alle tekeningen schaal 1—800

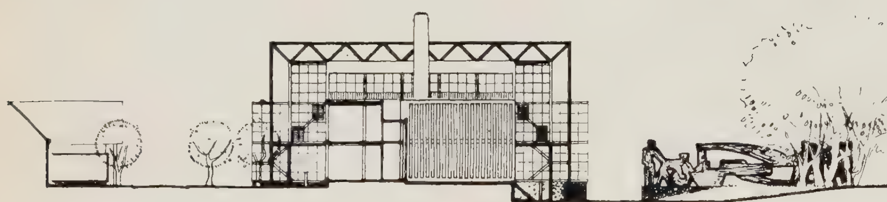
Kelder

1e Verdieping

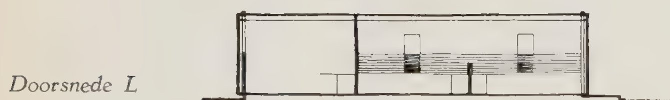
nks: *Plattegrond beganegrond*

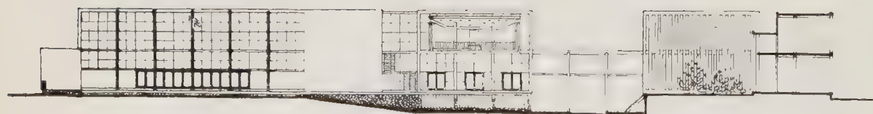
Motto: Quartier

Doorsnede J

Doorsnede L

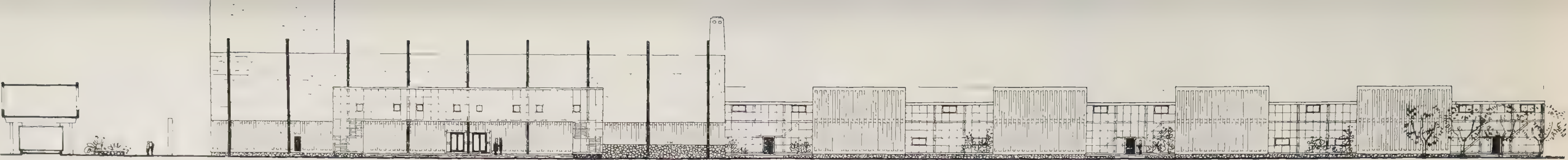

Aanzicht F

Doorsnede K

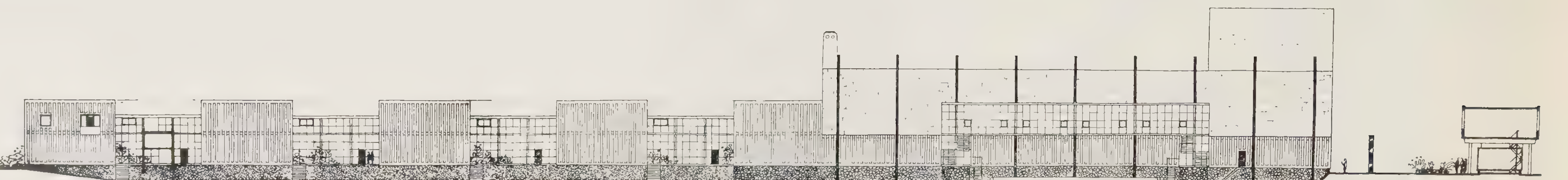

Aanzicht B

Aanzicht C

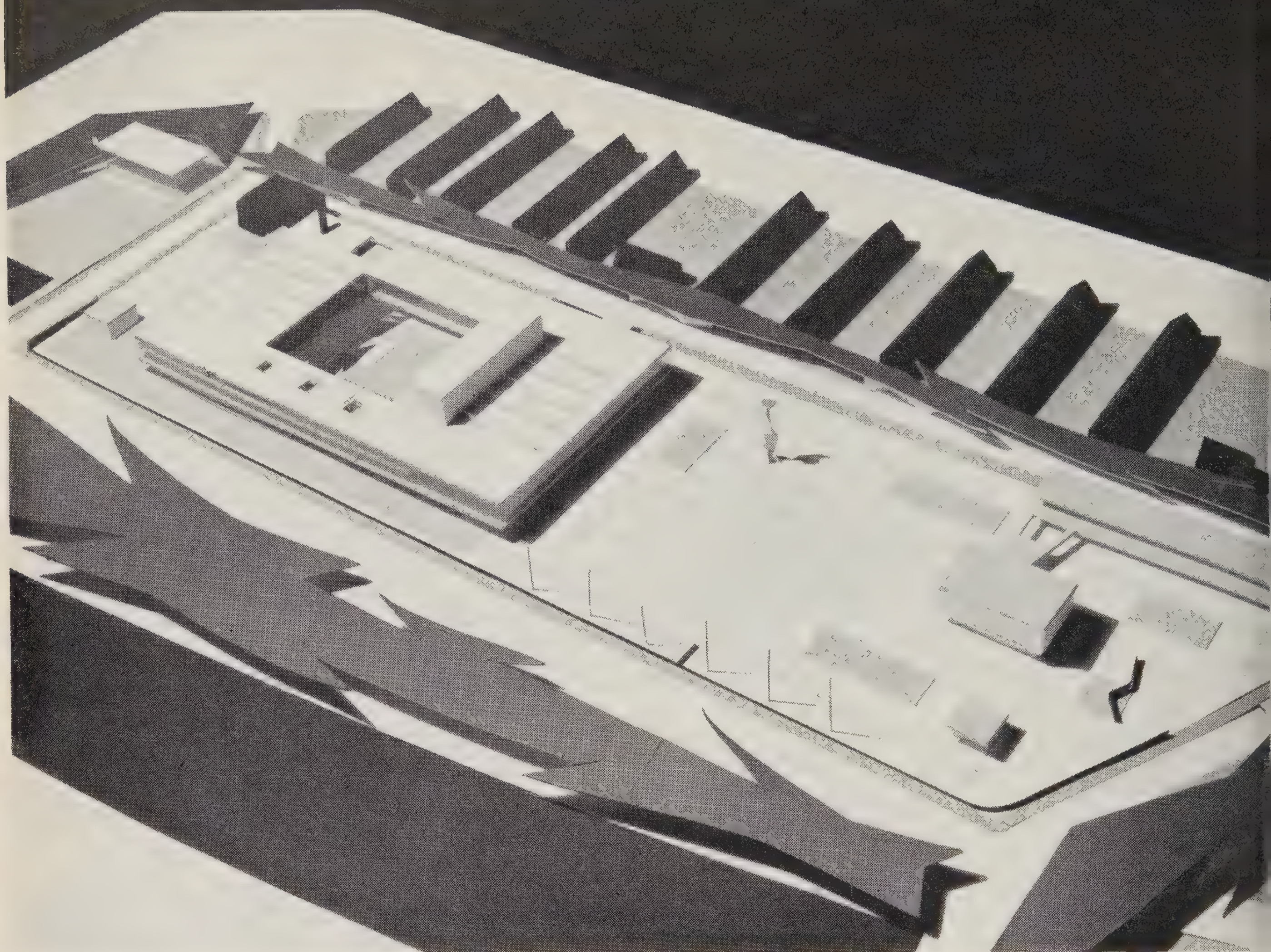
Aanzicht A

Aanzicht D

Aanzicht E

Motto: Oase

J. Verhoeven	architect
D. L. Sterenberg	architect
A. Schaller	beeldhouwer
K. Appel	schilder

Commentaar van de jury:

Afwijking van het programma: betaalkantoor, archief en bergruimte, bureau assistenten, lokaal voor administratie en drie werkplaatsen, kastruimte voor 1000 naslagboeken en een vestiaire ontbreken.

Op rigoureuze en verre van bewonderenswaardige wijze is ingegrepen in de bestaande omgeving: de Hagedoornweg is verlegd, het Meidoornplein is bebouwd gedacht — maar hoe eigenlijk? — bestaande straten zijn eenvoudig opgeheven. Volstrekt autonoom en zelfgenoegzaam is het wijkcentrum behandeld. De ruimtelijke compositie heeft kwaliteiten. Het geheel is in één greep gevat. Winkels en bioscoop zijn gunstig geplaatst, de plastiek idem. Ook de reeks van vlaggemasten aan de zijde van het kanaal kan een waardevol element zijn bij manifestaties op het plein. De ligging van het plein onder de kanaaldijk is terecht erkend.

Het dreigt helaas 360 dagen van het jaar een winderige leegte te blijven.

Het groen, summier behandeld, ondersteunt wel de hoofdopzet van het ontwerp.

Er is met ruimte gemorst. De bibliotheek is ten onrechte in tweeën gesplitst. De toneelzaal is ondoelmatig, het toneel onbereikbaar van buiten af (decors!). Het restaurant is veel te klein. Het samenvoegen van de sportzalen en het gebruik van de tribune is onjuist behandeld. Hoe de spreekkamers bedoeld zijn, is een raadsel.

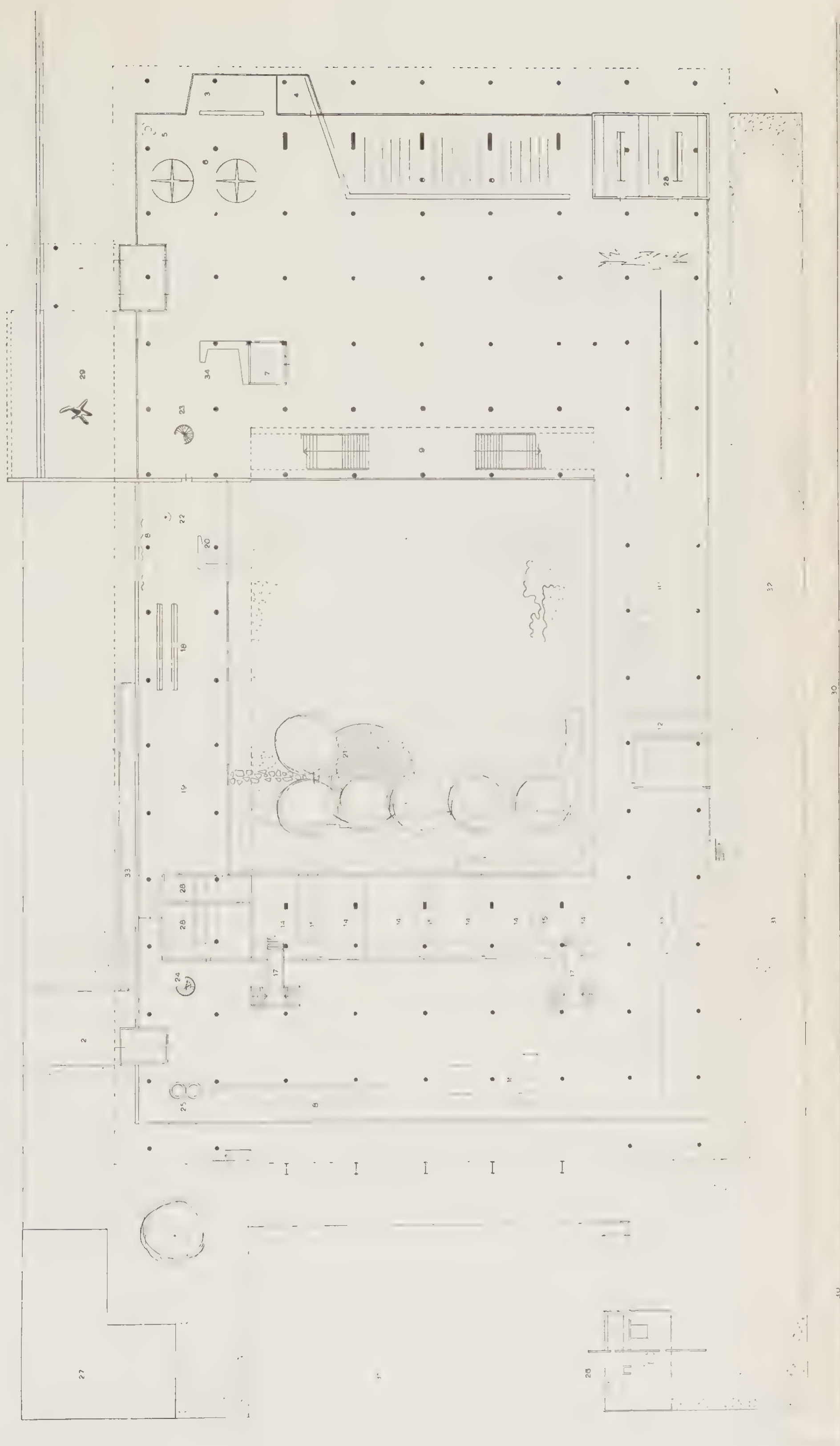
De architectuur is summier behandeld, maar is klaar en gaaf van opvatting.

De plastiek is charmant en vol leven zoals hij is voorgedragen, maar lijkt eerder voor brons ontworpen dan voor een constructie van ijzer bekleed met koperen platen. Men kan zich ook afvragen of de maat van dit beeld niet veel te kolossaal is gedacht.

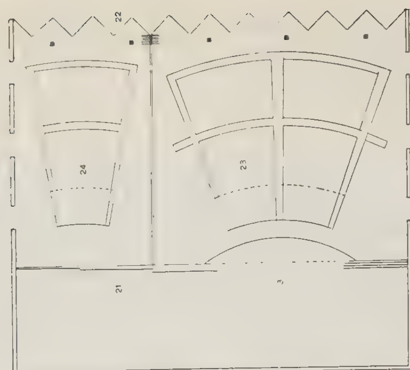
De kostbare mozaïek-fries, tientallen meters lang, tegen een keermuur van de kanaaldijk is misplaatst. In het ontwerp valt moeilijk te geloven. Dit geldt ook voor de versiering van de golvende zaalwand in de hal. Samenhang met de architectuur blijkt niet.

eganegrond:

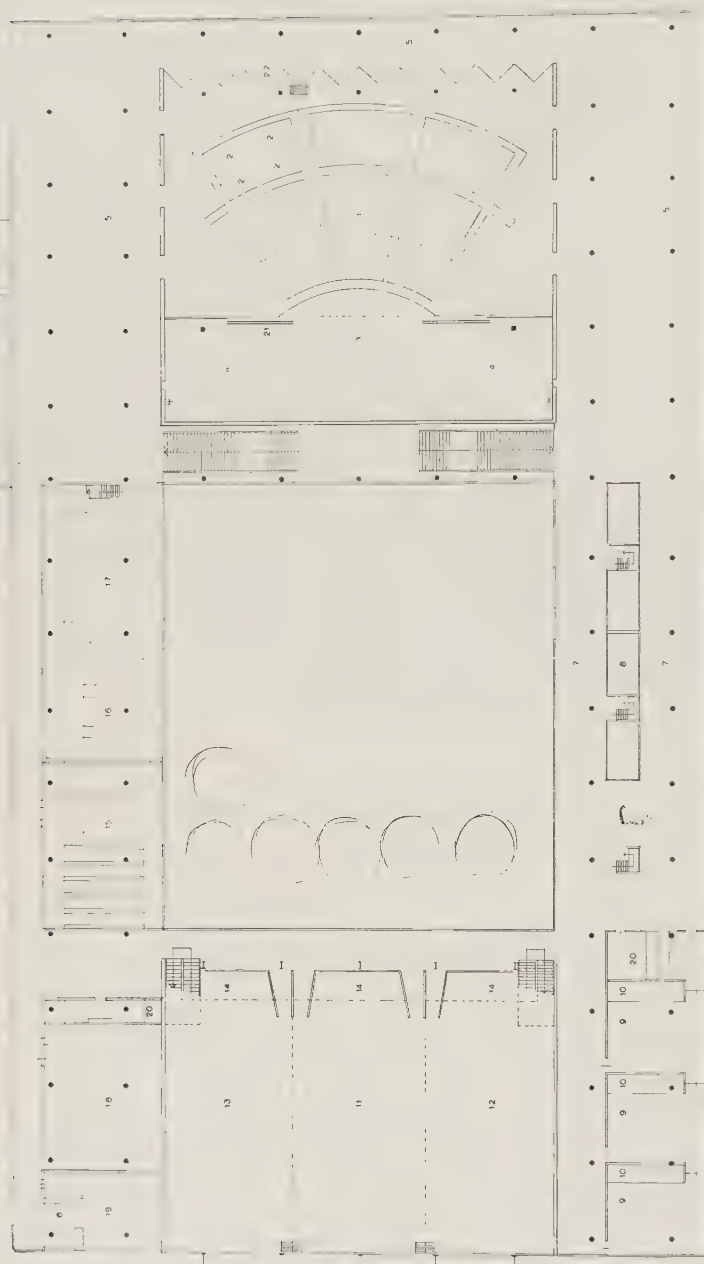
. hoofdingang
2 secundaire ingang
3 sociale zaken
4 administrateur
5 wachtruimte
6 acht spreekkamers
7 lift requisieten
8 garderobe
9 opgangen zalen A, A1, A2 en B, bibliotheek, tentoonstelling en clubs
0 koffiekamer
1 spoelkeukens
2 buffet
3 bar
4 kleedruimte
5 douches
6 ping-pong
7 toegangen sportzalen en tribunes
8 kinderbibliotheek
9 lezen
0 juffrouw
1 dramatiseren
2 handen wassen
3 trap rijwielkelder
4 trap rijwielkelder en c.v.
5 c.v. schoorsteen
6 conciergewoning
7 bankgebouw
8 toiletten
9 plastiek
0 mozaiekwand
1 handenarbeid (buiten)
2 terras
3 rijwielhelling
4 dagverblijf concierge
5 parkeren

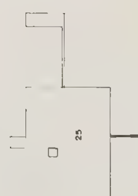

Plattegrond begane grond

Zaal

Plattegrond 1e verdieping

Motto: Oase

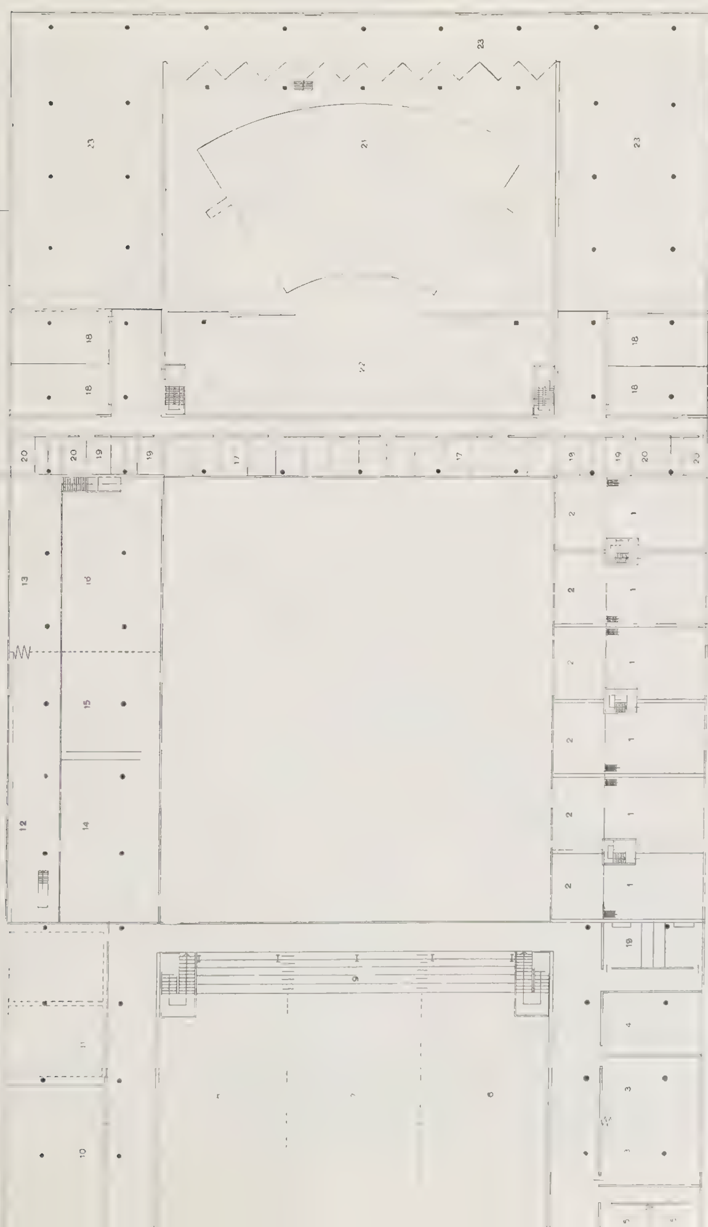
Eerste verdieping:

1 zaal 900 plaatsen
2 verrijdbare segmenten
3 toneel
4 zijtoneel
5 wandgalerij
6 keuken
7 tentoonstelling
8 vide
9 berging
10 berging
11 sport
12 sport, gymnastiek
13 gymnastiek
14 berging
15 bibliotheek
16 leeszaal
17 zaal B
18 berging voor zaal B
19 dagverblijf
20 toiletten
21 stalen schuifwanden
22 schuifwand
23 zaal A I
24 zaal A II
25 conciergewoning

Tweede verdieping:

1 clubzaal 50 pers.
2 insteek clubzaal
3 naaien
4 koken
5 vergaderen
6 sport, gymnastiek
7 sport
8 gymnastiek
9 tribune 350 pers.
10 oefenkamer muziekcorps
11 patio
12 tijdschriften
13 tentoonstelling
14 vide bibliotheek
15 vide leeszaal
16 vide zaal B
17 artisten
18 artisten
19 toiletten
20 douches
21 vide zaal
22 vide toneel
23 vide wandelgalerij
24 clubzaal 30 pers.
25 clubzaal 10 pers.

Plattegrond 2e verdieping

Motto: "12"

D. Veldhorst architect
Willy Bom kunstenares

Commentaar van de jury:

Afwijkingen van het programma zijn: situatietekening 1 : 100 en kleedlokalen voor de gymnastiekzalen ontbreken. Sportzaal en gymnastiekzaal kunnen niet worden verbonden.

Het ontwerp heeft ruimtelijk positieve kwaliteiten: een grote greep. De hoofdtoegangen tot het wijkgebouw zijn niet gunstig in het wijkcentrum gelegen en ook ongunstig behandeld voor voetgangers en automobilisten beiden.

Onjuist is de ligging van de winkels en van het (ongevraagde) openluchttheater. Het restaurant is goed gesitueerd, de uitkijktoren is een aardige toevoeging. Het hoogteverschil in het terrein is miskend.

Het wijkgebouw is even eenvoudig van opzet als het gehele wijkcentrum maar de verschillende elementen zijn samengevoegd en niet tot een schoon en levend geheel geordend. Het ideële doel dat is nagestreefd wordt niet geacht te zijn bereikt.

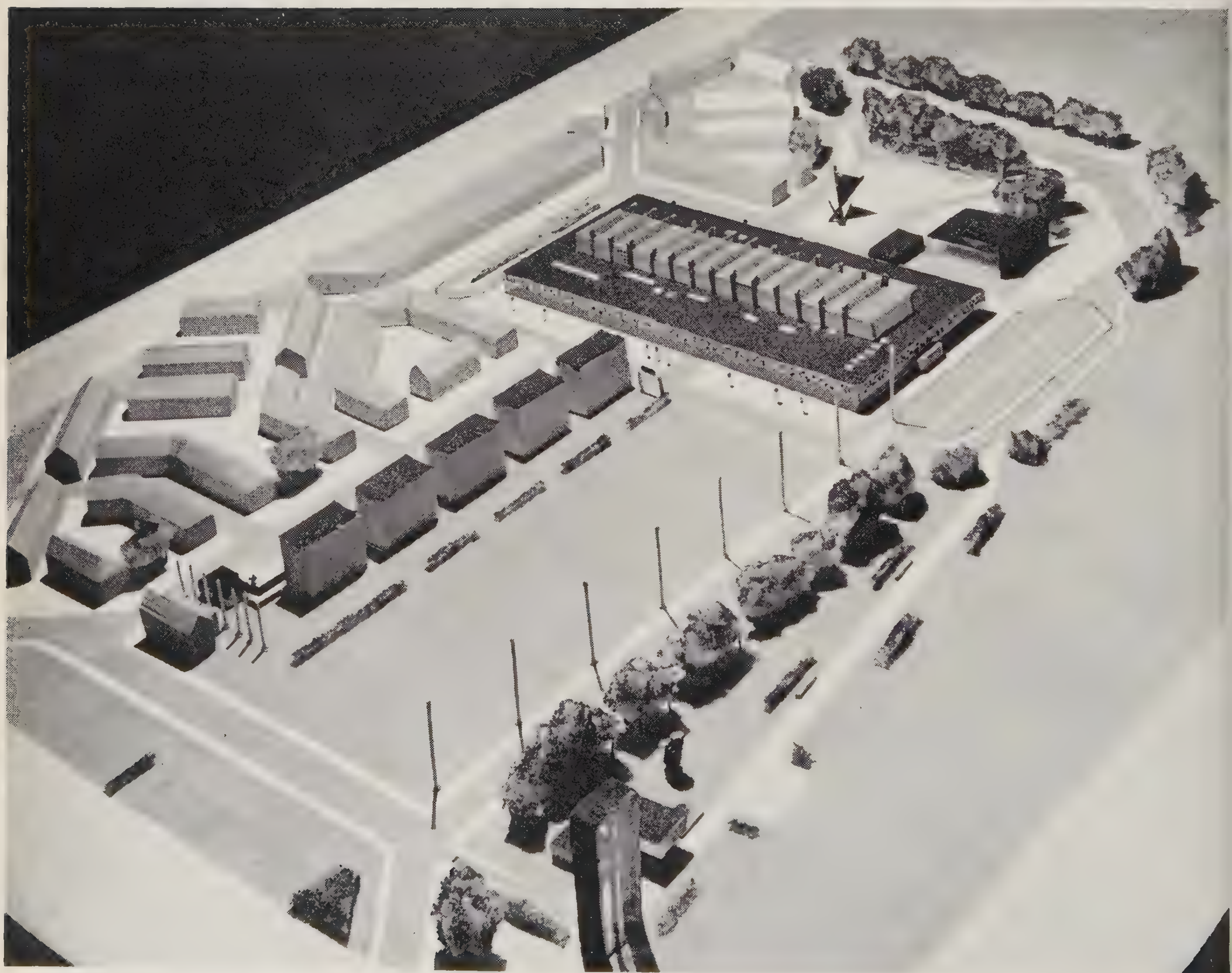
De tekeningen maken niet duidelijk de verbinding tussen de begane grond en de omvangrijke kelder, waarin verenigingslokalen.

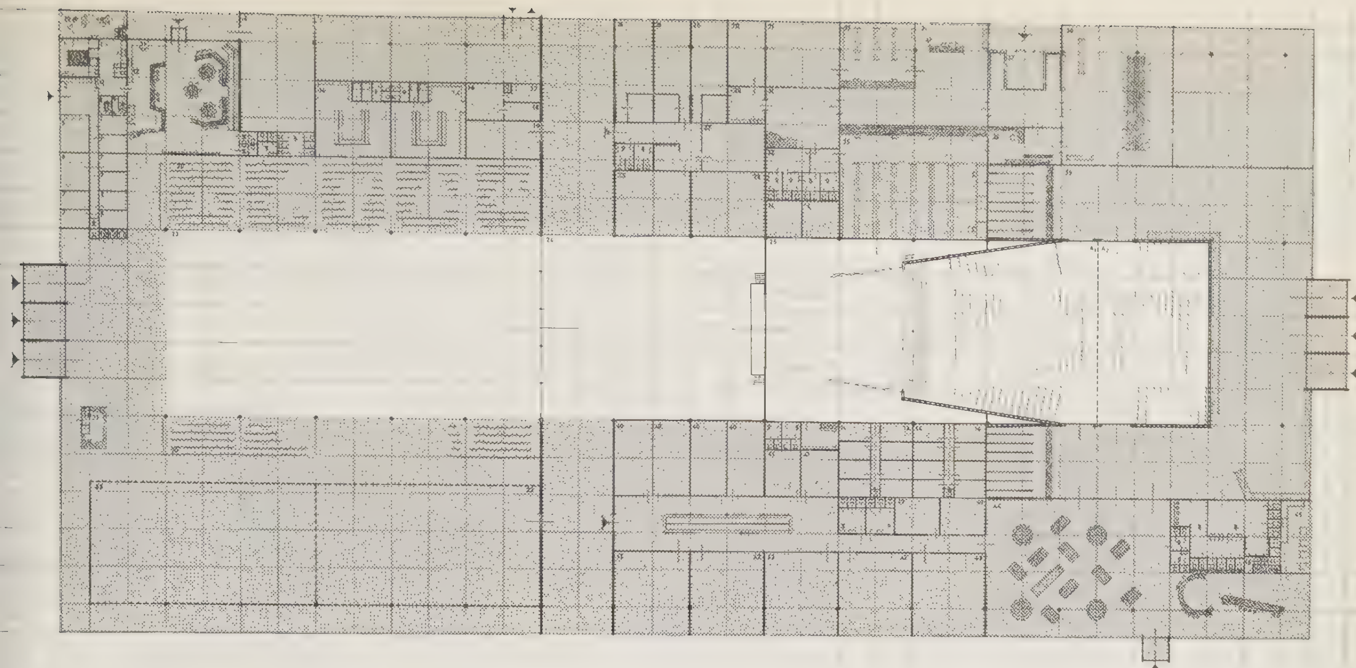
De sportafdeling is slecht georganiseerd. Architectonisch is in hoge mate van buiten naar binnen gewerkt; overal doorvoeren van het constructiesysteem met enorme liggers is niet gemotiveerd.

Het ,,klankbord'' lijkt een goede plastische mogelijkheid in te houden.

De fries is onmenselijk van lengte en monotoon van voorstelling, het ontwerp echter fraai.

Hoog gewaardeerd wordt de moed waarmee een grote plaats wordt ingeruimd voor de wandschildering. Zij vormt een integrerend deel van het gebouw, maar in haar belangrijkste taak, schaal geven hieraan, schiet zij te kort. Technisch zou zij niet houdbaar zijn.

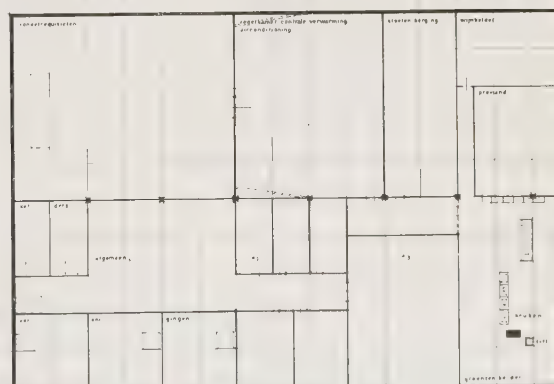

Hoofdverdieping *alle tekeningen schaal 1—800*

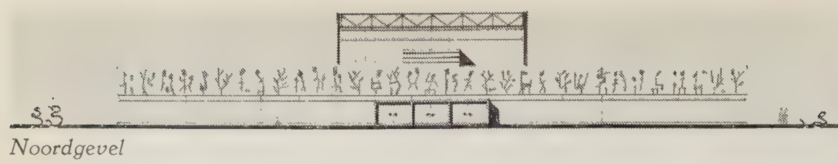

Spaarbank

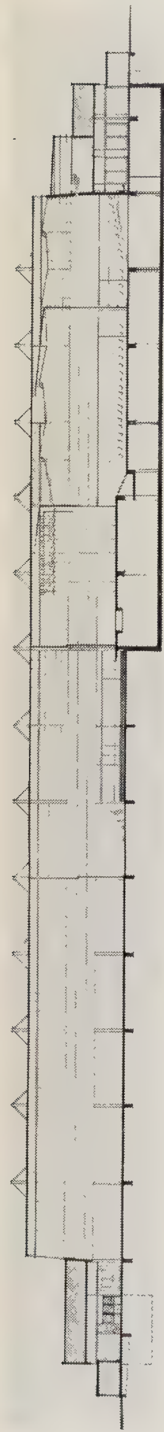
1 woning concierge
2 dagverblijf concierge
3 wachtkamer sociale zaken
4 kelder: berging, archief
5 kelder: berging verenigingslokaal
6 betaalruimte voor 4 pers.
7 spreekkamers
8 administrateur wijkcentrum
9 toilet
0 telefoonbox
1 loket voor patates- en ijsverkoop
2 verenigingslokaal
3 repetitielokaal fanfare
4 kleedlokaal
5 fietsenstalling
6 fietsenreparatie
7 kantoortje
8 magazijn
9 toestellenberging
0 tribunes (verplaatsbaar)
1 kiosk
2 gymnastieklokaal
3 sportzaal
4 binnenplaats ,,wijkcentrum''
5 ontspanningslokaal
6 handenarbeid en o.v.d.
7 kooklessen
9 knippen - naaien
0 kamer met keuken: bibl. personeel
1 jeugdleeszaal met voordrachtruimte
2 jeugdgarderobe met toiletten
3 jeugduitleenbibliotheek
4 wachtruimte publiek
5 uitleenbibliotheek met 4 werktafels, 2 bureaux en 3 kaartsysteembakken
6 hoofdbibliotheek en administratie
7 entree met garderobe
8 leeszaal met uitstalkastje bij ingang zaal B
9 ,,foyer'' met garderobes
0 vergaderkamers voor 30 pers.
vergaderkamers voor 10 pers.
vergaderkamers voor 50 pers.
vergaderkamer van 20 m²
café-restaurant met bar
spoelkeuken met waschmachines
naar filmcabine
naar kelder met keuken, provisie, wijn, c.v., airconditioning, toneelrequisieten
voedsellift

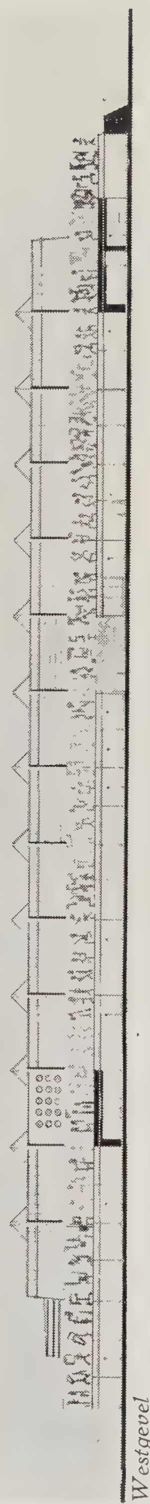
Kelder

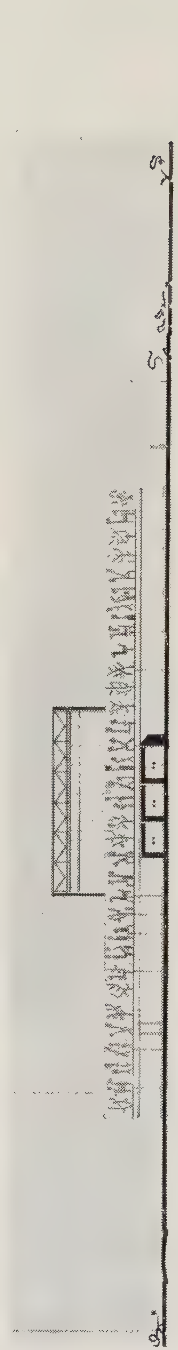
Noordgevel

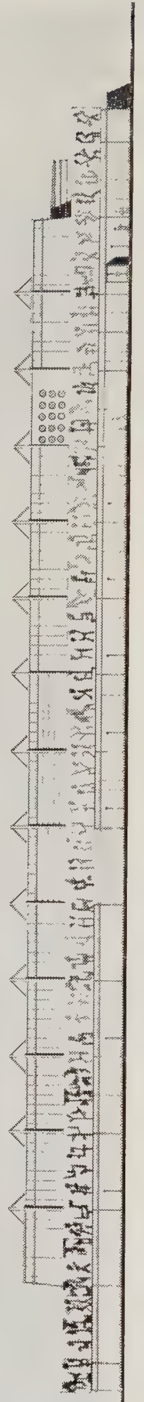
Langsdoorsnede

Westgevel

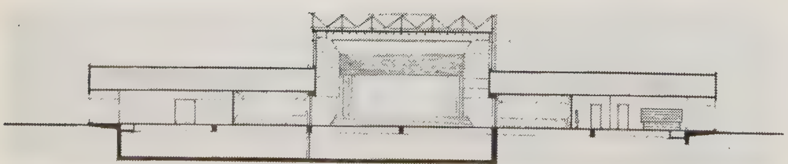

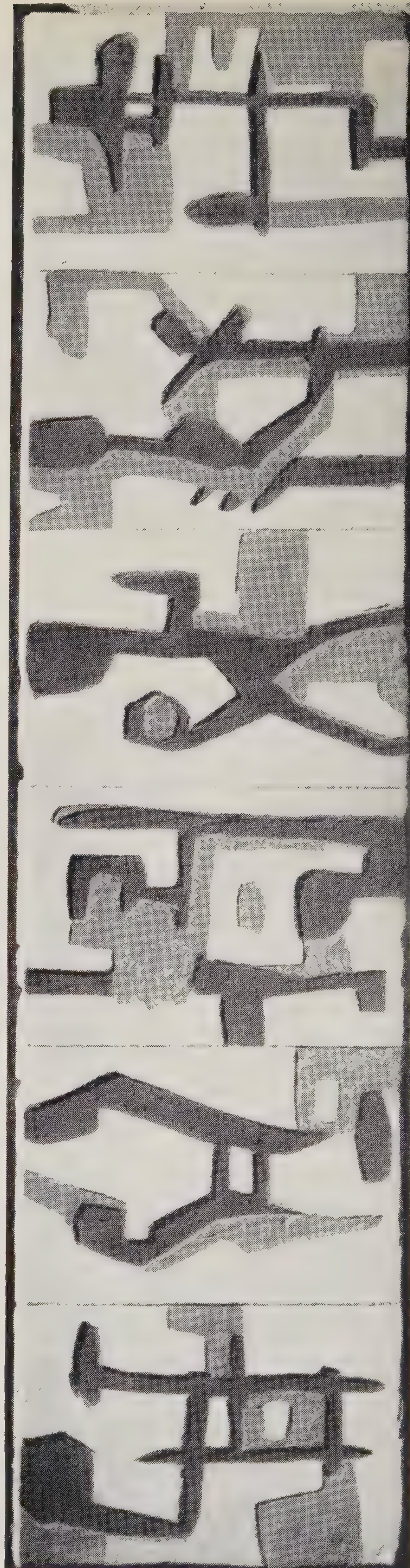
Zuidgevel

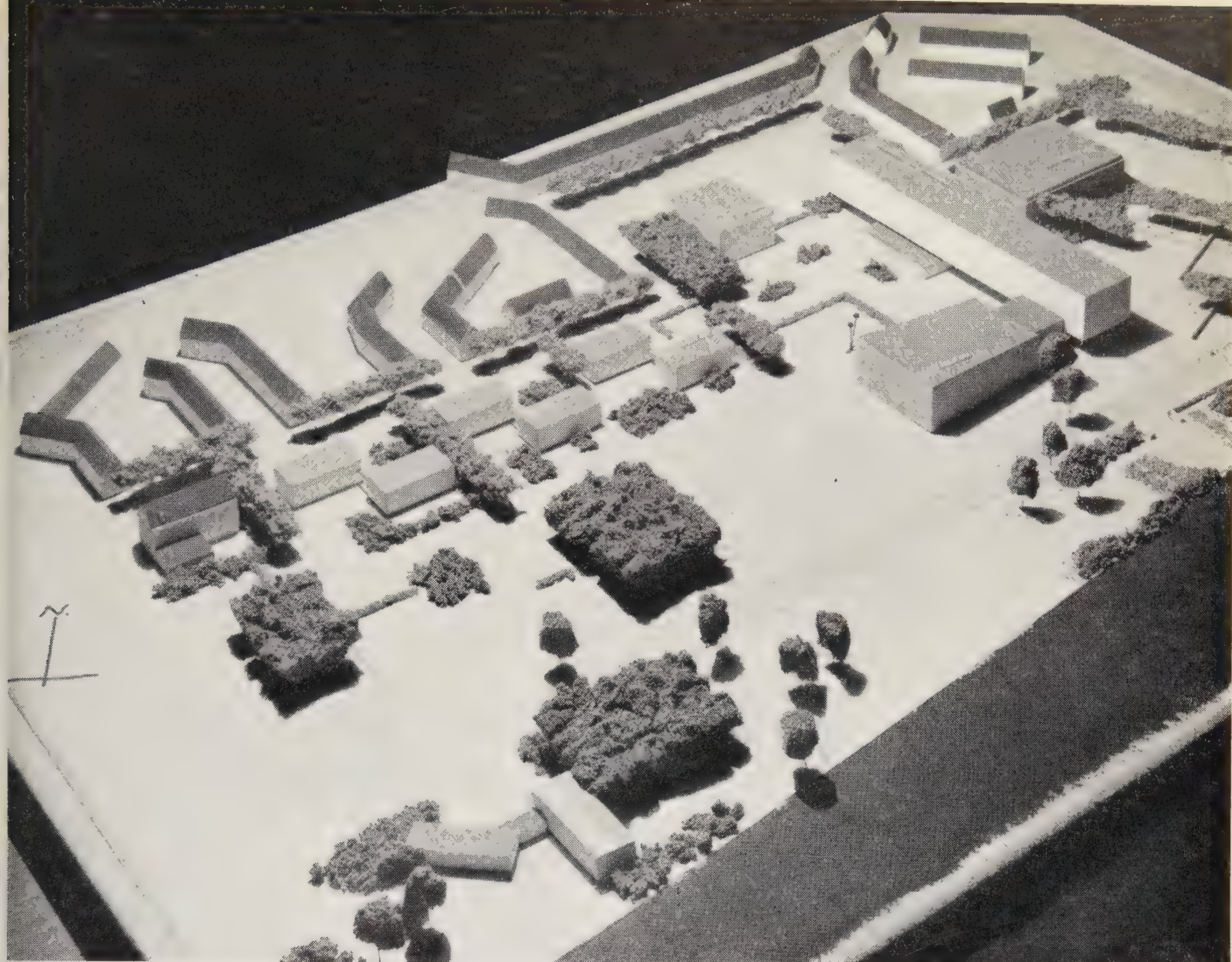

Oostgevel

Dwarsdoorsnede

Motto: 2 + 2 (grijs)

A. Olivier	architect
Ellen de Lestrieux Hendriks	tuinarchitecte
Karel Gomes	beeldhouwer
Rudi Bierman	schilder

Commentaar van de jury:

Afwijkingen van het programma: parkeerplaats voor auto's ontbreekt.

De ruimtelijke compositie is boeiend, maar mist een klaar verband met de hoofdwegen. Het gebruik van het plein (?) voor de Hagedoornbrug en zijn bomenrijen zijn onverklaarbaar; het hoogteverschil is niet gelukkig behandeld. Er zijn twee pleinen met zwak onderling verband. De situering van de winkels, de spaarbank en de bioscoop, vrij ver van de Hagedoornweg is aanvechtbaar. Het restaurant is goed gesitueerd.

Het groen vormt een integrerend deel van het wijkcentrum en van de hele ruimtelijke opzet; de boomgroepen en het Zuidwesten vormen een gelukkige voortzetting van de groepering der gebouwen.

De indeling van het wijkgebouw heeft zijn aantrekkelijkheid en is compositorisch fraai gedaan.

De opeenvolging: ingang vestiaire, kassa, zaal heeft practische bezwaren. Het inschieten van zaal A2 in de hoofdruimte als een enorme koningsloge is aardig gedacht, maar volstrekt ondoelmatig, gezien de geringe vloerhelling. De ligging van de bibliotheek op de 2e verdieping is onjuist. De gebouwen zijn klaar van structuur. De uiterlijke verschijning kan boeiend worden. Zij heeft voortreffelijke elementen.

De plaatsing van het beeld niet geheel willekeurig, is toch te onvast; het beeld zelf is van een onbegrepen modernisme. Het plaatsen van speelplastieken voor kinderen is een goede gedachte; de ontwerpen ervoor zijn echter weinig interessant.

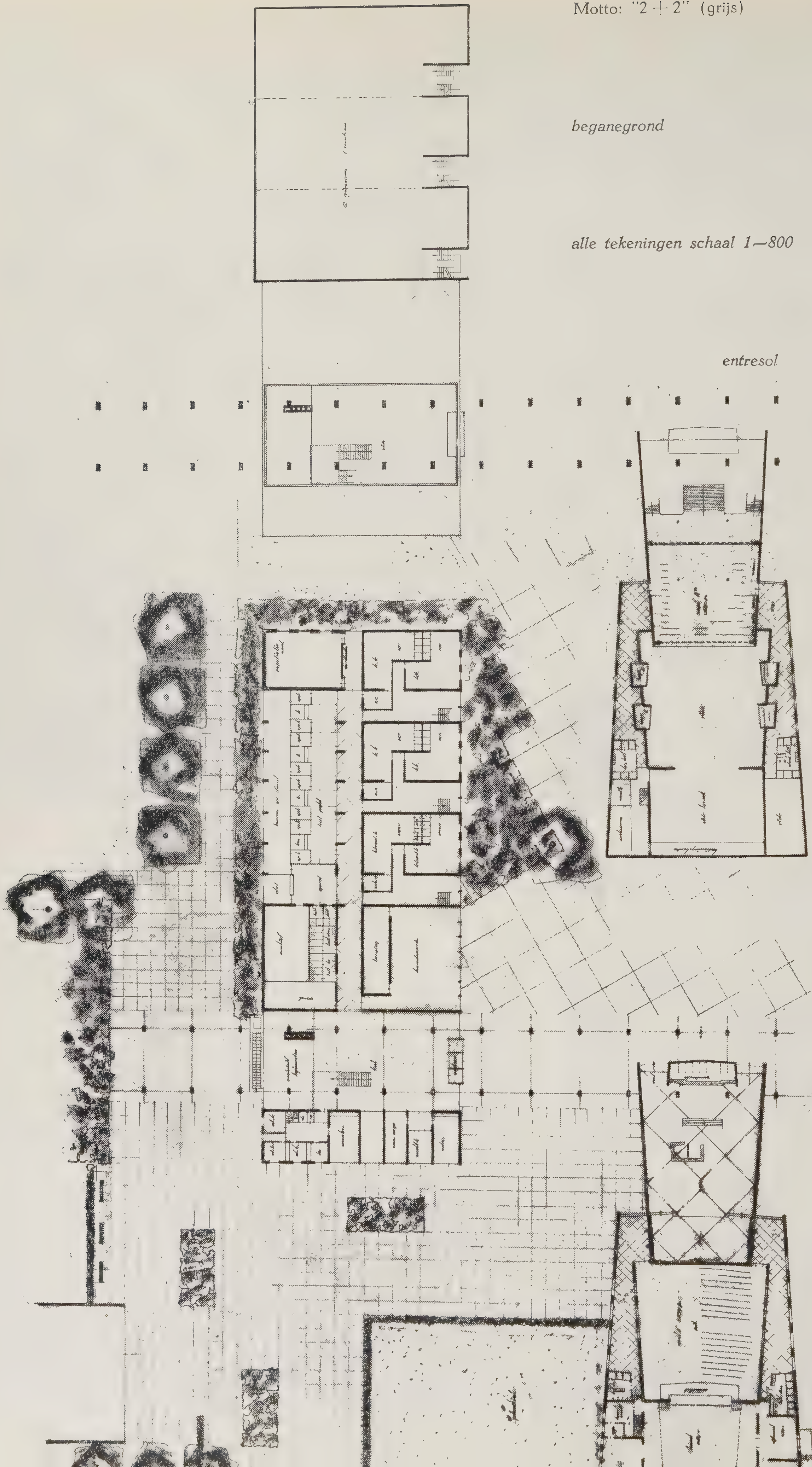
De plaats van de wandschildering is goed, de motieven hebben geen relatie met wat er in de schouwburg gebeurt.

Motto: "2 + 2" (grijs)

beganegrond

alle tekeningen schaal 1—800

entresol

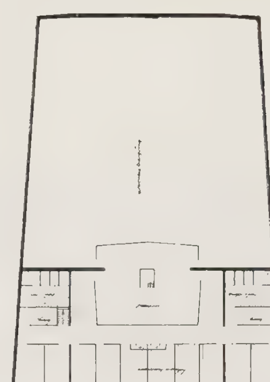

3e verdieping

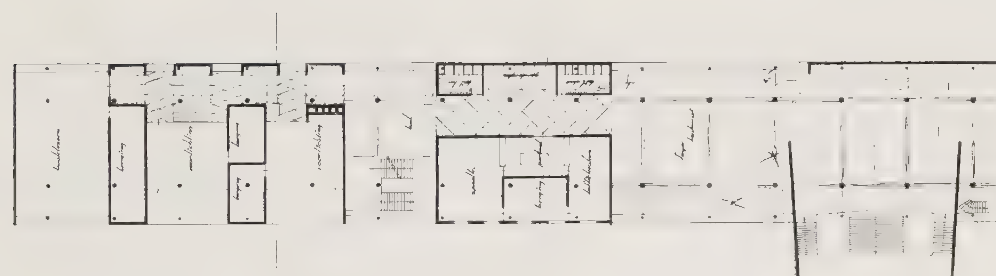

2e verdieping

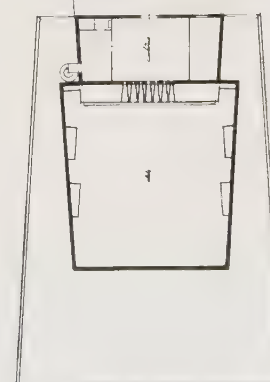

zaal

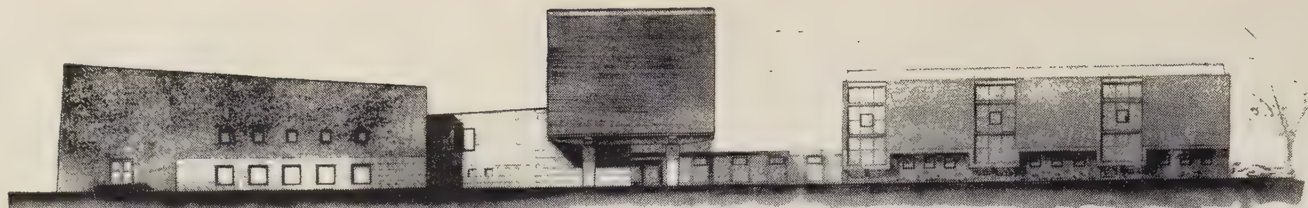

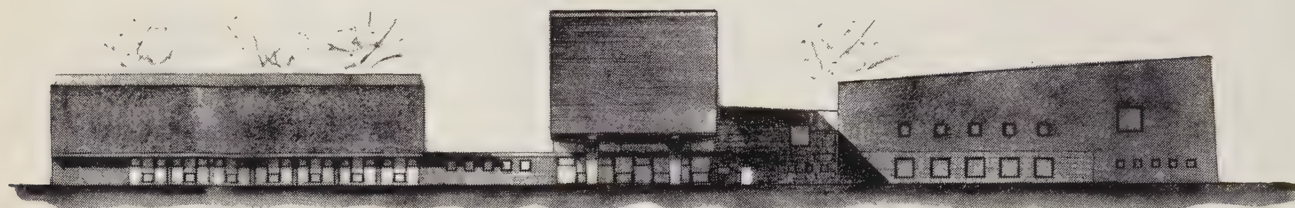
1e verdieping

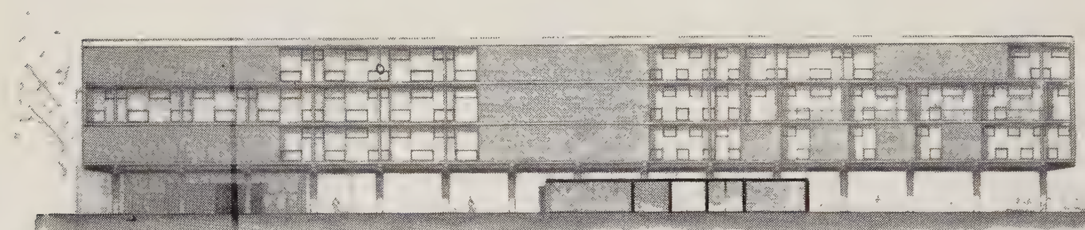

kelderplan

zuid-oostgevel

noord-westgevel

noord-oostgevel

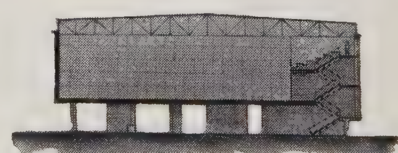

zuid-westgevel

Motto: "2 + 2" (grijs)

doorsnede toneelzaal

doorsnede sportzaal

Motto: Doge

W. Elshuis	architect
P. Selle	architect
Rudi Bierman	wandschilder
J. Eijkman	wandschilder
K. Gomes	beeldhouwer

Commentaar van de jury:

Afwijkingen van het programma: een naailokaal ontbreekt, aanduiding van de omzetting van een deel van de toneelzaal in een vergaderlokaal en een verantwoording van de bibliotheek en de spaarbank.

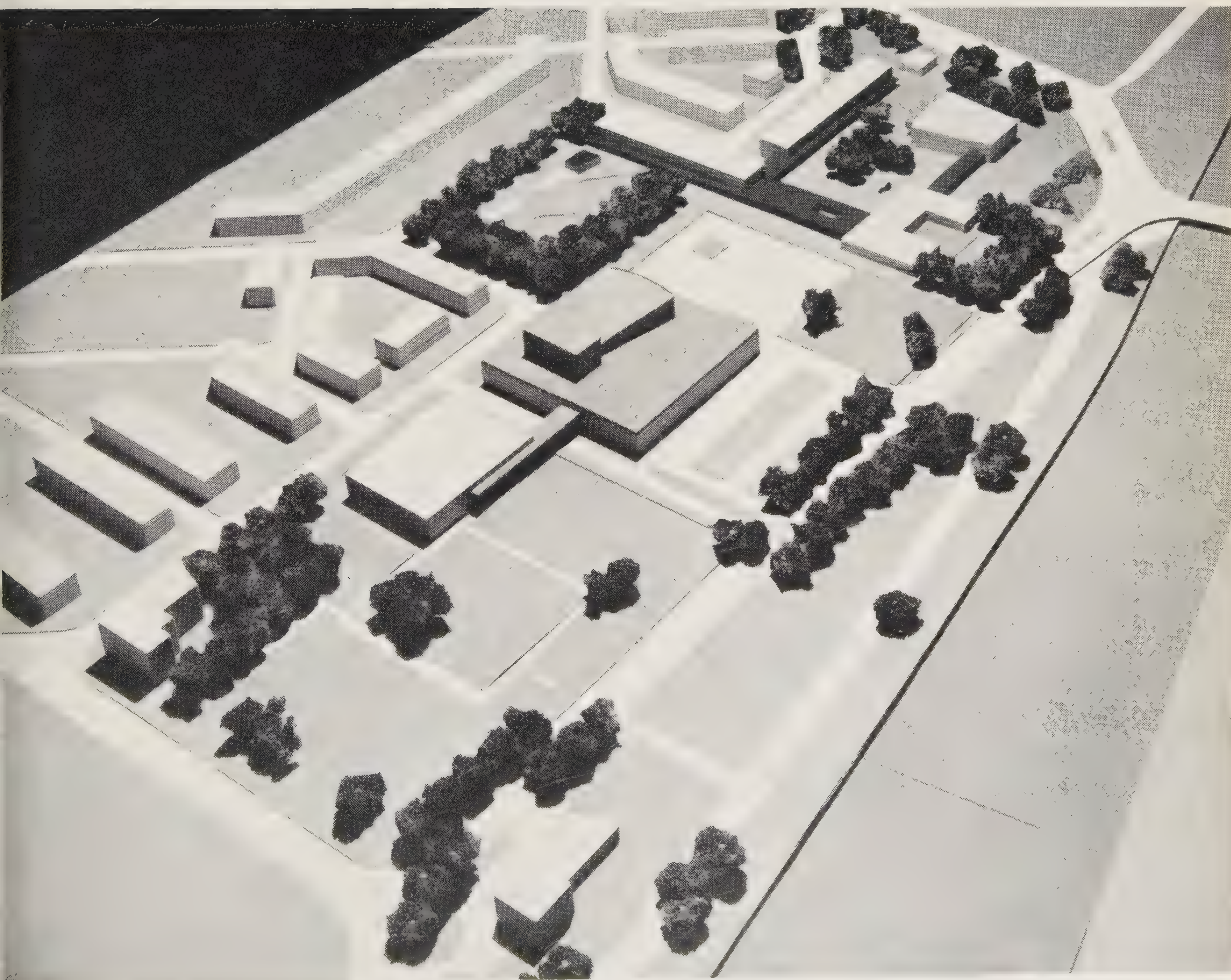
Gestreefd is naar een boeiend geheel, waarin het groen een belangrijke rol speelt, maar een sterk en klaar geheel lijkt niet verkregen. Fraai is de intieme hof tussen winkels, bioscoop en bibliotheekgebouw als voorhof van een waardig groot plein voor het wijkgebouw. Ook is het Meidoornplein als annex van het plein goed behandeld.

De tuinarchitectuur vormt een integrerend deel van het plan. De zuidzijde van het terrein mist de kwaliteiten van de noordelijke helft, al zijn de sportvelden goed gelegen.

De indeling van het wijkgebouw is boeiend. De hoofdingang ligt niet juist t.a.v. de grote zaal. Binnen het vierkant is een in vele opzichten aantrekkelijk, maar geen sterk geheel verkregen. Zaal A 1 is als vergaderzaal niet te gebruiken. Het buffet ligt excentrisch. De verkeersruimten zijn goed verlicht en daardoor zeer geschikt voor tentoonstellingen en samentreffen. Het sportgebouw is goed bruikbaar en in juiste betrekking met het hoofdgebouw gebracht. Architectonisch houdt het ontwerp geen grote belofte in.

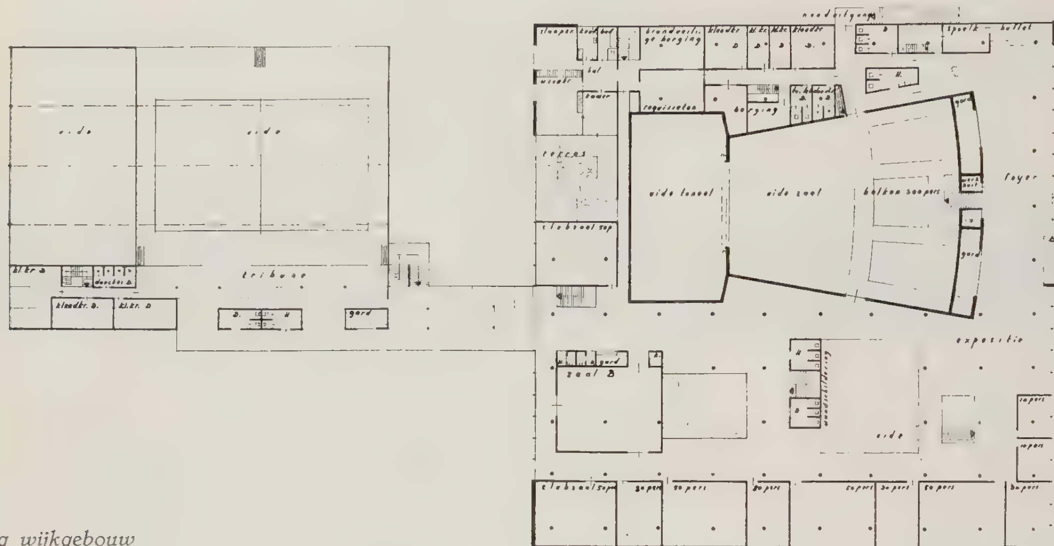
De liggende dame lijkt op de intieme hof niet gemotiveerd, het ontwerp ervoor is een nare abstrahering.

Hoewel de buiten-muurschildering bepaald lijkt door de trap, is van deze trap niets te ervaren, waardoor de plaatsing willekeurig lijkt. Het geheel is van een dilettanterig modernisme. De wandschildering, kennelijk bedoeld voor de muur van de ruimte voor de corpsen, is een onhandige camouflage voor een lelijk gelegen toiletgroep. (De werking van deze wandschildering tussen de vide en de foyer kan op zichzelf wel effectvol zijn). Ze is te groot van schaal en te vlak en aarzelend van kleur. Het onderlinge vormkarakter van de wandschilderingen is te uiteenlopend. Samenhang met de architectuur blijkt niet

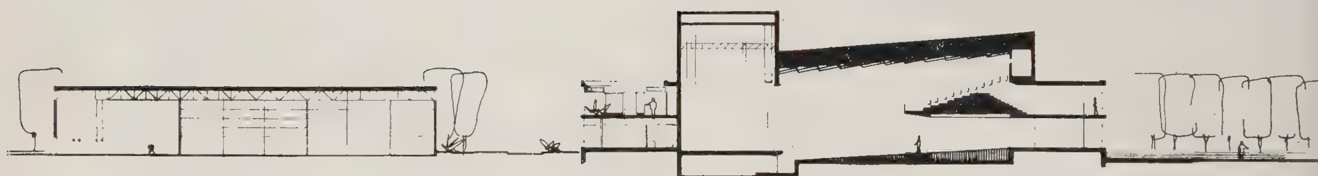

Noordgevel

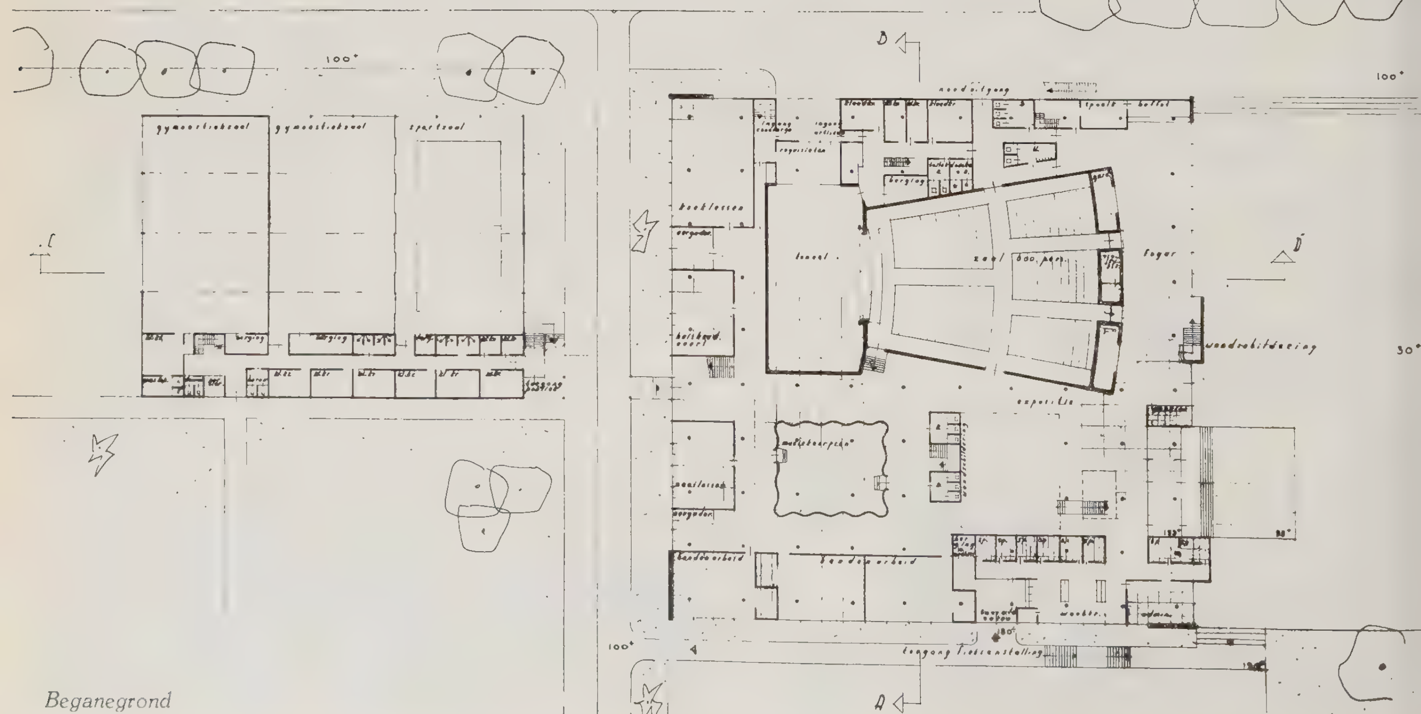

Verdieping wijkgebouw

Doorsnede a—b

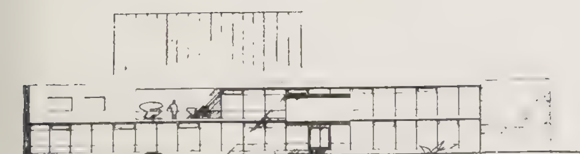

Doorsnede c—d

Beganegrond

Motto: Doge

Westgevel

Oostgevel

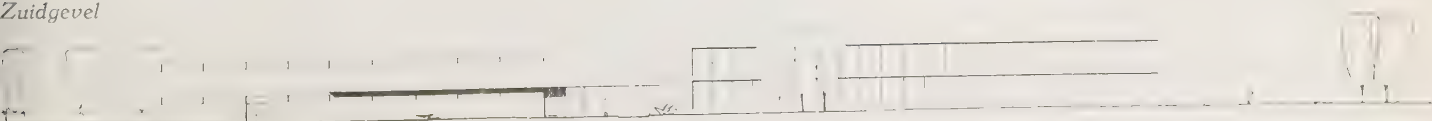

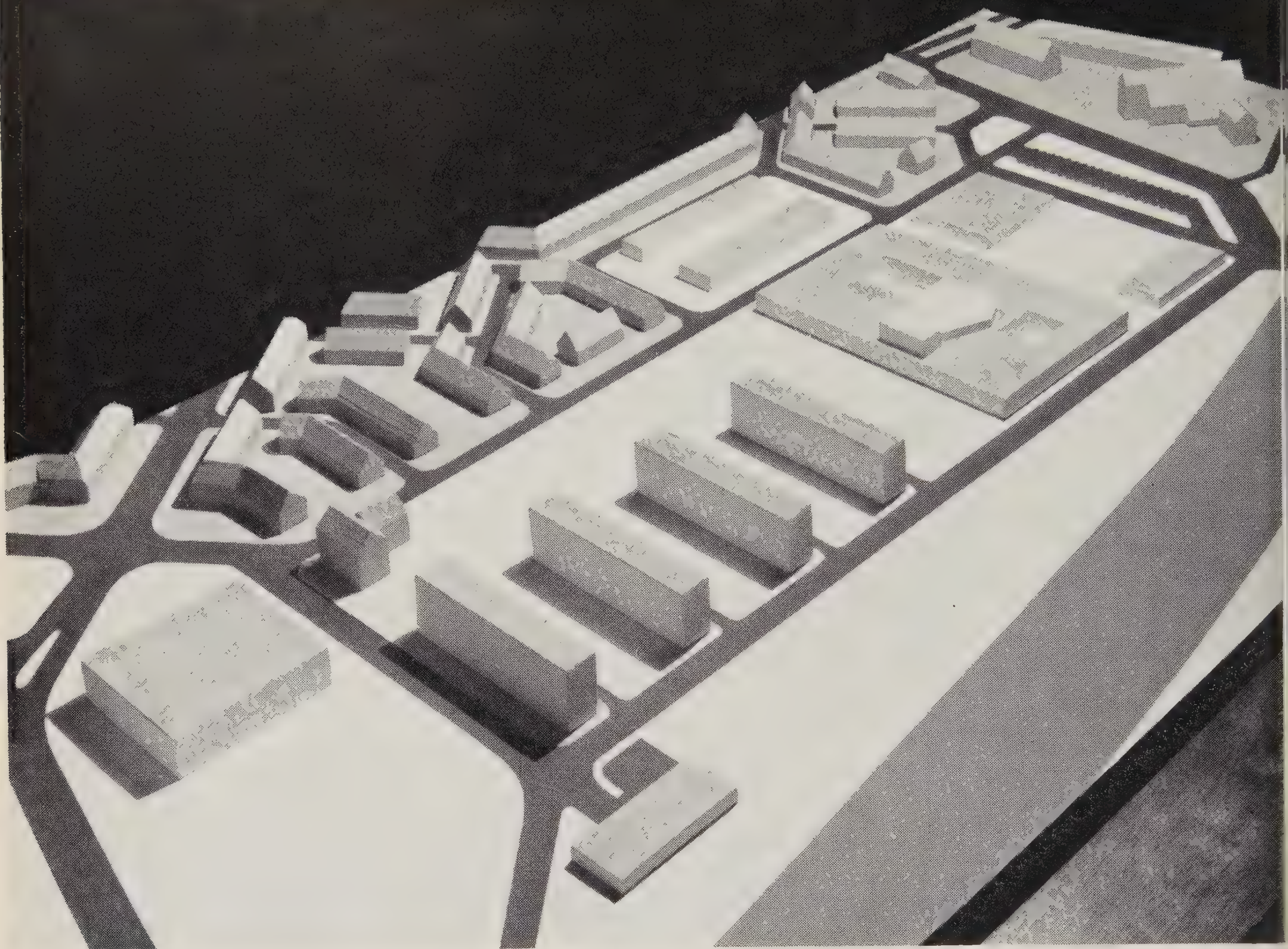
Zuidgevel

Westgevel sportgebouw

Zuidgevel

Motto: C. C. - 1

D. van Woerkom	architect
J. Baljeu	schilder
C. N. Visser	beeldhouwer

Commentaar van de jury:

De inzending voldoet aan het programma. Een openlucht-theater is toegevoegd (dat niet aan de bedoeling zal beantwoorden) een gebouw voor gezondheidszorg, dat op bedenkelijke wijze als vulling moet dienst doen en vier woningblokken met flats, idem.

Het Meidoornplein is gevuld met winkels, bioscoop en spaarbank die een soort lijnbaantje vormen, dat wezenlijk verband met het wijkcentrum en de omgeving mist. Het café-restaurant is goed gelegen als fabrikanten-centrum maar grondig gescheiden van het wijkcentrum. De opzet van het geheel is zeer, zeer simplistisch. De hoofdingangen van het wijkgebouw zijn niet per auto te bereiken.

Het groen is redelijk behandeld.

Alle gevraagde ruimten zijn op redelijke wijze in het ene rechthoekige gebouw gevat. De zaal is goed in het gebouw opgenomen maar voldoet niet aan alle eisen (zaal A 1). De foyer is niet gunstig gelegen t.o.v. het verkeer en niet fraai van vorm: een pijpenla met een buffet aan het einde.

Het gebouw is van grote klaarheid en geeft blijk van een architectonische overtuiging. Planindeling, structuur en architectuur zijn van één geest. Bij de simplistische opvatting van het geheel sluiten plastieken en wandschilderingen zich ten volle aan, zowel wat karakter als plaats betreft.

De plastieken zijn gaaf maar zonder veel fantasie ontworpen. Zij doen alle drie nogal „bedacht" aan. De grote wandschilderingen zijn goed geplaatst. Die in het interieur zijn echter te groot van schaal. Zij rusten zwaar op (niet geheel begrepen) historische voorbeelden, niet begrepen, omdat ze feitelijk slechts decoratieve waarde hebben, door de ornamentachtige herhaling.

De samenhang van architectuur en beeldende kunsten is volkomen geslaagd.

Beganegrond:

1 ingang
2 garderobe voor grote zaal
3 cassa
4 sociale afdeling
5 ,,school'' 3 handenarb.lok., 2 naailok.kook-lok., spreekkamers, gaderobes, bergingen
6 binnenhoven
7 centrale hal
8 toegang tot foyerruimte
9 toiletten (onder foyerruimte)
10 foyerruimte (ev. banketzaal)
11 dienkeuken (hieronder keukens en spoel-keukens)
12 zaal 900 pers.
13 orkestbak en vóórtoneel
14 toneel
15 requisietenruimte
16 toneel openluchttheater
17 openluchttheater
18 toegang tot ,,studiozaal''
19 toegang tot filmcabine
20 toegang tribunes sportzalen
21 garderobes
22 sportzaal
23 gymnastiekzaal
24 kleed- en wasruimte heren
25 kleed- en wasruimte dames
26 contrôle en cassa
27 toegang conciergewoning en c.v. kelder
28 ,,studiozaal'' voor harmoniecorpsen (ook te gebruiken voor b.v. experimenteel toneel e.d.)
29 instrumentenberging
30 kleedkamers artisten
31 costuumberging
32 toegang fietsenkelder
33 toegang bibliotheek en openbare leeszaal
34 vertreding
35 gang
36 garderobe
37 kinderboeken
38 uitgifte boeken
39 leeszaal volwassenen
40 kinderleeszaal met toneeltje
41 voordrachtzaal en tentoonstellingszaal
42 administratie en kamer personeel
43 discussiekamers

Motto: C. C. - 1

Verdieping:

44 clubruimte 50 pers.
45 clubruimte 10 pers.
46 clubruimte 30 pers.
47 lezingenzaal 100 pers.
48 garderobe en tentoonstellinggalerij
49 trap naar foyerruimte
50 vide binnenhoven
51 vide centrale hal
52 vide foyerruimte
53 vide toneel
54 vide zaal
55 vide requisietenberging
56 vide sportzaal
57 vide gymnastiekzaal
58 vide ,,studiozaal''
59 toegang tot tribune ,,studiozaal''
60 toegang tot tribunes sportzaal en gymnastiekzaal
61 publieke tribune
62 vergaderkamer besturen sportverenigingen
63 kamer en kleedkamer sportleraren
64 conciergewoning
65 berging
66 costuumberging
67 kleedkamers artisten
68 artistenfoyer

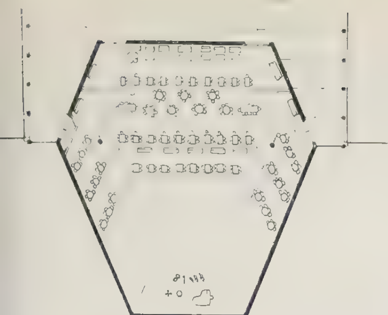
Doorsnede C—D

Verdieping

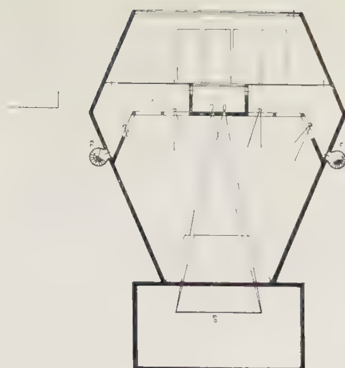
Doorsnede J—K

Doorsnede A—B

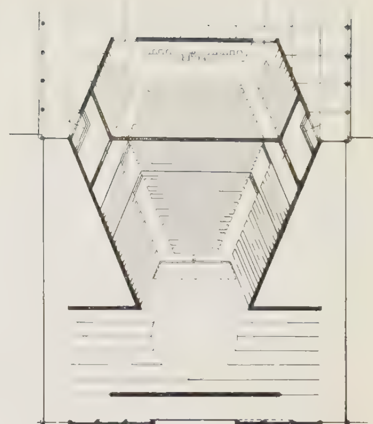
Doorsnede E—F

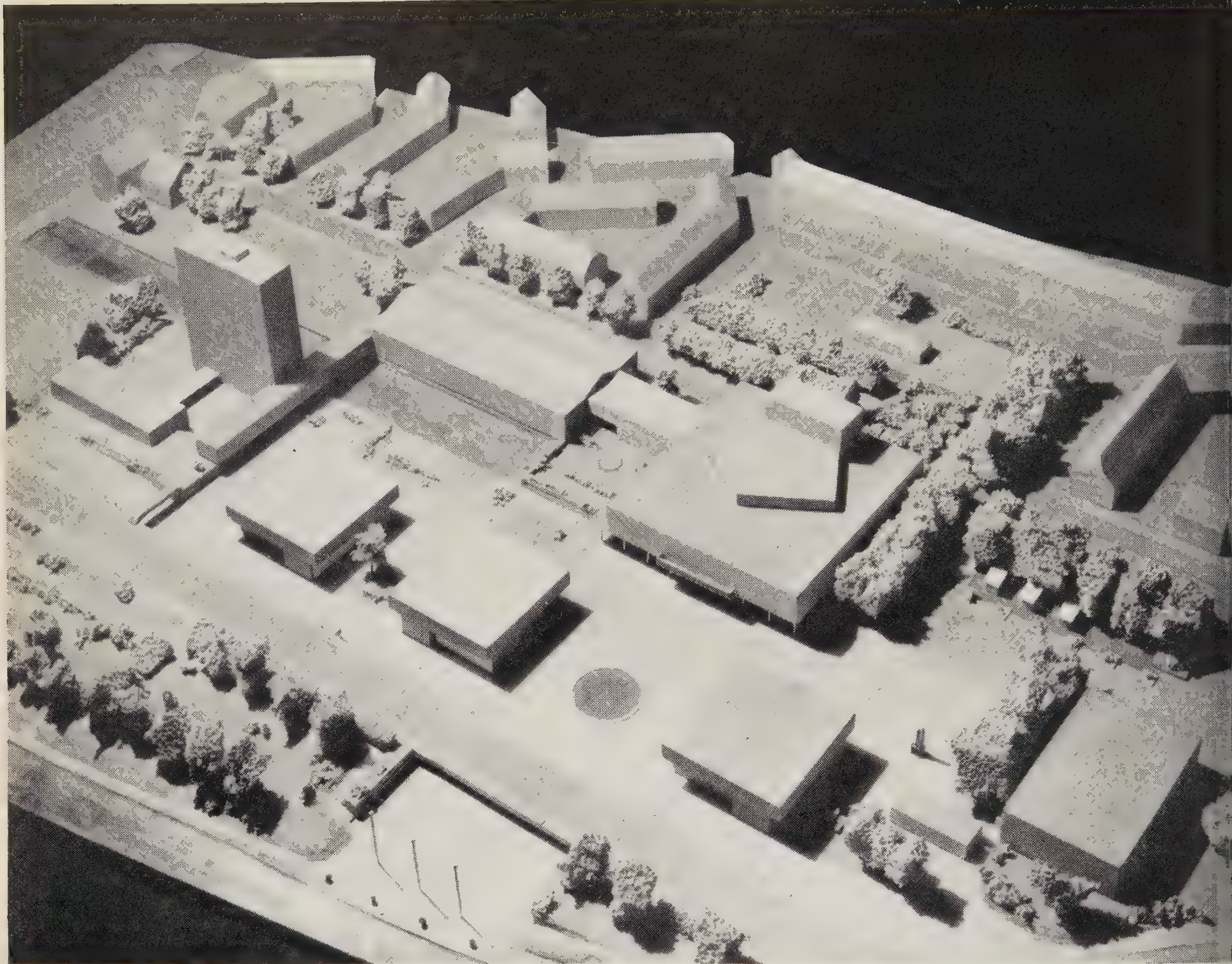
Zaal als balzaal

Galerijzaal

Gesplitste zalen

Motto: „de Kuil"

Ir L. Wijers, b.i.	architect
Ir G. Oranje, b.i.	architect
Jelle Otter	schilder
Rudi Rooijackers	beeldhouwer

Commentaar van de jury:

Afwijkingen van het programma: in de bibliotheek ontbreken werkkamer, zitkamer, eetkamer en keuken.

Het wijkcentrum is als een gedifferentieerd complex ontwikkeld, dat zijn charme heeft, maar betwijfeld mag worden of Noord het buiten elke loop gelegde grote winkelplein, zal doen leven. De gebouwen zijn op weinig overtuigende wijze over het terrein gespreid, de winkels afgekeerd van de woonhuisbebouwing, onder de hooggelegen weg. Het café is gelukkig gesitueerd tussen sporthal en schouwburg. De cafétuin met dansvloer is een vondst, in dit verband echter te tentoonstellingsachtig. De bioscoop is goed gelegen. Het Meidoornplein tegenover de schouwburg is weinig gunstig opgedeeld in parkeergelegenheid en kinderspeeltuin maar is op zichzelf goed in de compositie opgenomen. Het doorbreken van de waterkerende weg is een denkfout. Overigens getuigt het gekozen motto juist van een goed beseffen van de mogelijkheden van het terrein.

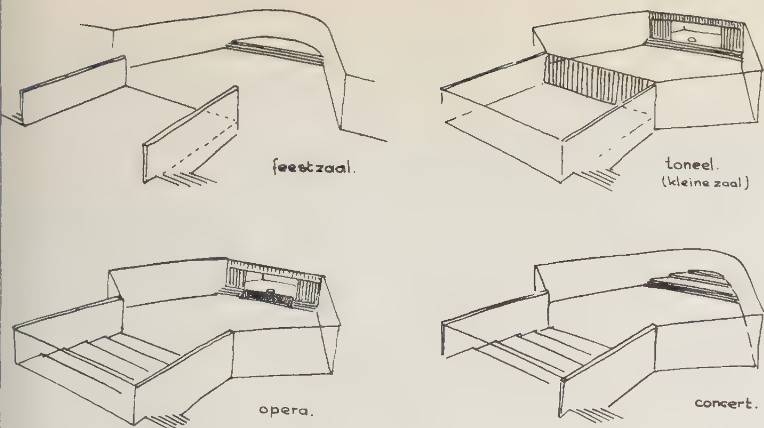
De tuinarchitectuur is een positief element van het ontwerp.

Het zaal-vraagstuk is serieus bekeken maar niet bevredigend opgelost voor toneel e.d. Het sportzalen-complex is functioneel goed behandeld. De hoogbouw lijkt niet goed geëigend voor de culturele en sociale bestemming (ontmoeting slechts in de lift).

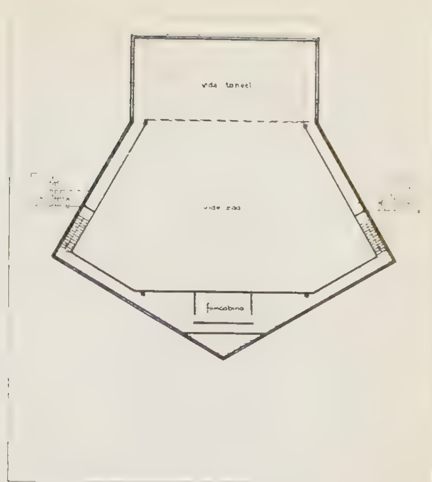
De architectuur is eenvoudig en bevredigend van schaal. Gewaardeerd wordt dat de leeszaal en bibliotheek, een interessant viervoudig winkelhuis, en de bioscoop goed zijn uitgewerkt.

Het beeld en het mozaïek zijn ook in onderlinge verhouding zeer gelukkig geplaatst. De perspectief gezien naar het tegelmozaïek belooft meer dan het ontwerp geeft. Dit is te monotoon van vormen, vooral in relatie met de lange baksteenwand.

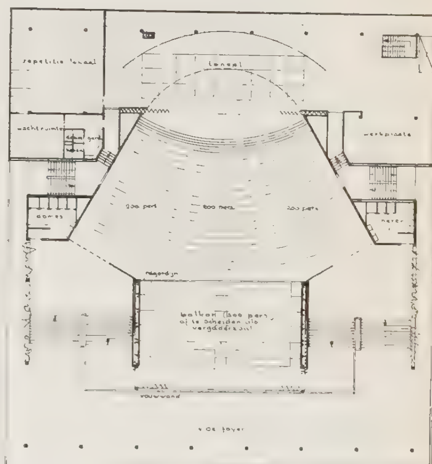
Dit ontwerp voor het beeld is erg een kleinplastiek gebleven, zodat men maar weinig geloof kan hebben in de realisatie ervan tot een beeld van 7 m. hoogte in gelaste ijzeren platen.

Schema's zaalgebruik

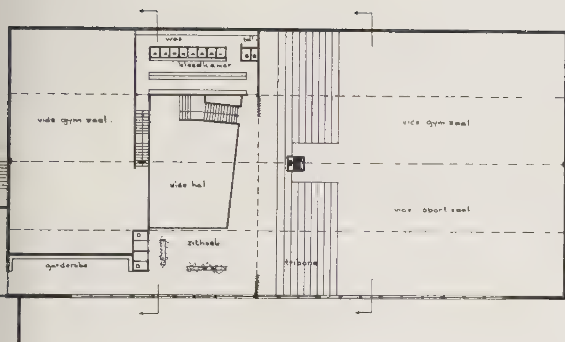

3e verdiep.

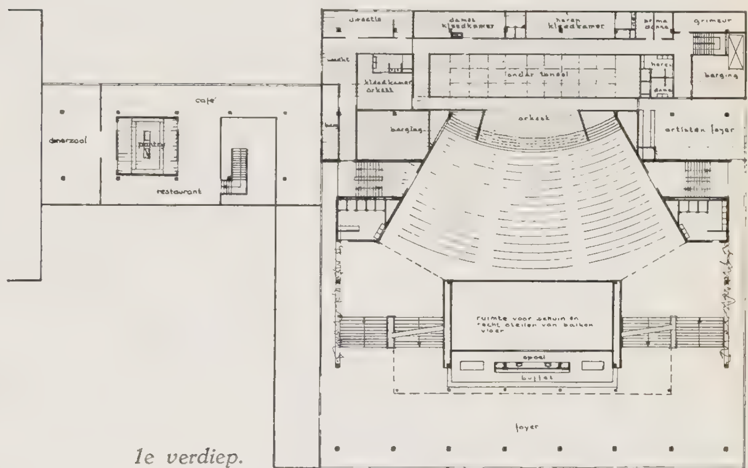

Plattegronden feestzaal en café-restaurant

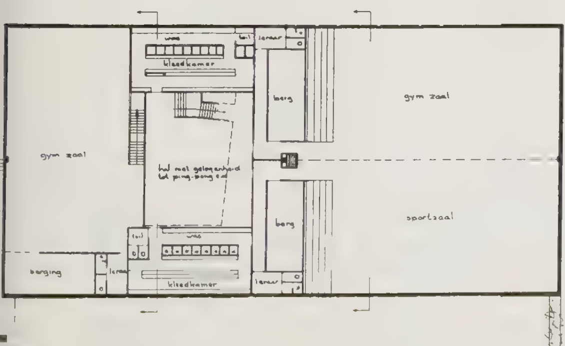
2e verdiep.

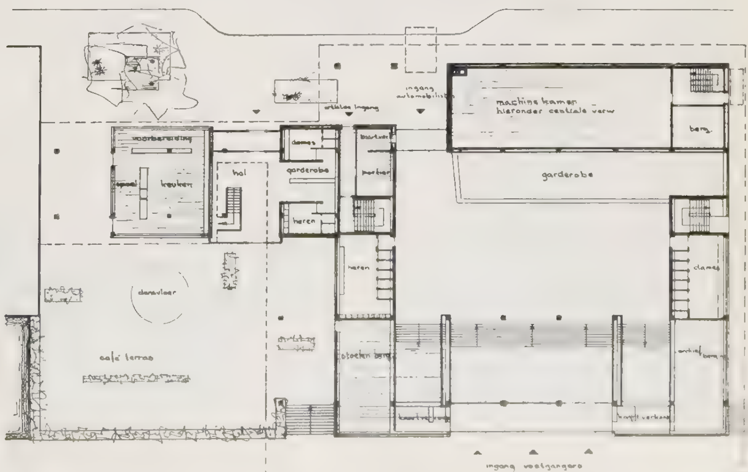

Plattegronden sportgebouw

1e verdiep.

le tekeningen schaal 1—800

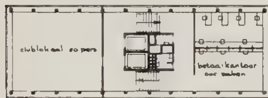

Motto: „de Kuil"

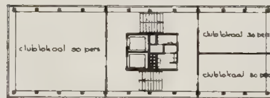

Gezicht vanaf de hoogbou

2e verdieping

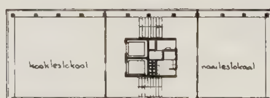
4e en 5e verdieping

8e en 9e verdieping

3e en 6e verdieping

7e verdieping

10e verdieping en conciergewoning

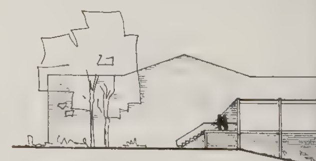
Doorsnede a—a

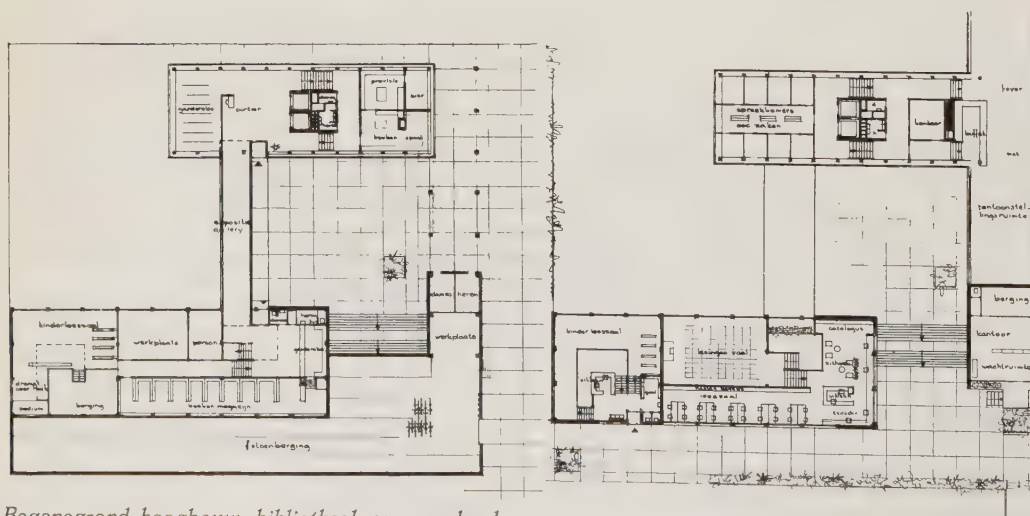
Doorsnede b—b

Oostgevel met doorsnede over restaurant

Westgevel

Beganegrond hoogbouw, bibliotheek en spaarbank

Motto: Vivo

A. W. Kelderman architect
P. Koning beeldhouwer
K. Appel schilder

Commentaar van de jury:

Afwijkingen van het programma: een bergplaats voor requisieten ontbreekt.

Een gedurfd ontwerp, dat zijn charme heeft; winkels en bioscoop zijn gunstig gesitueerd bij de Hagedoornweg. Aan de zandheuvel met crèche is een dwaze plaats gegeven voor de brug. De zinloos aandoende ruimte waarin zij gelegen zijn verhoudt zich ongunstig tot het zeer grote plein dat voor het Meidoornplein is gelegd. (Waarom hier geen boombeplanting die het verkeer zou richten?) Ten zuiden daarvan staat het gedifferentieerde gebouwencomplex ietwat gedrongen, te dicht op de Meidoornweg.

Het grote plein is fraai gescheiden van het Meidoornplein door een pergola, vlaggemasten en een goed geplaatste muziekschelp. Bij het watersportcentrum (van twijfelachtige zin) is de joyeuze plastiek een treffend element van het plein. Het grote plein zou meer zin hebben als er markt op werd gehouden.

Dit zou het een positieve functie geven die het node kan missen, gezien de grote maat van het plein en de weinige bouwelementen van abstracte vorm die het bepalen.

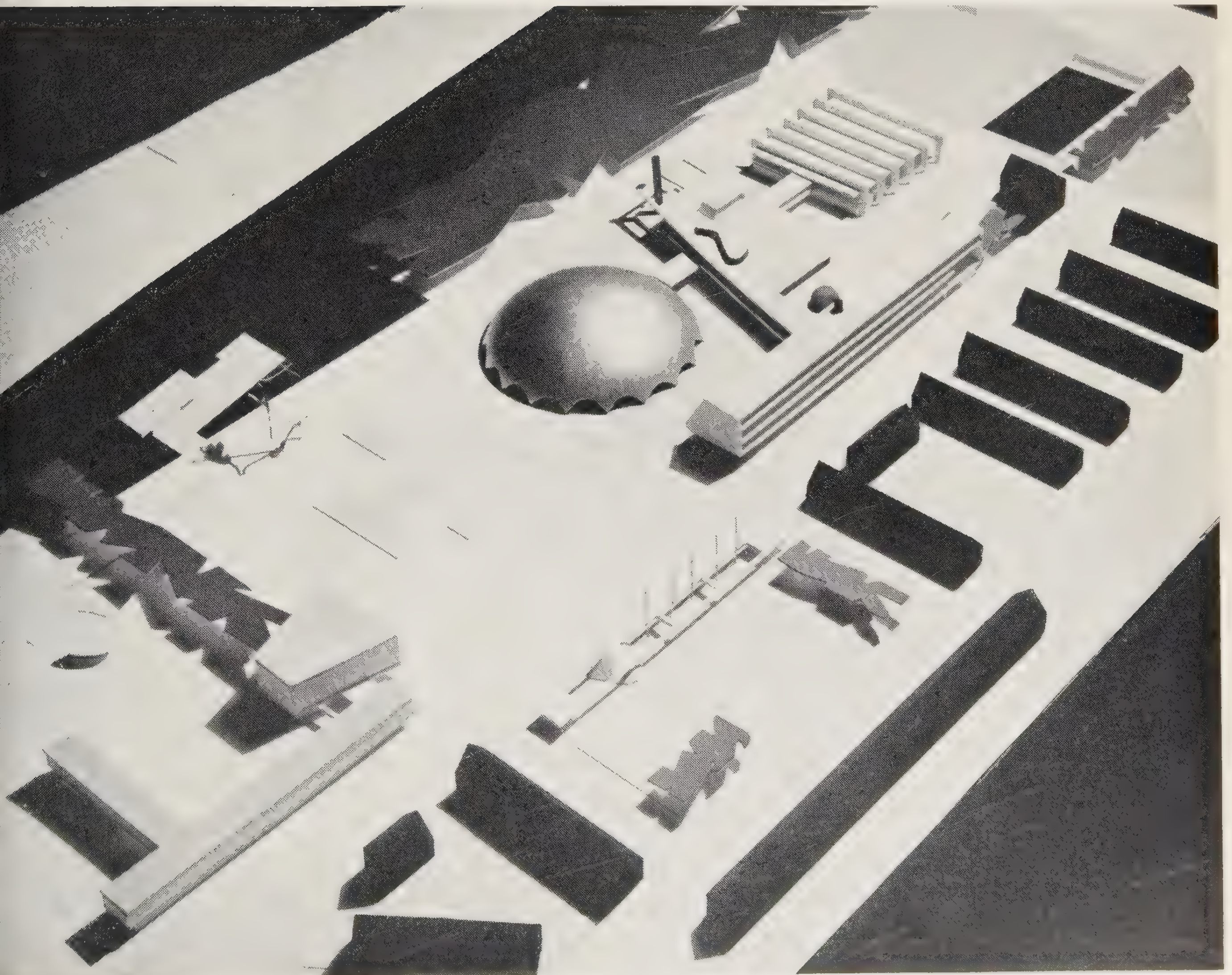
Het groen is groot gehouden.

De bouwdelen van het wijk-complex zijn gunstig gegroepeerd om een grote ontmoetingsruimte. De schouwburg c.a. is onder een koepel gevangen die echter niet ten volle door de inhoud wordt gedekt, een groot aantal van de zitplaatsen is waardeloos.

De buitengalerij rondom zal een onnut en naargeestig element blijken. Het sportzalen-complex is goed. Het hoge gebouw is boeiend behandeld. De architectonische verschijning heeft zwier gelijk het hele plan. Ondanks verscheidenheid van vorm ademt het geheel een geest. Het geheel heeft ietwat een tentoonstellingssfeer en zal zich maar matig voegen in Amsterdam-Noord.

De gepavoiseerde ijzerplastiek is feestelijk van gedachte hoewel het ontwerp ervoor wel wat heel erg in de eerste aanloop is blijven steken. Als ontwerp voor een jaarbeurs-plastiek zou het beter te gebruiken zijn.

De wandschildering (scraffito) is goed geplaatst voor haar taak de hoofdingang van veraf zichtbaar te maken en de bezoeker hier naar toe te leiden. Als zodanig vormt deze wand een belangrijk element in het joyeuze geheel. De keuze der techniek is discutabel. In dit materiaal zijn de kleuren moeilijk realiseer- en houdbaar.

grote zaal, c.a.

foyer, c.a.

sportzalen, c.a.

Plattegrond beganegrond

Eerste verdieping:

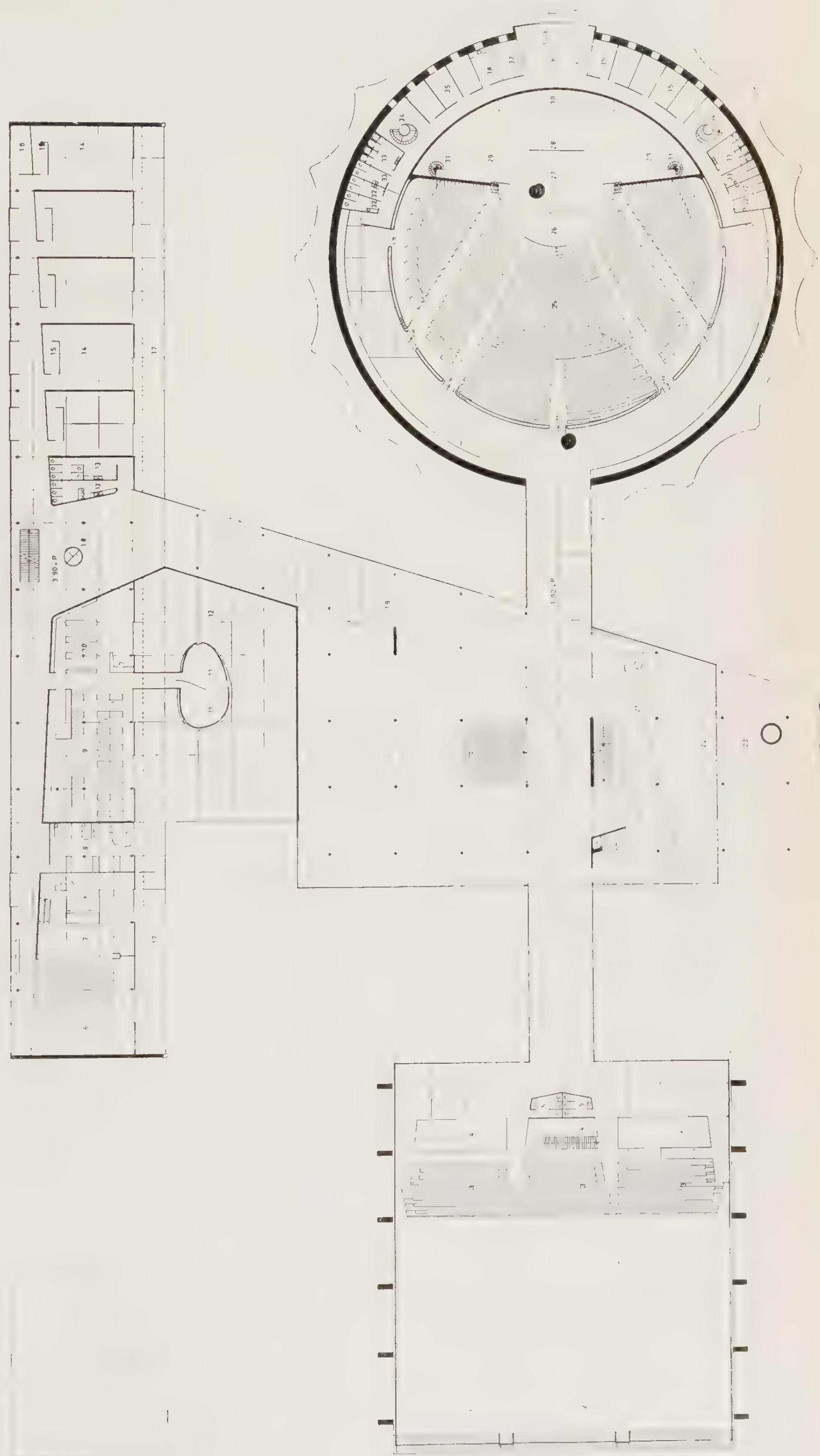
1 vide gymnastiekzaal
2 vide sportzaal
3 publieke tribune ca 500 pers.
4 vide
5 toiletten
6 kleine zaal ca 100 pers.
7 annex leeszaal
8 kamer personeel
9 kinderleeszaal
10 kinderbibliotheek
11 dramatiseerruimte
12 dakterras kinderleeszaal
13 toiletten
14 grote clubkamers ca 50 pers.
15 garderobe
16 reserve
17 terras
18 lift
19 galerij
20 vide foyer
21 annex koffiekamer
22 vide koffiekamer
23 vide terras
24 buffet
25 grote zaal
26 orkestbak
27 toneel
28 filmdoek
29 zijtoneel
30 aanvoer décors
31 trap n. filmcabine en galerij voor toneelverlichting
32 toiletten publiek
33 toiletten en douches artisten
34 toegang artisten en nooduitgang
35 loges artisten
36 koffiekamer artisten
37 bar
38 keukentje

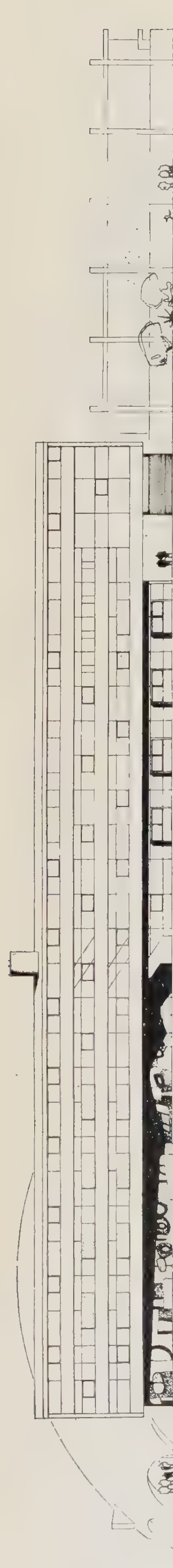
Beganegrond:

1 gymnastiekzaal
2 sportzaal
3 berging toestellen
4 kleed- en wasruimte jongens
5 kleed- en wasruimte meisjes
6 toiletten
7 ingang sportzalen
8 woning concierge
9 betaalkantoor
10 administrateur
11 archief
12 wachtruimte
13 spreekkamer
14 repetitiezaal muziek
15 marionettentheater v. d. jeugd
16 hoofdingang
17 cassa
18 informatie
19 vestiaire
20 toiletten
21 foyer
22 helling over volle breedte
23 koffiekamer
24 terras
25 bar
26 spoelkeuken
27 ingang kelder
28 aanvoer décors, etc.
29 ondertoneel
30 werkruimte orkestbak
31 werkruimte (verzinkbaar ged. van zaalvloer)
32 helling naar rijwielstalling
33 rijwiel- en motorstalling
34 ingang artisten en nooduitgang
35 bestaand bankgebouw

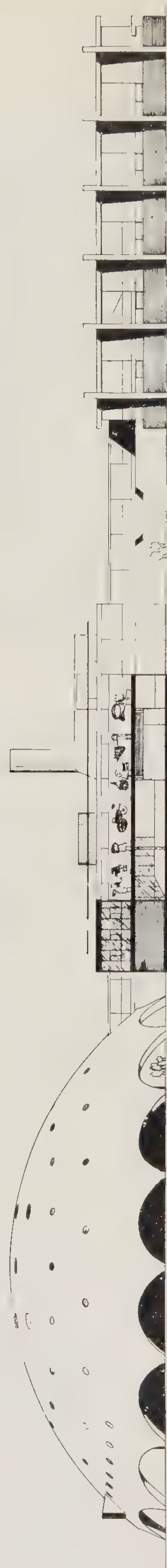
Motto: Vivo

Plattegrond 1e verdieping

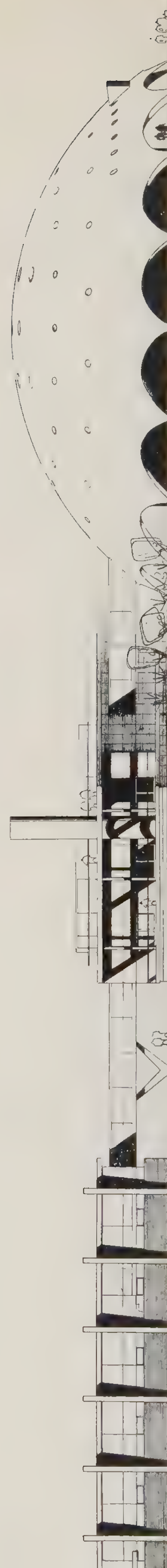
Noordwestgevel clubgedeelte

Noordwestgevel grote zaal *hoofdingang* *sportzalen*

Zuidoostgevel clubgedeelte *garderobe hoofdingang*

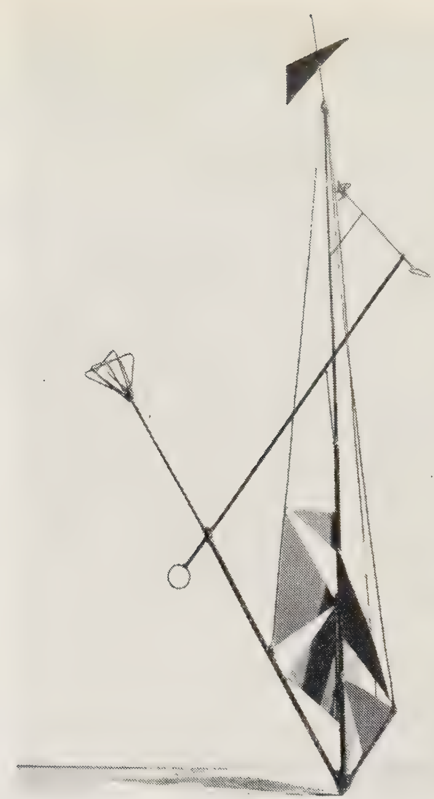

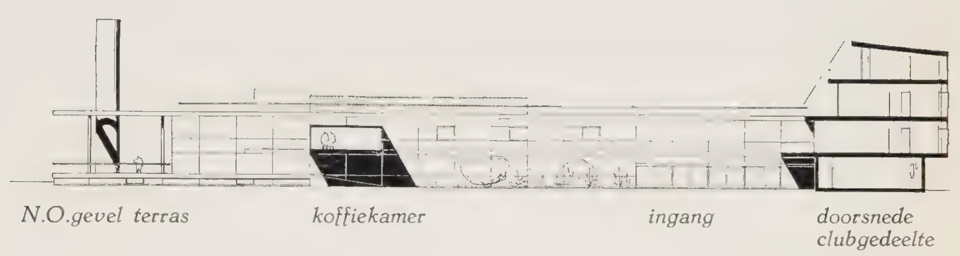
Zuidoostgevel sportzalen *koffiekamer met terras* *grote zaal*

clubgedeelte ingang grote zaal

Noordoostgevel

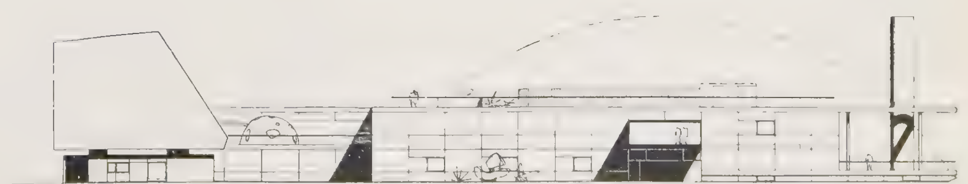
N.O.gevel terras *koffiekamer* *ingang* *doorsnede clubgedeelte*

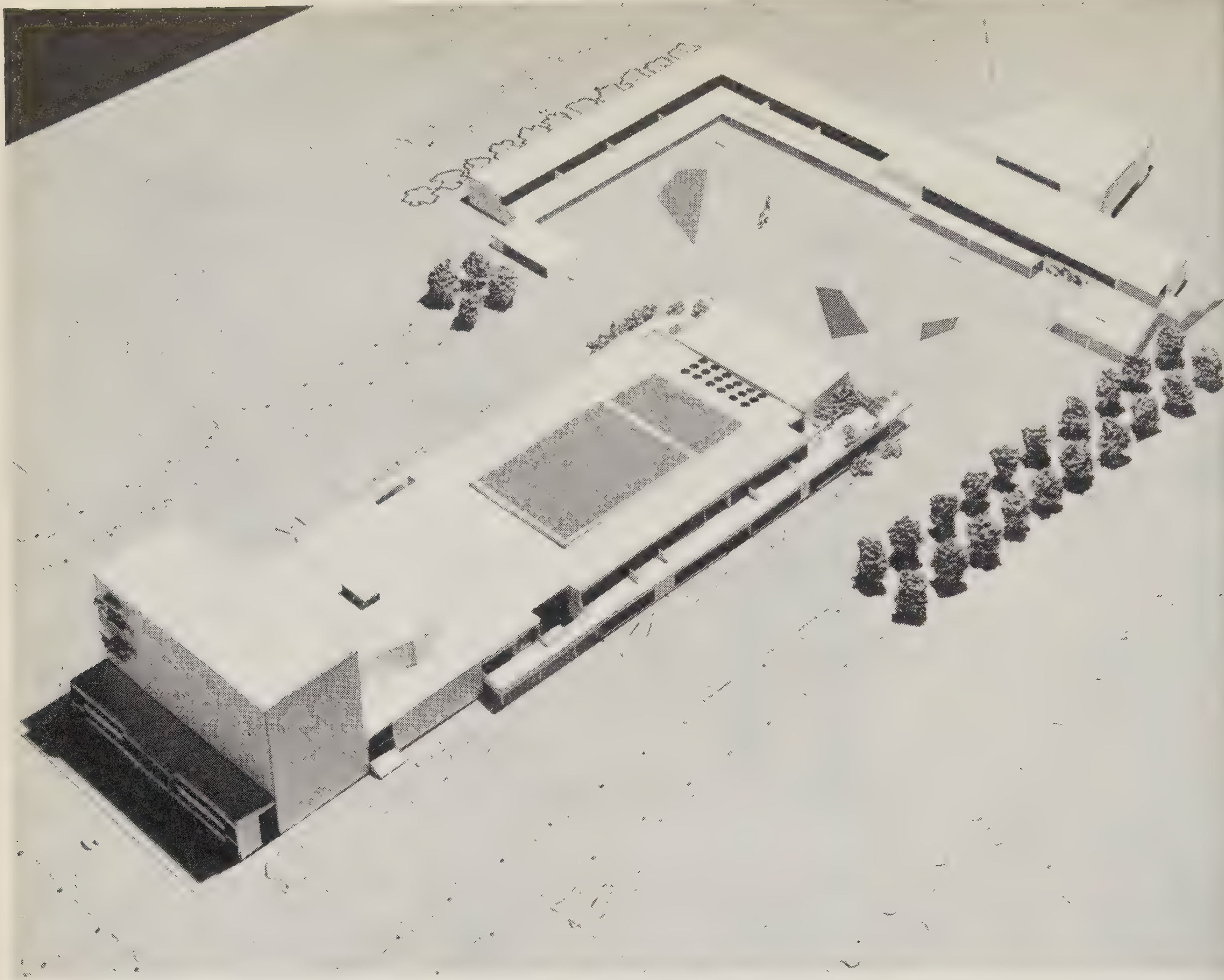
N.O.gevel sportzalen

Z.W.gevel sportzalen

Z.W.gevel clubgedeelte *foyer* *koffiekamer* *terras*

Motto: 5524

W. Bollebakker	architect
Joh. A. Riesener	architect
Jan P. C. van Doorn	graficus
Pierre van Soest	wandschilder
Nic. Tummers	beeldhouwer
H. Warnau	tuinarchitect

Commentaar van de jury:

Afwijkingen van het programma: toiletten, douches en kleedkamers en de woning van de concierge zijn onvoldoende.

De hoofdopzet is klaar. Op een gedimensioneerd fraai plein, omsloten door alle belangrijke bouwelementen, is het voetgangersverkeer samengetrokken. De winkels liggen echter niet in de loop, de doorgang heft dit gebrek niet afdoende op. De groep ,,bouwers'' is voortreffelijk geplaatst. Het plein is van zodanige allure dat het lijkt goed te maken het bezwaar van het afkeren van de Hagedoornweg en het Meidoornplein. Het zal zich goed lenen voor bijzondere gebeurtenissen zonder de willekeurig gevormde bloemperken die een veelzijdig gebruik belemmeren.

Het plan is overigens met een gave tuinarchitectuur op gelukkige wijze over het hele terrein gecomponeerd.

De totale opzet van het wijkgebouw is verrassend helder. De schouwburgzaal c.a., belooft fraai te worden en beantwoordt aan de behoefte van Noord, maar zaal A 2 is niet geschikt voor afzonderlijk gebruik. De hoge toneelbouw lijkt echter ver uit te gaan boven deze behoeften maar is bepalend voor het ruimtelijk aspect van het hele wijkcentrum en van positieve waarde. De ontmoetingsruimten, eenvoudig van opzet, centraal gelegen, zullen zeer goed beantwoorden aan hun doel. Het sportzalen-complex, opgesloten binnen gangen wordt niet ongunstig verlicht; de beneden-omloop krijgt geen daglicht.

De architectuur is gaaf en plesant maar niet sterk.

Het beeld ,,de bouwers'' is uitstekend geplaatst, daar waar het inderdaad het gehele plein tot ruimte kan maken. Als ontwerp is het helaas een weinigzeggend soldeersel gebleven. Het aanbrengen van de 3 zware betonnen vormen aan de toneelbouw is een poging tot activering van de gesloten muur. Op zichzelf beschouwd doen ze uitgeknipt en weinig ruimtelijk aan.

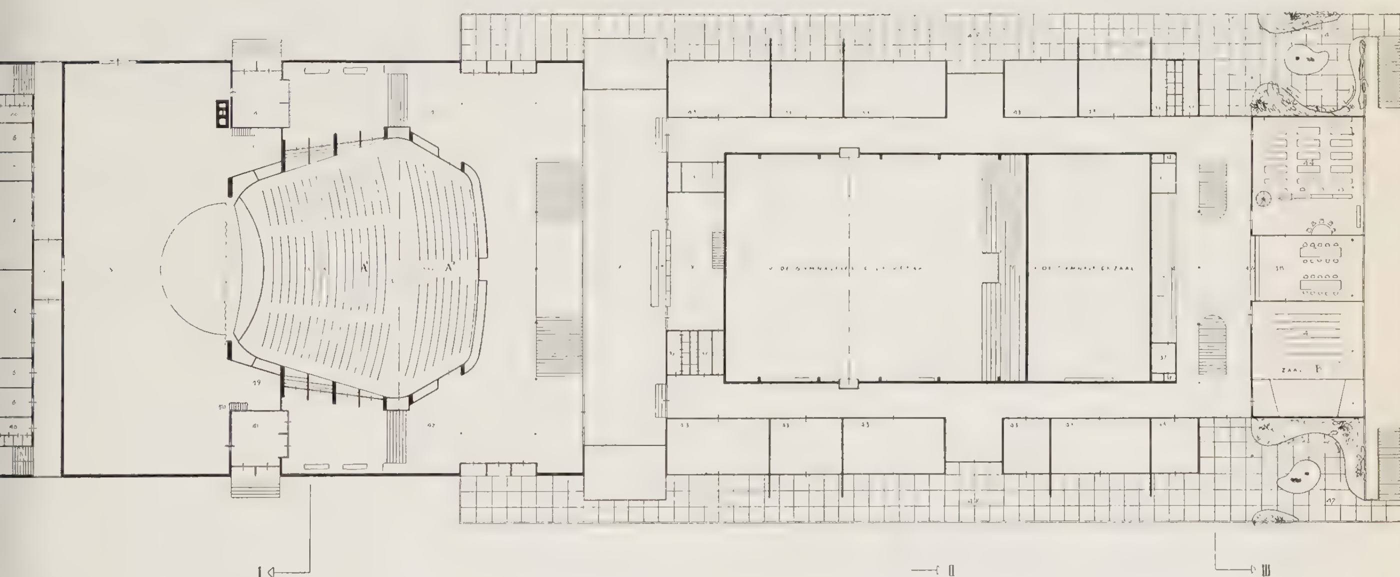
De sgraffito's zijn gelukkig geplaatst; zij ondersteunen de architectuur. De muurschildering onorganisch geplaatst op de achterwand van de bioscoop, is van veel lager gehalte, een vrij wonderlijk plakplaatje.

De beeldende kunstenaars lijken te zijn opgetreden als medewerkers achteraf van de achitectonische vormgever.

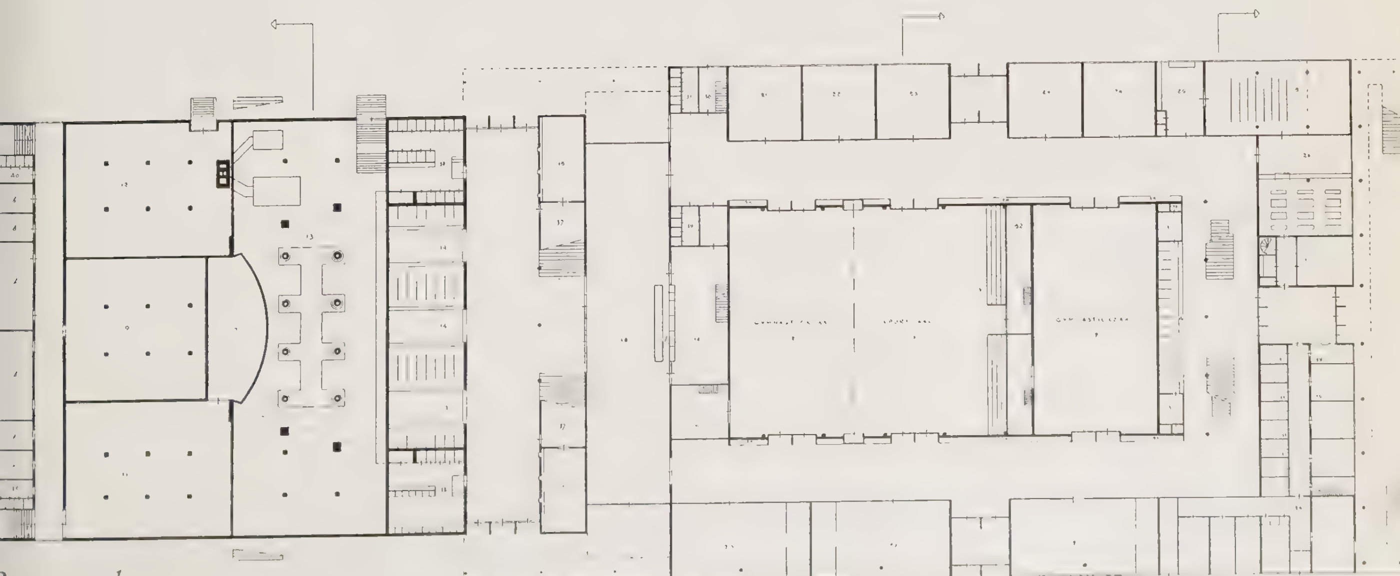
toneelzaal
gymnastiekzaal
sportzaal
tentoonstelling- en lezingen-zaal
jeugdleeszaal
kleedkamers
toneelsluis
toneelruimte
toneelkelder
orkestbak
repetitielokaal
fietsenbergplaats
hydraulische persen en ketelruimte
garderobe
cassa
koffiekamer
buffet
spoelkeuken
tribunes
handenarbeidlokaal
lokaal voor kookles
lokaal voor huishoud. voorlichting
lokaal voor naaicursus
vergaderkamer
garderobe en toiletten jeugdleeszaal
uitleenruimte voor de jeugd

27 kamer etc. personeelsbibliotheek
28 portier
29 wachtkamer
30 lokaalruimte
31 administrateur
32 archief
33 spreekkamer
34 woning concierge
35 vitrines
36 leveranciers met trap naar voorraadruimte
37 dienst
38 toiletten dames
39 toiletten heren
40 toiletten en douches
41 nooduitgang
42 foyer
43 clubkamer
44 uitleenruimte volwassenen
45 leeszaal voor volwassenen
46 uitstalkast
47 daktuin
48 terrassen
49 inspeciënt
50 naar electricien en radiokamer
51 trap naar kleedkamers
52 toestelberging

alle tekeningen schaal 1—800

Verdieping

Beganegrond

Motto: 5524

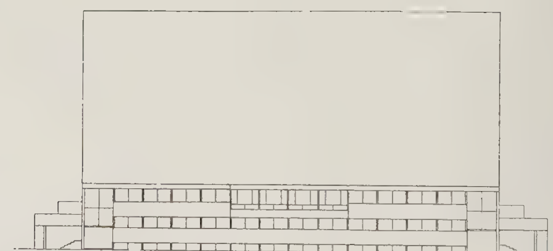
1 artistenfoyer
2 kleedkamer
3 orkest
4 hydraulische persen en ketelruimte
5 garderobe
6 filmcabine
7 foyer
8 koffiekamer
9 spoelkeuken
10 voorraadkelder
11 gymnastiekzaal
12 sportzaal
13 leeszaal voor volwassenen
14 entree
15 toiletten
16 berging
17 toestelberging
18 kleedkamer, toilet en douches

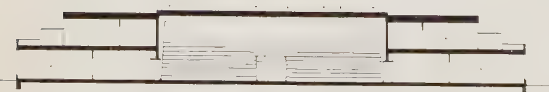
Langsdoorsnede

Doorsnede I

Zuidwestgevel

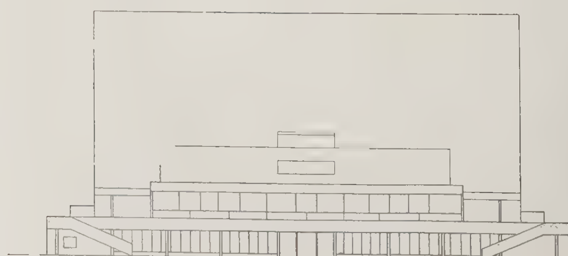

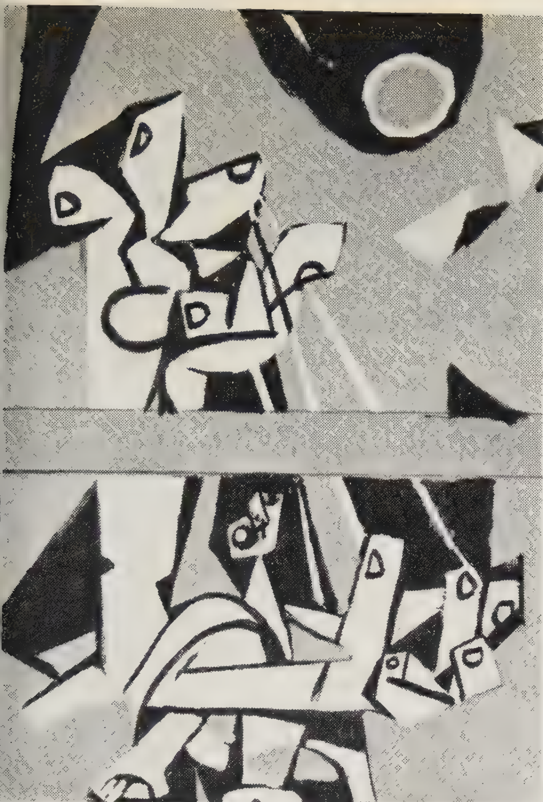
Doorsnede II

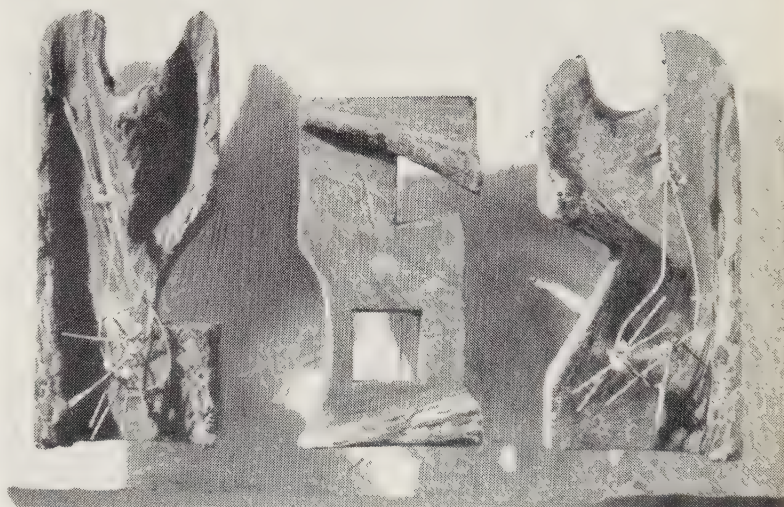
Noordoostgevel

Doorsnede III

Zuidoostgevel

Noordwestgevel

Motto: Una Corda

H. Hertzberger architect
J. Meyer schilder
C. Kneulman beeldhouwe

Commentaar van de jury:

Afwijkingen van het programma: ontbreken detail 1 : 20 toestellenbergplaats, repetitielokaal voo muziekcorpsen en een handenarbeid-lokaal. Bibliotheek en spaarbank zijn niet uitgewerkt.

Het ontwerp is groot van opzet; de gebouwen zijn juist gedistribueerd, in hoofdzaak aan ee groot plein. Dit zou zich goed lenen tot markt.

Het klaar gevormde wijkgebouw beheerst het geheel op overtuigende wijze. De overige gebou wen met uitzondering van het ronde leeszaalgebouw, zijn minder klaar gevormd. Het café-restau rant is goed gesitueerd, het watersportcentrum zal niet voor verwezenlijking vatbaar zijn.

Deze simplistische doch geschakeerde opzet met het hellende plein lijkt goed te kunnen voldoe in Amsterdam-Noord.

Het groen is wat simpel, maar wel overtuigend behandeld.

In het eenvoudig gevormde wijkgebouw zijn alle gevraagde ruimten waarlijk verenigd e ongedwongen, fraai, gegroepeerd aan treffend verlichte ontmoetingsruimten. Ongemeen mooi i de schouwburgzaal vrij in het interieur geplaatst, wat door wandschildering wordt versterkt.

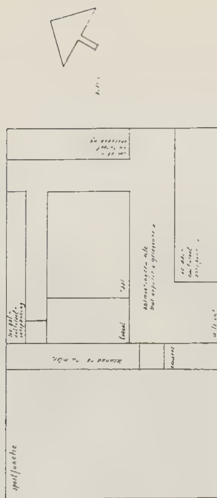
Het opgaan naar de grote zaal is niet gelukkig behandeld.

De zaal is niet geschikt gemaakt voor splitsing en veelzijdig gebruik. Een afzonderlijke zaa voor 300 personen is toegevoegd. De jury aanvaardt in beginsel deze eigenaardige afwijking va het programma, gezien de verdienste van het ontwerp en de gebleken welhaast onoverkomelijke moeilijkheid om ten deze goed aan het programma te voldoen.

Het sportzalen-complex is niet goed in drie zalen te scheiden. De vormgeving beantwoordt aa de klare opzet van het geheel.

De plastiek ,,ontmoetingselement'' is al heel willekeurig en weinig boeiend van opbouw. De plaats ervan is onduidelijk aangegeven. ,,De schroef'' is als plastiek veel beter geslaagd. Het is een aantrekkelijke vorm die echter met weinig gevoel voor organisch verband aan de gevel geprikt zit.

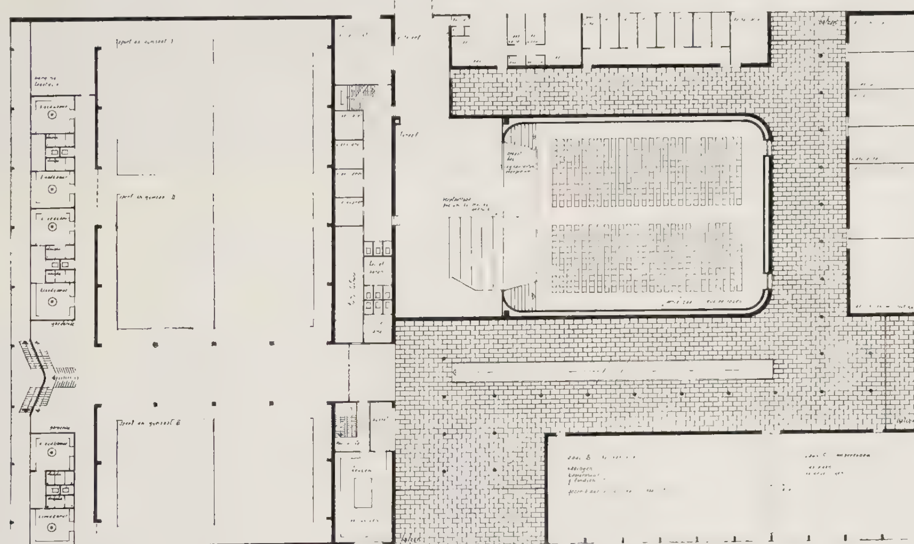
De grote sgraffito omgeeft de schouwburgzaal als een dramatisch gespannen scherm, dat de doorbrekingen door de balcontoegangen goed verdraagt. Een innig samengaan van architectuur en schilderkunst. De kleinere gebogen wandschildering op de trappenhuiswand bij de sportzalen is minder bevredigend van plaats en van vorm, is echter op gelukkige wijze betrokken op de sport.

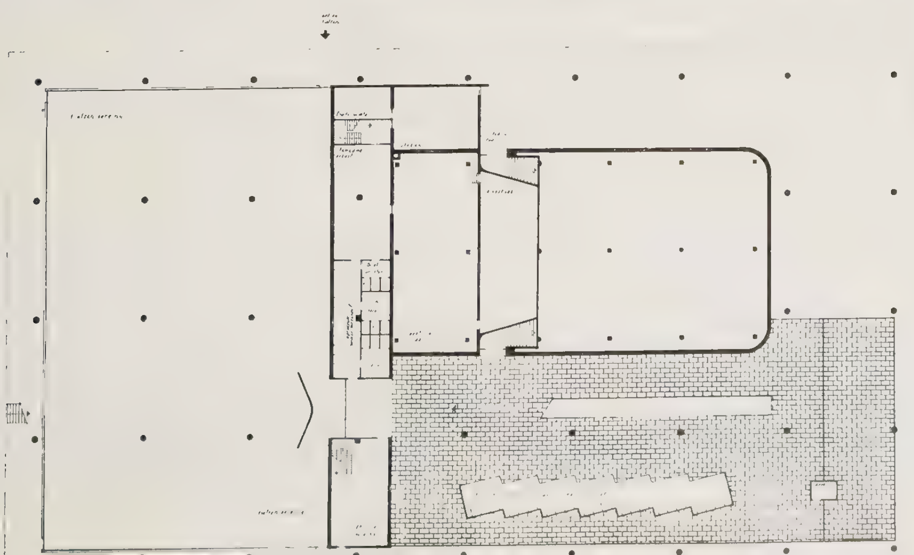
Schema

WIJKCENTRUM AMSTERDAM NOORD
MOTTO VNA CORDA

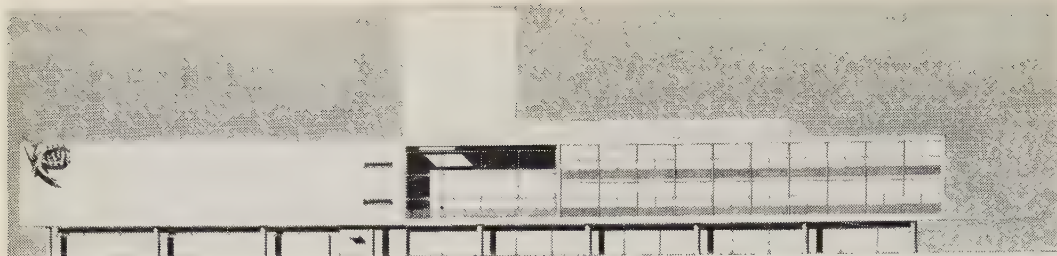
alle tekeningen schaal 1—800

Plattegronden:
Hoofdverdieping

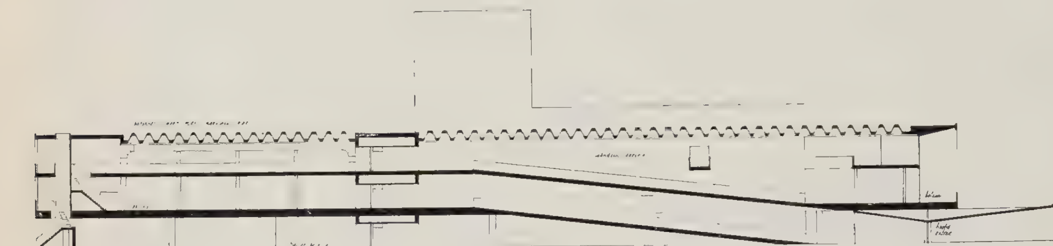

Beganegrond

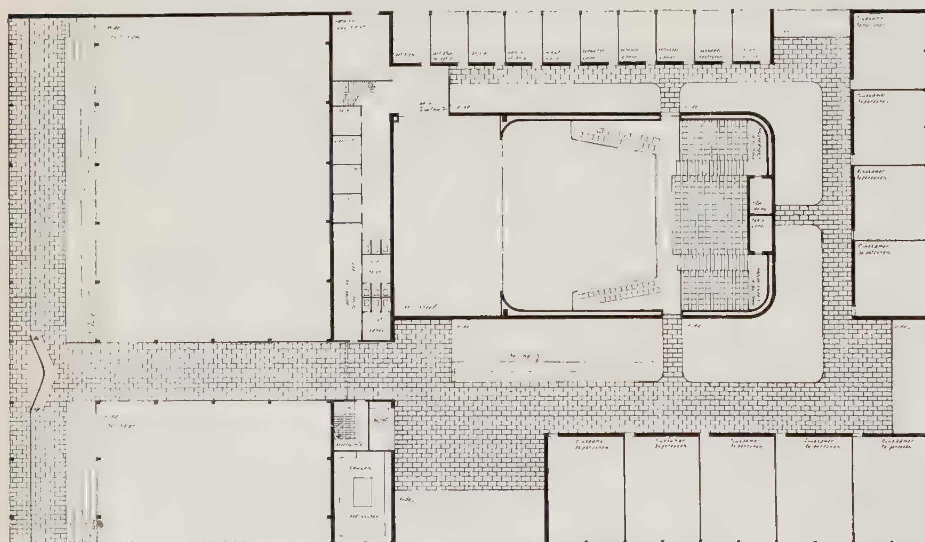
Zuidoost aanzicht

Motto: Una Corda

Doorsnede C—D

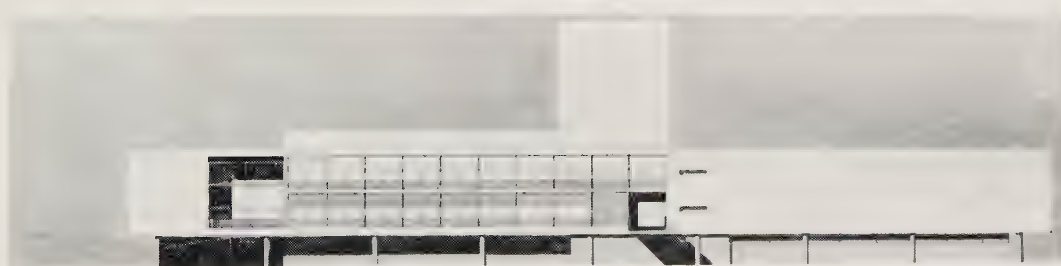

Plattegrond 2e verdieping

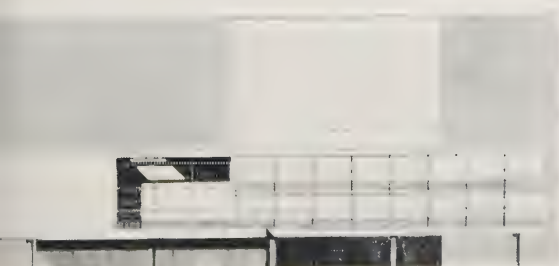
Doorsnede A—B

Noordwest aanzicht

Noordoost aanzicht

Zuidwest aanzicht

Juryrapport Studieprijsvraag voor een Wijkcentrum Amsterdam-Noord

Deze prijsvraag is uitgeschreven door het Genootschap Architectura et Amicitia en mogelijk gemaakt door medewerking van het gemeentebestuur van Amsterdam.

Het prijsvraagprogramma met de daarbij behorende stukken werd vanaf 1 Augustus 1954 verkrijgbaar gesteld. Er werden 130 programma's aangevraagd.

Tot 1 October 1954 bestond er gelegenheid bij de jury nadere inlichtingen omtrent het in het programma gestelde in te winnen. In het geheel werden 2 vragen ontvangen, waarop rechtstreeks schriftelijk aan de aanvragers van het programma is geantwoord.

Voor de gestelde datum, 2 Mei 1955 werden 11 inzendingen ontvangen die de volgende motto's vermeldden:

,,2 + 2'' (zwart)	Una Corda	5524
Quartier	Oase	,,12''
Doge	Vivo	2 + 2 (grijs)
C.C.1	,,de Kuil''	

Zij bleken alle geacht te kunnen worden aan de voorwaarden van het programma te voldoen.

Uit het grote verschil tussen aangevraagde aantal programma's (130) en het aantal inzendingen (11) blijkt wel dat de gecompliceerdheid van het opgave velen heeft afgeschrikt of doen stranden.

Misschien heeft ook het vormen en in stand houden der werkgroepen moeilijkheden opgeleverd.

Toch meent de jury tevreden te kunnen zijn met de resultaten. Er is voldoende studiemateriaal vergaard om de inzichten in het vraagstuk te verdiepen en om tot een meer concreet bouwprogramma te komen voor het wijkcentrum.

De bestudering der plannen heeft de opvatting der jury versterkt dat de eisen voor de grote zaalruimte te hoog gesteld zijn. Hieronder zal elke afzonderlijke functie lijden en een soepel gebruik in de weg staan. Het lijkt waarschijnlijk dat een groter aantal zalen voor meer enkelvoudig gebruik economisch verantwoord zal zijn.

Hoewel de jury de prognose waarop het programma is gebaseerd niet in twijfel trekt, lijkt het haar zeer wenselijk alle mogelijke middelen te baat te nemen om de aantrekkingskracht van het wijkcentrum zo hoog mogelijk op te voeren. Zij meent dat daartoe het aantal winkels groter zou moeten zijn. Eventueel is te denken aan een klein warenhuis. De in veel plannen ontworpen grote pleinruimte eigent zich zeer tot het houden van markten. Nader onderzocht zou moeten worden of zowel meer winkels als een markt mogelijk zijn. Deze opmerkingen gelden de stedebouwkundige en architectonische aspecten.

Over het algemeen, enkele goede uitzonderingen daargelaten, hebben de beeldhouwers zich te weinig moeite getroost hun ontwerpen in een dusdanige schaal voor te dragen dat de jury zich een goed beeld kon vormen van de intenties van de makers. Enkele malen werd een uitstekende poging gedaan het beeld in het wijkcentrum een werkelijk levende betekenis te geven. Dat er toch maar weinig van een goede samenwerking tussen beeldhouwer en architect tot uitdrukking is gekomen is mogelijk te wijten aan de bijzonder gecompliceerde en moeilijke opgave, waarvoor dit wijkcentrum de deelnemers aan de prijsvraag stelde.

Hetzelfde geldt voor de wandschilders. De ontwerpen vertonen veelal een schetsmatig karakter. Materiaalproeven ontbreken op één na, gedeelten op ware grootte ontbreken geheel.

De verwachting der jury dat bij deze opgave er sprake zou zijn van een wezenlijke harmonie der kunsten is dus in 't algemeen niet in vervulling gegaan.

De uitzonderlijke samengesteldheid van de opgaaf heeft het ook de jury niet gemakkelijk gemaakt.

Zij heeft na toetsing van de inzendingen aan het programma achtereenvolgens beoordeeld: de stedebouwkundige behandeling van de opgave, de tuinarchitectuur, de planindeling en architectuur, de plastiek, de schilderkunst, de samenhang en het geheel.

De jury heeft in het algemeen toch wel waardering voor het werk dat de inzenders hebben geleverd en meent de inzendingen onder de motto's:

Quartier	Oase	,,12''
Doge	Vivo	2 + 2 (grijs)
C.C.1	,,de Kuil''	
Una Corda	5524	

voor te kunnen dragen om de in het programma genoemde vergoeding van ƒ 1200.— te ontvangen.

De bovengenoemde beoordelingsfactoren vertoonden zeer uiteenlopende kwaliteiten in de verschillende plannen. Het meer of minder samengaan der kunsten is in sterke mate medebepalend geweest voor de door de jury vastgestelde rangorde.

Conclusie

De jury acht de inzending met de motto's Vivo, de Kuil, en CC 1 van onbetwistbare verdienste, maar die onder de motto's 5524 en Una Corda acht zij de best geslaagde, — 5524 wegens zijn verdienstelijke stedebouwkundige opzet, ondersteund door de tuinarchitectuur en wegens de architectuur van goede kwaliteit — Una Corda, hoewel op een belangrijk punt in strijd met het programma, om stedebouwkundige en hoge architectonische kwaliteit en die van de plastiek en wandschilderkunst, maar bovenal wegens het harmonisch samengaan der kunsten.

Zij meent geen van beide te kunnen voordragen voor toekenning van de zilveren erepenning, doch beide inzendingen voor toekenning van de bronzen erepenning.

Eervolle vermelding verdient de stedebouwkundige opzet van de inzending onder het motto ,,Doge'' en het samengaan der kunsten in de inzending onder motto ,,CC 1''.

Amsterdam, 10 Juni 1955.

Na de opening der naambrieven bleek de inzending onder motto ,,Una Corda'' gemaakt te zijn door de werkgroep bestaande uit:

H. Hertzberger, architect, C. Kneulman, beelhouwer, J. Meyer, wandschilder

en de inzending onder motto 5524 door de werkgroep bestaande uit:

W. Bollebakker en J. A. Riesener, architecten, H. Warnau, tuinarchitect, Nic. Tummers, beeldhouwer, P. van Soest, wandschilder, Van Doorn, graficus.

Aan ieder lid dezer werkgroepen werd de bronzen erepenning van het genootschap uitgereikt door de wethouder voor Publieke Werken te Amsterdam, Mr. G. van 't Hull op Zaterdag 18 Juni 1955 bij de opening der tentoonstelling van het ingezonden werk in het Stedelijk Museum.

)e tentoonstelling „nieuw beelden" in het Stedelijk Auseum

J. J. Vriend

Iet is een gemeenplaats om te beweren dat er niets nieuws onder de zon is. Voor een kind is een spel, een stuk speelgoed, volkomen nieuw wanneer het it confronteert met het eigen ik, het zelf beleeft, ook al hebben millioenen inderen daarvóór zulk speelgoed ook gebruikt. Het van binnen uit ervaren, et zelf beleven, bepaalt tenslotte de „nieuwheid der dingen, een begrip dat ı ander verband zo relatief kan zijn. Zo sprak men ook in de tijd van de tijlbeweging van een „nieuw beelden" der ruimte. Men deed dit door ruimtelijke erhoudingen (een begrip dat in vroeger eeuwen een andere inhoud had) en et tevens bewust gebruik van kleuren, die uit zichzelf nooit nieuw kunnen ijn. Het „nieuwe" school in het verband dat de mens tussen deze ruimtelijke erhoudingen en deze boventijdelijke kleuren vermocht te leggen. Dat de ıoderne architectuur dynamisch is, in tegenstelling tot de vroegere statische unst, is in zijn algemeenheid al evenzeer een gemeenplaats. De 18e eeuwse arok werd gedreven door een dynamiek, waarbij die uit onze tijd dikwijls nog ım lijkt. Men kan diepzinnige bespiegelingen houden over de religieuse basis an deze dynamische architectuur, maar voor het overgrote deel komt zij voort t zuiver „wereldse", menselijke motieven. Het is een spel met ruimten, kleuren ı vormen in een alles bindende beweging. Zij houdt er, evenals wij thans doen, ók rekening mede dat de toeschouwer deze ruimten doorschrijdt, dus die van erschillende standpunten uit beziet. Deze barokkunst zocht naar het compromis ıssen hemel en wereld; onze huidige architectuur heeft overwegend voor de ereld gekozen.

Het is een wereld die de besten onder ons trachten te zien met de onbevangen-eid van het kind, hetgeen echter meestal neerkomt op een compromis tussen e onbevangenheid en het weten en kunnen van de volwassene.

De betekenis van de tentoonstelling „nieuw beelden" ligt daarom m.i. minder in hetgeen daar te zien is, als in het feit dat zij in 1955 gehouden kon worden. Zij is ondenkbaar zonder de Stijlbeweging, die op een ogenblik het contact met het leven van alle dag dreigde te verliezen. De Stijlbeweging werd daarom ook door velen als „dood" verklaard hetgeen men gemakkelijker kon doen, naarmate sedert 1925, en vooral tijdens de laatste oorlog, de moderne romantiek invloed kreeg. Pas sedert een vijftal jaren begint het velen duidelijk te worden dat de kunst van de Stijlgroep geen modebeweging was, maar ontstaan uit een innerlijke beleving, een hernieuwd ruimtegevoel. Hoogst interessant schijnt mij wat de kunsthistoricus Sir Herbert Read over abstracte kunst schrijft; n.l. dat allen behoren tot die volkeren, van nature geneigd tot bovennatuurlijke bespiegelingen (Russen, Duitsers en Nederlanders). Persoonlijk heeft er bij mij nooit twijfel bestaan omtrent de metaphysische inslag van de abstracte kunst door een hang naar het Onbereikbare en Absolute, die een Mondriaan met een wit, leeg doek voor de poorten der Hemel liet staan.

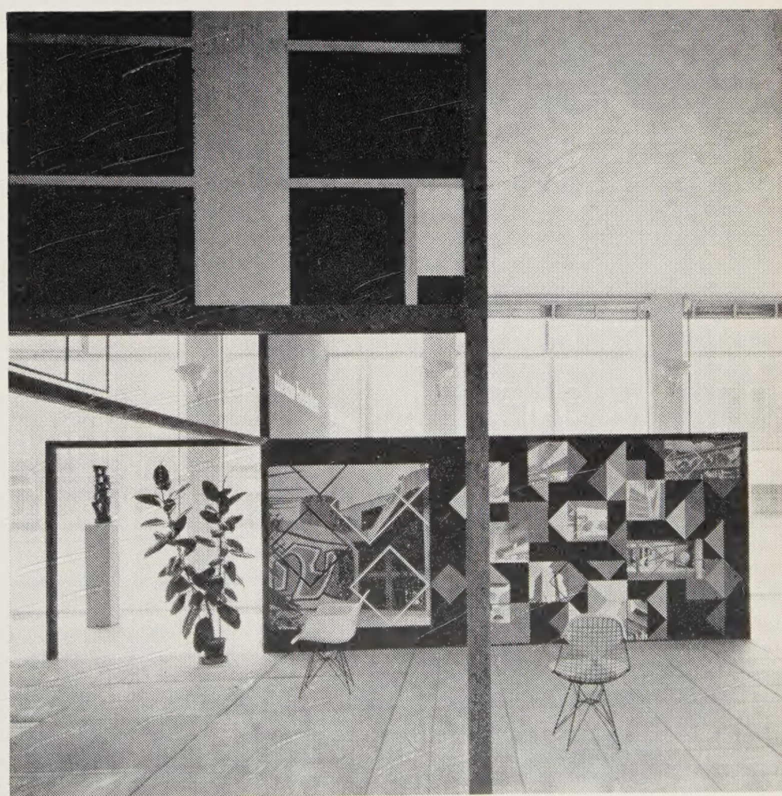
De kunstenaars van dit „nieuwe beelden" hebben de draad weer opgevat, die de Stijlgroep los moest laten. Het was een draad, die schijnbaar verloren lag tussen het tumult der ontwikkeling van de laatste 20 jaren, maar die niet gebroken was. Ondanks alle beweringen van het tegendeel, was de Stijlbeweging in een (overigens noodzakelijk) isolement van kleine groep, geworden tot een kunst van het „l'art pour l'art". De liga „nieuw beelden" heeft vrijwillig dit isolement verlaten om zich te mengen onder de mensen, hun kunnen en falen, hun fantasie en harde zakelijkheid. Zij betekent tevens, en onvermijdelijk daarmede verbonden, dat het functionalisme „puur", d.w.z. de uitsluitende vergoding van techniek en mechanisatie, voorgoed heeft afgedaan; ook de schoonheid is een functie van het leven en bouwen.

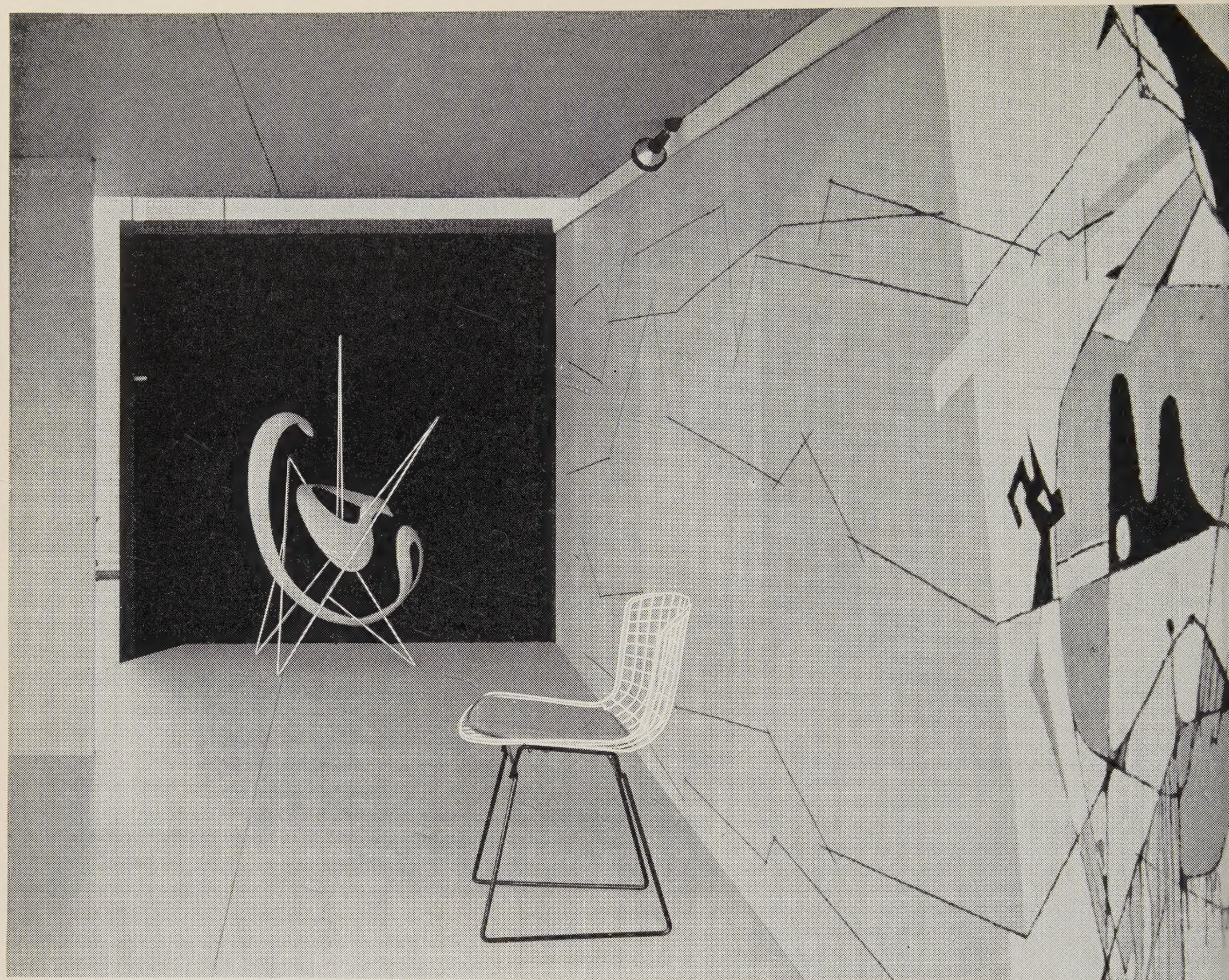
Het is immers niet toevallig dat het „experiment" de dichtkunst, de beeldende kunst, de muziek gelijkelijk in beroering brengt. Wie dit verontrust, staat niet vast in de schoenen. Vindt men 25 jaar lang als researchwerk om kunst en samenleving tot elkaar te brengen?

Er zijn geleerden geweest die langer over een vraagstuk gedaan hebben. Dat het nooit geheel opgelost zal worden maakt misschien juist het werk ervoor boeiend en voor ieder van ons steeds weer nieuw.

Een dergelijke tentoonstelling is altijd een kristallisatie van gedachten, die velen bezighouden. Het gaat om de erkenning dat de kunst zich midden in het leven dient te begeven van onze tijd om door dit leven genadiglijk aanvaard te worden. Men moge mij ontslaan van de verplichting afzonderlijke prestaties te noemen, om daarmede niet in dezelfde fout te vervallen die het publiek (en ook dikwijls de critici) meestal maken, n.l. de eis om gave „meesterwerken" als zodanig voorgoed op de lijst te kunnen plaatsen.

Hetgeen niet wegneemt dat een uitzondering gemaakt moet worden voor de inrichters, die deze tentoonstelling vorm hebben gegeven. De museumruimte zélf is hun werk-materiaal geweest en zij hebben er een schoon gebruik van gemaakt. Architecten, vrije kunstenaars en ontwerpers kwamen hierdoor tot een openhartige discussie over elkanders mogelijkheden en intenties. Moge hierdoor echter ook één ding volkomen duidelijk zijn geworden, n.l. dat „omwisselen" van beroep in de dagelijkse practijk niet zo eenvoudig is als sommigen schijnen te menen.

KRONIEK

Van samenwerking naar absolute eenheid van de plastische kunsten

Het is zinloos om over samenwerking te spreken, indien we ons vooraf niet bewust zijn aan welke eisen zowel de architectuur als de beeldende kunsten moeten voldoen, wil deze samenwerking enig voordeel opleveren. Binnen het kader van de beeldende kunst alleen reeds bestaan op dit ogenblik onoverbrugbare tegenstellingen, die het ons onmogelijk maken om over beeldende kunst te spreken als over een duidelijk begrip.

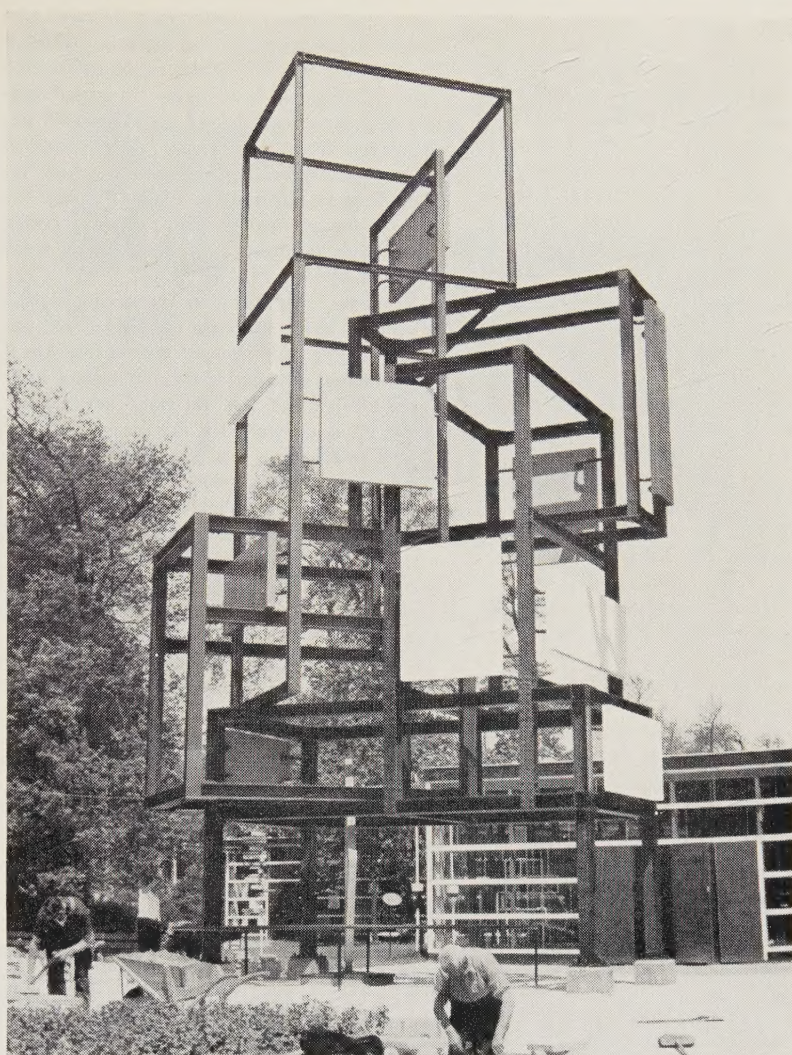
De gedachte zelf aan een samengaan met de architectuur, is opgekomen toen de beeldende kunst in haar ontwikkeling een punt bereikte waarop het begrip ruimte een directere betekenis kreeg dan tot dusver. Van samenwerking zou waarschijnlijk nog geen sprake geweest zijn zonder de STIJL. De stijl heeft zich verzet tegen het individualisme in de beeldende kunst en de architectuur. Een individualisme dat verantwoordelijk werd gesteld voor de aftakeling van de plastische vorm ten behoeve van een onduidelijke „expressie". Deze Geltungsdrang van het individu, dit expressionnisme moest en moet een halt worden toegeroepen. Wat de architectuur betreft vond men direct steun in het economische voordeel van de mechanisatie, en het dure expressionnisme had mede hierom geen lang leven.

Voor de beeldende kunst echter die de eerste stoot heeft gegeven, liggen de zaken anders.

Op dit ogenblik is het (abstract) expressionnisme overal in de aanval, en, paradoxaal genoeg, vindt dit onder de architecten aanhangers: weifelaars, die niet genoeg filosoof zijn om zich te beperken, liever dan dit onnatuurlijke huwelijk met een verschijning in de beeldende kunst die de architectuur verstikt onder het mom met haar samen te werken. De architectuur van vandaag is plastisch nog te arm naar het schijnt om geen minderwaardigheidscomplex te krijgen in het gezicht van die turbulente stroom van artistiek gegoochel. Van de beeldende kunst moet de redding komen, maar niet in deze vorm natuurlijk.

Er is slechts één weg mogelijk van samengaan van architectuur en andere plastische kunsten. Die weg wordt ons gewezen door de mechanisatie, evenals de mechanisatie reeds eerder de architectuur voor verwatering behoed heeft.

De mechanisatie heeft het commando genomen, en een nieuwe universele en objectieve aesthetiek is het logische en onuitwisbare gevolg hiervan. De eisen van deze nieuwe aesthetiek komen neer op de absolute eenheid van constructie, functie, vorm, en kleur. Deze eenheid van alle ruimte-scheppende factoren doet de grenzen tussen de onderscheiden plastische kunsten verdwijnen, en maakt aldus verder

Constant Nieuwenhuys Monument „Neerlands Wil en Werk" op de E 55

gepraat over „samenwerking" overbodig. De architectuur heeft geen behoefte aan versiering of distinctieven om zich plastisch te verrijken, en te pronken met veren die haar niet passen. Neen, uit de beeldende kunst puurt zij een nieuw levenssap dat haar verjongd en krachtiger maakt, en dat haar toestaat van de mechanisatie *artistiek* profijt te trekken. De architectuur moet een nieuwe plastische kunst worden, in staat door zijn universele karakter de plaats in te nemen van de in het subjectivisme verzuipende schilder- en beeldhouwkunst. Een nieuwe beeldende kunst die genoeg is in zichzelf en die alles in zich verenigt wat aan vorm, kleur en ruimtewerking, objectief gezien is op te brengen. Een kunst die in één sprong de kloof met de samenleving zal overbruggen, omdat ze krachtens haar aard direct een functie heeft en daardoor in het dagelijkse leven geassimileerd wordt. Een kunst die tot de verbeelding van de grote massa zal spreken, omdat ze volledig gebruik kan maken van de onuitputtelijke mogelijkheden van de techniek, en aldus beantwoorden kan aan wat de moderne mens van de kunst verwacht: harmonie, verbeeldingskracht en sensatie van de ruimte.

Waar is bij dit alles de plaats van de architect, van de beeldende kunstenaar?

De tijd dat de gemeenschap een klankbodem was voor het individu is voorbij en de rollen zijn nu omgekeerd.

De gemeenschap stelt het individu een taak: vorm te geven aan de *habitat*, een essentiële vorm, die beantwoordt aan alle facetten van het leven.

Zodra men de samenvoeging van individuele kunstwerken tot een min of meer mank geheel afwijst en zich gaat bezinnen op deze nieuwe en gigantische taak, kan men geen betekenis meer hechten aan typische kenmerken in persoonlijkheid en beroep.

De architect zal kunstenaar en de kunstenaar zal constructeur moeten zijn om in team-verband, tezamen met gespecialiseerde technici en ingenieurs, de scheppende arbeid ter hand te nemen.

Er zal echter nog wel heel wat nodig zijn voordat ook in de kunst het individu zich in team-verband kan begeven zonder zich verloren te wanen. Dit te bereiken is de eerste en noodzakelijke stap, en misschien is dat dan ook de zin van al dat gepraat over samenwerking.

Constant Nieuwenhuys.

Boekbespreking

Ernst Baumann: *Neue Gärten, new gardens.* Editions Girsberger, Zürich. 232 pag. ong. 400 illustraties *f* 39.50.

Het nieuwe tuin-platenboek van Baumann is vrijwel een unicum. In voortreffelijke uitvoering, op goed papier, wordt een achttal plannen van uitgevoerde tuinen besproken, van de grondslagen van het ontwerp tot de keuze en groepering van de beplanting toe. Elke facet wordt verduidelijkt door plattegronden en doorsneden, en toegelicht door talrijke fraaie foto's, op de plattegronden duidelijk met pijlen aangegeven. Zodoende kan de lezer zich van elk der acht tuinen een bijna volledig beeld vormen, en uitmuntende opnamen van plantendetails, tak en blad, bloem en vrucht tonen de karakteristieke vorm van de gebruikte gewassen.

In de tuinliteratuur bestaat nauwelijks een tweede voorbeeld van een zó volledige kenschetsing van een zorgvuldig gekozen groep ontwerpen. De fotoboeken zijn tot nu toe bijna steeds verzamelingen geweest van liefelijke details, of van veel en velerlei terreinen, gedemonstreerd in enkele opnamen.

Dit boek zal de bezitter, vakman of liefhebber, een voortdurende vreugde zijn; steeds lokt het bladeren er in tot langduriger genieten van de kostelijke lustoorden, die zo knap en volledig worden getoond.

De tuinarchitect zal hier en daar zich bezwaard gevoelen, wanneer hij ziet dat er met de toekomstige afmetingen van bomen en heestergroepen niet voldoende rekening is gehouden. Veel van de tuinen zijn naar Nederlandse norm „overplant"; de foto's zijn echter genomen op een tijdstip dat de beplanting voldoende wasdom heeft verkregen en elkander nog niet verdringt, dus op het gunstigste moment. En hoe benijden wij allen de Zwitsers hun overvloed van prachtige natuursteen!

Een volledige, en volledig geïllustreerde, bespreking dus van een aantal romantische en gevoelige tuinen; een boek dat een wijde verspreiding verdient.

Bijhouwer

Statuaire de l'Afrique Noire

door Henri Lavachery

Het begrip „Westerse beschaving" is een gemeenplaats wanneer het wordt gebruikt om onze „superioriteit" t.o.v. andere wereldbewoners aan te tonen.

„Beschaafd" zijn wij echter alleen in onze kunst, onze wijsbegeerte en in de op menslievendheid gebaseerde toepassing van technische of wetenschappelijke ontdekkingen. In het gunstigste geval beperkte het contact van onze beschaving, met die van andere volkeren, zich tot onze technische en wetenschappelijke voortbrengselen. Onze superioriteitswaan is gedurende de laatste decennia gestadig aan het verbleken. Als gevolg hiervan gaan wij ons meer en meer openstellen voor de „beschaafde" voortbrengselen van volkeren, die zich niet of nauwelijks in technische of wetenschappelijke zin hebben ontwikkeld. Gezien vanuit een cultureel standpunt heeft de beïnvloeding zich vreemd genoeg in omgekeerde zin voltrokken. Talloze „westerse" kunstenaars hebben zich laten inspireren door de magische geladenheid van de muziek en de beeldende kunsten der z.g. primitieve volkeren. Er is gedurende de afgelopen 50 jaar b.v. zeer veel geschreven over negerkunst. Het merendeel dezer geschriften beperkte zich echter tot kunsthistorische beschouwingen, terwijl het ethnologische aspect van dit onderwerp slechts terloops aan beschouwingen werd onderworpen.

Recente ontdekkingen op archeologisch gebied hebben echter tot gevolg gehad, dat verschillende opvattingen omtrent de kunst der negers grondig herzien moesten worden. Gezien het feit dat onze kennis omtrent dit onderwerp tot dusver niet verder terug reikte dan een kleine 150 jaar en zich in hoofdzaak beperkte tot houten en ivoren maskers en beelden, zullen deze archeologische vondsten, gepaard met een grotere kennis op ethnologisch gebied, van de allergrootste betekenis blijken te zijn.

In „La Statuaire de l'Afrique Noire" biedt Henri Lavachery ons een diepgaande en gedetailleerde beschouwing omtrent de beelhouwkunst der negers. Dit boek is geen „populaire" beschouwing. Lavachery gaat vrij uitvoerig op het onderwerp in. Na een historische inleiding biedt hij ons een systematisch overzicht der verschillende „scholen" en stijlen. Hij vertelt ons interessante bijzonderheden over de magische achtergrond dezer beelden, over het materiaal waaruit en de wijze waarop zij worden vervaardigd. Zijn boek is voorzien van een groot aantal tekeningen, enkele fraaie foto's en een bijzonder overzichtelijk kaartje waarop de belangrijkste scholen en stijlen staan aangegeven.

Bijzonder sympathiek is de wijze waarop de schrijver de mensen die deze kunst hebben voortgebracht, tegemoet treedt. Dit blijkt vooral uit de wijze waarop hij de toekomst der negerkunst bespreekt. Zij die hun kennis omtrent dit onderwerp wensen uit te breiden kan ik dit boek ten zeerste aanbevelen.

Jack Kröner

Johan Pedersen

Arkitekten Arne Jacobsen

Uitg. Arkitekten Forlag Kopenhagen *f* 17.35 met Engelse vertaling

Voor hen, die het werk van de Deense architect Arne Jacobsen uit eigen aanschouwing kennen, is het onlangs verschenen boek over zijn werk een blijde verrassing.

Het verzamelde de toch altijd ver uiteen liggende bouwwerken en verdubbelt zo de bewondering bij degenen, die van zijn werk houden. Tevens geeft het een zeer lezenswaardige levensbeschrijving.

Jacobsen is een Zondagskind onder de architecten. Alles wat hij met zijn handen en zijn geest aanraakt, verschijnt in een glans van schoonheid, of dit nu architectuur, meubels, behangsels, textiel of tuinen zijn.

Moeiteloos ontstaan, is alles wat h[...] maakt van een schoonheid, die tegelij[...] tijdeloos en toch van deze tijd is.

Tijdeloos in de bijna klassieke eenvou[...] van de bouwmassa's en de zuiverheid d[...] verhoudingen. Eigentijds is de aanvaardin[...] van hedendaagse materialen en de a-mon[...] mentale instelling t.o.v. de architectuur.

Jammer is dat de adel van zijn archite[...] tuur maar ten dele door een foto word[...] weergegeven: zijn materiaal, kleur en vor[...] zijn een eenheid.

Deze architectuur moet men daaro[...] zien, a.h.w. lijfelijk ervaren.

Ik hoop dat vele collega's door de ken[...] nisname van dit boek besluiten het wer[...] van Arne Jacobsen ter plaatse te gaan zie[...]

J. Schippe[...]

J. J. Vriend

Na-oorlogse kleine landhuizen in Neder[...] land. Uitg. Kosmos Amsterdam *f* 13.5[...]

Deze laatste pennevrucht van de heer J. [...] Vriend stemde mij bij lezing heel wa[...] vriendelijker dan het boek over hetzelfd[...] onderwerp van de heer Henselmans, da[...] ik onlangs besprak.

In plaats van quasi-diepzinnige beschou[...] wingen, wat rake losse praatjes over d[...] historie, plattegronden, de beslotenheid[...] met als tegenpool de ruimtelijkheid en he[...] spel der materialen.

Het fotomateriaal is grotendeels bekend[...] uit het Bouwkundig Weekblad en Forum[...] Hetgeen daarbuiten viel, heeft, op enkele[...] uitzonderingen na, het peil van het boek[...] niet verhoogd — integendeel.

Jammer genoeg is door deze onvoldoen[...] de selectie het boek niet datgene geworde[...] wat men buitenlandse collega's zo graa[...] zou willen aanbieden, n.l. een internatio[...] naal representatieve collectie na-oorlogs[...] Nederlandse architectuur.

Maar misschien is dit een te zware ei[...] voor een boek, dat ook voor niet-archi[...] tecten is bestemd.

J. Schippe[...]

CIAM Summerschool

De internationale cursussen door de CIAM[...] in de herfst van 1952, 1953 en 1954 ge[...] houden hebben zich in een grote belang[...] stelling verheugd. Normaal worden deze[...] cursussen in September gehouden te Vene[...] tië, zijnde dit de meest geschikte maand[...] in die stad in verband met culturele en[...] artistieke manifestaties.

Aangezien dit jaar het CIAM congres in[...] Algiers zal plaats vinden in de maand[...] September, werd besloten de „Summe[...] School" dit jaar niet te laten doorgaan[...] In 1956 zal de cursus wél plaats vinden[...] De cursus zal in de herfst worden gehou[...] den en zich speciaal bezighouden met he[...] ontwerpen in verband met architectonisch[...] problemen in Venetië

Verzoeken om inlichtingen en opgaven[...] voor deelname kunnen na December 195[...] worden gezonden aan het Secretariaat va[...] de school: Segreteria Scuola Estiva CIAM[...] c/o Istituto Universitario di Architettura[...] Fondamenta Nani 1012, Dorso Duro[...] Venezia (Italia).